

Petsamolaista

2018

Petsamolaista vuosilehti 2018.

Petsamo-Seura ry:n vuosijulkaisu
Ilmestynyt vuodesta 1975 alkaen.

Vastaavatoimittaja Ansa Paltto

045 869 9763

Patarannantie 40 94430 TORNIO

ansa.paltto@hotmail.com

Toimituskunta: Petsamo-Seura ry hallitus

Toivo Kunnari pj

Salla Selin siht/vpj

Ansa Paltto vastaavatoimittaja

Pekka Vuononvirta

Arja Kankaanranta

Anna-Maria Honkonen

varajäsenet

Airi Heiskari

Iiris Taimen

Petsamo-Seura ry

Polventie 261 95330 TERVOLA

0400992288

topi.kunnari@luukku.com

www.petsamoseura.net

Kirjojen ja aineistojen myynti

Jäsenasiat. Tiedotukset ja historiaa

Petsamolaista ISSN 2342-7558

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Hyvät lukijamme

Toivo Kunnari
Petsamo Seura ry:n puheenjohtaja

Petsamolaista vuosilehti elää ajassa

Tämä Petsamolaista vuosilehti on järjestyksessään 43. , sillä ensimmäinen julkaistiin 1975. Lehti on sisällöiltään kuvannut ajan kulkua petsamolaisten keskuudessa. Lehdellä on ollut ilmes-
tymisjaksollaan kolme toimituksellista ilmettä. Jokaisella jaksollaan sisäl-
löt ovat kuvanneet toimituksen omaa
painotusta ja tekemisen periaatetta. Viimeisen jakson 1996 – 2017 päätoi-
mittajana toimi Mirjam Kälkäjä. Vuo-
sien varrella hallitukset yrittivät valita
toimivia toimituskuntia lehden tekoon
tueksi, mutta suurempaa apua niistä
useinkaan ei ole saatu. Kirjoittajia on
kyllä ollut todella hyvin ja monipuoli-
sesti.

Nyt olemme uuden jakson alussa, päätoimittaja on nykyisin vastaavatoimittaja, ku-
ten julkaisulla tulee olla ja hän on uusi tehtävässä. Hän on Ansa Paltto ja toimi-
tuskuntana on Petsamo-Seuran hallitus. Petsamolaista vuosilehti 2018 on taitoltaan
ammattilaistyönä ostettu palvelu, jolla haetaan hieman uudempaa ilmettä lehteen.
Mitään suurta uudistusta se ei kuitenkaan tuo, mutta valokuvat tulevat selvästi para-
nemaan painolaadultaan. Tarkoitus on saada aikaan joustava yhteistyö painopalve-
lun kanssa ja siten määrittelemään lehden sivumäärät kertyvän aineiston mukaisesti
ilman ylimääräistä täydentämistä. Lehti tulee edelleen olemaan kiinni Petsamossa
ja evakkoajassa pääsääntöisesti, mutta toivottavasti voidaan laajentaa yhtenäisillä
teemaosilla myös tuohon päälinjaan sopivasti. Tässä lähtee toivomus kirjoittajille
ja toimijoille historian piiristä, että olisivat seuran hallitukseen yhteydessä asian to-
teuttamiseksi.

Petsamo-Seuran tulevia tapahtumia

Hallitus on päättänyt vuoden 2018 vuosikokouksen ohjelman tiivistämisestä niin,
että iltapäivän kokouksen jälkeen välittömästi on päivällinen ja sen jälkeen jatkuu

teemailta. Tuleva teema on sukututkimus, siihen paneudutaan asiantuntijoiden avustuksella. Tilaisuuteen voivat jäädä asiasta kiinnostuneet. Iltaa voi edelleen jatkaa ravintolan tansseilla ja muulla illan vietolla, mutta he jotka eivät jaksa iltaan asti olla mukana, voivat näin kuitenkin osallistua kokoukseen ja päivälliselle. Vuosikokous 2018 pidetään 3.11.2018 Kemin Scandicissa, eli entisessä Cumulus hotellissa. Kokous alkaa iltpäivällä 14 aikoihin ja päivällinen n 16.

Tässä lehdessä kerrotaan kesän 2018 matkoista Inariin petsamolaisten kesätapaamiseen ja Petsamoon. Molempien vuosittaisten matkojen ja tapahtumien osalle on tulossa jotain muutoksia seuraaville vuosille.

Petsamon matka tehdään ensi kesänä jälleen heinäkuun puolessa välissä ja tavoitteena edelleen Liinahamari. Matkasta tiedotetaan joulukuun alussa Petsamo-Seuran jäsenille jäsenkirjeessä ja petsamoseura.net kotisivuillamme. Tammikuun lopussa katsomme, onko riittävästi matkalle aikovia, jotta matkatoimisto voi aloittaa neuvotteluja ja järjestelyjä. Kevään aikana hoidetaan itse matkaan liittyvät toimet ilmoittautujien kanssa matkatoimiston taholta. Niin, ja muistutuksena ennakoon, Liinahamariin yleensä pääsee vain kerta/turismi viisumilla.

Kalastajasaarentoon voidaan järjestää ryhmä joka on max 25 hlö ja he ottavat itse riskin yllättävästä, meistä riippumattomasta matkan estymisestä jopa paikan päällä. Kyseessä voisi olla sotilaallinen toiminta alueella, kovat sateet, jotka tuhoavat tiet yms. Alueelle pääsee vain armeijan kalustolla, johtuen tiestön kunnosta tai puutteestakin. Olemme valmiit keskustelemaan tästäkin matkasta.

Petsamo-Seura täyttää 50 vuotta pyhäinpäivänä v.2022 ja se on tietysti merkittävä tapahtuma. Asiasta alustavasti tietoa toisessa jutussa.

Vuosi 2019 on Rajavartioston ja Merivartioston 100v juhlavuosi. Molempien juhlien yhteydessä on myös Petsamoon liittyvää asiaa ja niihin varautuminen kuuluu hallituksen tehtäviin. Rajavartioston juhlan yhteydessä julkaistaan edesmenneen tietokirjailija Voitto V Viinasen kirja, joka koskee myös Petsamon tapahtumia. Merivartioston osalta saanemme mm koosteen Va Turjan historiasta.

Petsamo-Seuran hallituksella on pysyvänä työnä suunnitella seuran toimintaa ja toiminnan linjoja tulevaisuuteen yhä lyhyemmille jaksoille. Uusi aika ja uudet tavat toimia on edessä, kun jäädään vähitellen kokonaan petsamolaisten jälkipolvien ja muiden Petsamon historiasta kiinnostuneiden kesken toimivaksi. Voidaan sanoa, että jatkossa toiminta on enemmän asian myymistä kuin kysyntään vastaamista. Me tarvitsemme mukaan vahvasti asiaan paneutuvia aktiiveja, jotka ottavat tämän työn sydämen asiaksi.

Topi

Petsamolaisten kesätapaaminen Hotelli Inarissa 13-15.7.2018.

Kuvat ja teksti Topi Kunnari

Paikalle kertyi kuutisenkymmentä henkilöä muistelevaan ja kertomaan tarinoita Petsamosta ja petsamolaisista. Tutustuttiin saamelaismuseo Siidan näyttelyihin ja lounastettiin siellä olevassa Sarrit ravintolassa. Inarijärven risteilyllekin löytyi suuri joukko osallistujia. Hotelli Inarissa Illallisella oli viisikymmentä henkeä ja ilta jatkui pääosin tapaamisten merkeissä myöhään yöhön, hyvässä ja lämpimässä säässä ilman sääskien haittaa. Petsamo-Seuran entinen puheenjohtaja Yrjö Mosorin ja vaimonsa Eila olivat lahjoittaneet maalauksiaan arpajaispalkinnoiksi. Arpajaiset toimitettiin ja palkintoina oli myöskin Erkki Liljan viimeisin kirja Tunturien

yli Jäämerelle, sekä upeita villasukkia kolme paria. Vanhaan aikaan papparaiset käyttivät villasukkaa kesälläkin, vaikka luulisi niiden olleen liian lämpöisiä, mutta ei kuulemma ole kuumat.

Kauimmainen osallistuja oli Maija-Liisa Tetzlaff Pullheimista Saksasta, jossa hän on elellyt viisikymmentä vuotta. Maija on syntynyt Petsamossa Larvajärvellä, joka on lähellä Porojärveä. Hänen isänsä kirvesmies Andreas Hiltunen oli tullut Kemijärveltä Kolosjoen kaivoskylää rakentamaan. Heillä oli 10 lasta, joista kolme syntyi Petsamossa, heistä

Maija-Liisa 1938. Hän on asunut Saksassa viidenkymmen vuoden ajan, toimien puutarha-alalla, josta osan miehensä kanssa yrittäjänä samalla alalla. Petsamo-Seuran täyttäessä 40 vuotta hän tuli Oulussa pidettyihin juhliin. Maija-Liisa on käynyt kahdesti Petsamossa, ei kuitenkaan seuran järjestämillä matkoilla. Hän tulisi mielellään seuran tapahtumiin, mutta matkaa on paljon ja hän sanoo ikääkin olevan jo, siltikin jos terveyttä riittää niin pyrkii pääsemään mukaan. Petsamolaisien kanssa on niin hyvä ja mukava olla yhdessä. Tämäkin matka ja tapaaminen on ollut miellyttävä ja iloinen hetki yhdessä olla.

Petsamon matka 15-17.7.2018

Petsamon matkoja järjestämme nyt uuden matkatoimiston kanssa ja kautta. Meri-Lapin Matkatoimisto on uusi kumppanimme ja se hoitaa kaiken muun, paitsi matkalaisten rekrytoinnin, joka jää seuran tehtäväksi. Entisen, parikymmentä vuotta yhteistyötä tehneen tahon jälkeen olemme löytäneet uuden miellyttävän ja joustavan yrittäjän, joka kanssa pyrimme kehittämään edelleen matkoja. Matkatoimiston johtaja Irina Louste on syntyperäinen venäläinen ja hallitsee venäjän kielen sekä kulttuurin, joten neuvottelut venäjälle toimivat hyvin. Tällä matkalla hän oli itse tutustumassa matkaan ja ohjelmaan, jotta voidaan jatkossa saada kaikki pelaamaan joustavasti, vaikka eipä nytkään siinä ongelmia ollut.

Maija-Liisa Tetzlaff

Petsamon matkalle oli lähtijöitä vuoden vaihteen ilmoittautumisen mukaan enemmän kuin tavalliseen bussiin mahtuu. Tammikuun puolessa välissä jouduimme rajaamaan osallistujia. Määrä kuitenkin sopeutui oikealle tasolle, kun osallistumisvahvistuksia piti tehdä. Aluksi pyrkimyksenä oli päästä Liinahamariinkin ja se oli usealle tärkein tavoite. Matkaa suunniteltiin toteutettavan yhdessä Luton miesten perinneyhdistyksen kanssa, joten ilmoittautumisia tuli sen vuoksi yllättävän paljon. Kaikki näytti hyvältä siihen asti, kunnes maailmanpoliittiset ilmiöt herättivät ison karhun verryttelemään. Meille ilmoitettiin, että alueelle ei pääse sotaharjoituksen vuoksi. Tämä aiheutti matkalle aikovilta peruutuksia ja kannattavuusraja jo alittuiinkin, mutta matkatoimiston kanssa asiaa tutkittuamme päätimme täyttää bussin uudelleen.

Matka toteutui ja ensikertaa aikatauluja rakentaessamme onnistuimme erinomaisesti. Perillä ohjelman muutoksesta huolimatta onnistuimme täyttämään aivan hyvin

Kanssamme viikonloppua viettivät myös Gro ja Knut Michelsen Tromsasta. Knut on viulunrakentaja Tromsasta. Hän etsii äitinsä Lidia / Lyydia Väisäsen s. Litsassa 1892, os. Väisänen sukua Norjasta ja Suomesta.

Liinahamarin käynnin pois jäännin aukon. Tällaisten varalle olemme jo kehittämässä planB:n, kuten muutoinkin varautumaan yllättäviin muutoksiin. Ikäviähän nuo yllätykset ovat ja joskus voivat syödä uskottavuuttakin, mutta onneksi ihmiset ymmärtävät kohdemaan kulttuuria sen verran, että voidaan yrittää selvittää kunnialla aina niistä tilanteista. Venäjällä meillä on hyvä ja luotettava kumppani, joka on pitkään toiminut siellä meidän matkojen organisoijana.

Uutena kohteena meillä oli yllättäen ja viimeinkin valmistunut Nikkelin ort tsa-souna. Meidät toivotettiin tervetulleiksi nyt ja muillakin matkoillamme vierailulle tsasounaan. Tämä on rakennettu suunnilleen niille neliöille kuin oli tarkoitettu ev.lut kappelikin saada rakennetuksi, joka olisi tullut sairaalan läheisyyteen. Nikkelissä käytetään edelleen Kolosjoen kaupungin asemakaavaa, joka jo silloin osoitti olevansa erinomainen. Suomalaistalot Shanghain alueella ovat ainakin ulkoisen saneerauksen tarpeessa, siellä rikinkatkuisessa ilmastossa. Nikkelin niukkuus maaperässä

vähentää päästöjä luontoon ja sen kyllä helposti huomaa. Maastoa on hiukan elvytetty ja tuloksia alkaa näkyä. Vuosikymmen päästä alue vihertää, mutta puustoa saadaan varmasti odottaa takaisin vielä kauan. Nikkelin museo oli myöskin uusi kohde matkoillamme. Ennakkotiedot kertoivat, että siellä näkyisi suomalaisten

aikaakin, mutta se jäi kahteen esineeseen ja epämääräiseen historian tulkintaan, josta ei kyllä löytynyt sitä. Tulee tietysti aika, jolloin kerrotaan asiat niin kuin ne ovat olleet ja siihen on syytä valmistautua. Olemme saaneet sieltä viestejä, että halutaan perehtyä tuohon suomalaisten aikaan kun olot avautuu asteittain. Tällaista ajattelua ilmenee muutaman kilometrin päässä kaupungista.

Kävimme uudessa Luostarissakin ja huomasimme, että rahat rakentamiseen ovat taas olleet vähissä. Kolmevuotta sitten aloitettua pihan kiveystä ja nurmetusta tehdään vähitellen ja muu touhu on kesken. Ns hotelli on edelleen samassa korkeudessa kuin se oli kolme vuotta aiemminkin.

Parkkinassa nautimme piknik-lounaan, johon kuului lohikeitto ja voileivät viinit ja kahvit. Lounaan oli jälleen järjestänyt Venäjän puolen kumppanimme Nikolai. Kurkkasimme Trifonan tiellekin ja pääsimme portille havaitaksemme, että ei siellä bussia saa käännettyksi, niinpä Mularin Pekka ajeli bussia perä edellä pari kilometria sopivalle kääntöpaikalle. Nähtiin, että hän on varmaan ajanut peruuttaen enemmän kuin moni eteenpäin.

Airi Sergejeff

Oli mukava reissu. Petsamo on muuttunut edellisestä käynnistäni, joka oli 1993. Alue oli nyt vihreämpi ja kansainvälisempi. Nikkelin sivukivikat olivat suuria ja kerrostaloja rakennettu lisää. Hotellimme oli siisti ja matkaseura mukavaa. Ilma suosi ja bussi ilmastoiti, opastus toimi, kiitos Irinalle ja Markulle ja muille esitelmien pitäjille. Luostari yllätti täysin, hienoja hirsirakennuksia ja kultaisia kupoleita. Museokierros oli valaiseva tietoisuus. Piknik-lounas Parkkinassa oli maukas ja sain kastella varpaitani Petsamojoessa. Nostal-

ginen matka isäukon kalavesille, jokunen viikko menee tietoa sulattellessa. Ehkä useamman päivän matkana olisikin tullut liikaa tietoa pääkoppaan.

Esa ja Marjaana Tommiska

Petsamo oli luonnoltaan jylhän kaunis. Paikka on ollut ennen vanhaan ajallisesti ja matkailullisesti tosi kaukana esim pääkaupungista. Norjan ja norjalaisten vaikutus on ollut hyvin merkittävä. Nikkelin kaivosalue oli paljon laajempi kuin etukäteen luultiin. Jos Petsamo kuuluisi edelleen Suomella, niin Koillisväylän meritie ja Jäämeren öljy voisivat olla suuria mahdollisuuksia. Edelliseen liittyen varmaan rautatie olisi tehty Petsamoon asti. Nousuvesivaihtelu oli yllättävän isoa verrattua esim Suomenlahteen. Sota-ajan miehistötappiot puolin ja toisin tuntuivat kohtuuttoman suurilta.

Kiitokset mukavasta ja antoisasta matkasta !

Petra Vuorisjärvi ja Olli Oksanen

Lähdimme mieheni Ollin kanssa Petsamon matkalle, isäni Esko Vuorisjärven ehdottaessa ja niin-pä innostuimme mukaan. Emme kumpikaan ole aikaisemmin käyneet Petsamossa, eikä meillä ole suoranaisia siteitä sinne. Historiasta olemme molemmat kiinnostuneita. Päällimmäisenä meille jäi matkasta mieleemme bussissa kerrotut tarinat Petsamosta ja sukujen vaiheista. Voi vain kuvitella, sitä tunteiden kirjoa, joka valtaa mielen, kun pääsee äidin, isän kotikonnuille. Ehkä sitä ei oikein pysty edes ymmärtämäänkään. Kirjoitan tätä kotimatalla monta kokemusta rikkaampana, varpaat on kasteltu Petsamovuonoon ja repussa muistojen lisäksi kiviä Parkkinasta.

Iso kiitos erinomaisista matkajärjestelyistä Irinalle, Markulle ja Topille ! Ja kyllä meillä oli kerrassaan ensiluokkainen kuljettaja Pekka !

ps. Päätin juuri , että tuleepa minustakin Petsamo-seuran jäsen.

Tällä matkalla toimi tulkkina matkatoimiston johtaja Irina Louste, matkanjohtajana Markku Volotinen, Möllärin liikenteen bussia ajeli Pekka Mulari. Matkan onnistu-

misesta Kiitos hyvälle matkaseurueelle, joka osallistui aktiivisesti ja mutkattomasti koko matkan ajan asian edistämiseen. Erinomaisen hyvää asiantuntemusta ja tiedon jakamista saatiin kuulla ja kokea.

Petsamo-Seura ja Meri-Lapin matkatoimisto ovat käynnistäneet kesän 2019 matkan suunnittelun. Ennakkovarauksien kerääminen alkaa seuran kotisivuilla olevalla lomakkeella joulukuussa ja tammikuussa arvioidaan riittääkö ilmoittautuneiden määrä järjestelyjen aloittamiseen.

Matkat järjestetään vain valmiille ryhmille.

Rajanylityksiä 15.7.–17.7.2018

Tiina Harjumaa

Borisglebin rajanylitysasemalla satoi kaatamalla vettä. Maisemaa ei juuri näkynyt sankan sadekuuron takaa, mutta ei niin kovin kaukana tullista ilma alkoi seestyä ja eteeni alkoi avautua Petsamo. Luonto oli jylhää ja kaunista kuin rajan toisellakin puolen, Norjassa. Kuitenkin kaikesta jotenkin näki, että nyt ollaan Venäjän puolella. Pohdin, johtuiko kokemus siitä, että tiesin että raja on ylitetty. Mitä lähemmäksi pääsimme Zapoljarnyin kaivoskaupunkia, hotellipaikkaamme, sitä selkeämmin kaivosteollisuuden jättämä jälki näkyi lähes joka paikassa.

Hotellin edustalla kuulin mainintoja siitä miten alueen luonto on alkanut elpyä ja ilma raitistua ja miten seudulla ei ole enää sellaista kuin vielä vuosikymmen sitten. Minun henkeäni kirjaimellisesti ahdisti. Nenää jyskytti aivan kuin sitä olisi nakutettu pienillä hakuilla sisältä päin. Ihmeellisen äkkiä, parissa tunnissa, elimistöni tottui viereisen nikkelisulattamon piippujen puskemiin pilviin ja paikalliseen ilmastoon.

Mustien, kuihtuneiden maa-alueiden, saastepilvien, ruosteisten aitojen, hylättyjen autojen ja valtavien jätekivikasojen – suoranaisten tuntureiden – alta ja takaa alkoi hahmottua se Petsamo, joka alueella oli joskus ollut. Ensimmäisen kerran se tapahtui Petsamovuonon suulla, aivan

lounaspiknikpaikkamme vieressä. Rantaan laskeutuessani en nähnyt ihmisen jättämää jälkeä vaan jotain ikaikaaisempaa. Ajattelin, että nyt näen jotain sellaista, minä moni alueen asukas on aikojen saatossa kokenut.

Rannalta noustessani eräs matkaseurueemme jäsen tiedusteli olenko tulossa uudestaan Petsamoon. ”Eiköhän tämä ole nyt nähty”, sainoin ja yllätyin itsekini. Tarkoitin kai sitä, että nyt olen nähnyt sekä saastuneen että luonnonkauniin Petsamon. Sanat tulivat suustani sen kummemmin ajattelematta. Tunnelma oli sillä hetkellä niin ristiriitainen. Loppumatkaa kohti mieli alkoi muuttua. Minulla kesti aikansa, että aloin nähdä Petsa-

mon kaiken sen alta, mitä päällimmäisenä havaitsin. Miksipäs ei, kyllä Petsamoon voi palata, ei tienoo ole minulle yhdellä reissulla kaikkeaan näyttänyt.

Kulttuurihistorian väitöskirja petsamolaisten muistitiedosta

Aloitin kulttuurihistorian väitöskirjaopintoni Lapin yliopistossa vuonna 2015. Kulttuurihistoria on oma tieteenalansa ja oppiaineensa, jossa kirjoitetaan erityyppistä historiaa kuin esimerkiksi vuonna 1999 ilmestyneessä Turjanmeren maa – Petsamon historia 1920–1944 -teoksessa. Väitöskirjassani kulttuurihistoria näkyy siten, että olen kiinnostunut ihmisten kokemuksista, muistoista, tarinoista ja merkitystenannoista.

Tarkastelen millaisia historiakuvia ja -käsityksiä Petsamon siirtolaisilla ja heidän jälkipolvillaan on elämästä Petsamossa ja uusilla asuinalueilla, sekä miten näitä tulkintoja välitetään jälkipolville ja laajemmalle yleisölle.

Olen tehnyt petsamolaishaastatteluja, tilannut tutkimuskäyttöni 1970-luvulla tehtyjä haastatteluja, perehtynyt tutkimuskirjallisuuteen ja arkistolähteisiin, lukenut muun muassa Petsamolaista-lehdessä julkaistuja muistelmia ja kirjoituksia sekä lainannut ja ostanut vinon pinon petsamolaistaustaisten henkilöiden laatimia julkaisuja, kuten kaunokirjallisuutta ja historiakirjoja. Tarkastelen lähdeaineistoani muistitietona: kyse on subjektiivisesta, muistiin ja kertomuksiin pohjautuvasta tulkinnasta ja ilmaisusta. Sen avulla voi jäsentää menneisyyttään ja pohtia nykyisyyttään ja tulevaisuuttaan. (Ks. esim. Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen 2006).

Mikäli sinulla on hallussasi petsamolaistaustaisten henkilöiden laatimia muistelmia, päiväkirjamerkintöjä tai muuta aineistoa tai jos sinua voisi haastetella väitöskirjaani liittyen, minuun voi olla yhteydessä joko sähköpostitse tai puhelimitse.

Kiitos kaikille haastatelluille ja muille väitöskirjatyössäni avuksi olleille henkilöille!

Petsamo-aiheiset julkaisut

Harjuma, Tiina (tulossa 2018) Varejoen petsamolaiset. Suomi Jäämeren rannalla -näyttelyjulkaisu. Rovaniemi: Lapin maakuntamuseo.

Harjuma, Tiina (2015a) ”Sain syksyllä alkaa kaiken alusta.” Petsamon siirtolaisten koulunkäynti Tervolan Varejoella 1940–1950-luvulla. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Julkaistu myös sähköisenä.

Harjuma, Tiina (2015b) Petsamosta Varejoelle. Siirtolaisyhteisö menneisyyden, arjen ja tulkintojen jälleenrakentajana toisen maailmansodan jälkeen. Kulttuurihistorian syventävien opintojen sivuainetutkielma. Turku: Turun yliopisto. Julkaistu myös sähköisenä.

Harjuma, Tiina & Tuovinen, Johanna (2015) ”Vaikka mihinkä mettän korpeen ja polun mutkaan pantu ne ihmiset”. Varejoki taipuu uudeksi asuinalueeksi Petsamon siirtolaisille. Kulttuurintutkimus. 4/2015, nro 32. Katsausartikkeli. Mielen ja maiseman jälleenrakennus -teemanumero.

Harjuma, Tiina (10.7.2014) Petsamon siirtolaiset – Varejoen asuttajat. Alioartikkeli Kaleva-lehdessä.

Tiina Harjuma

Kulttuurihistorian sivutoiminen tuntiopettaja ja väitöskirjatutkija

Lapin yliopisto

s-posti: tiina.harjuma@ulapland.fi

puh: 0400 799 728

Tutkimusportaalinäkyvä: <https://lacris.ulapland.fi/fi/> > Hae: Tiina Harjuma

PETSAMO- SUOMI JÄÄMEREN RANNALLA -NÄYTTELY

Annu Vuononvirta

Lapin maakuntamuseon tuottama pysyvä Petsamo-näyttely avattiin yleisölle Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlapäivänä 6.12.2017 Rovaniemen Arktikumissa. Kuten esite näyttelystä kertoo, Petsamo - näyttely on elämyksellinen kokonaisuus, jossa kerrotaan niin luonnonympäristöstä, kalastuksesta ja muista elinkeinoista kuin myös kulttuurin moninaisuudesta. Näyttelyssä on esillä runsaasti aitoa petsamolaisista esineistöä, arkistoaineistoa ja valokuvia Lapin maakuntamuseon kokoelmista. Petsamon historia on merkittävä osa itsenäisen Suomen historiaa. Petsamohan kuului Suomelle vain noin neljännesvuosisadan ajan, mutta se ajanjakso olikin alueen kehityksessä huikea. Tuohon n. 5000 asukkaan yhteisöön syntyi ennen kuulumaton teollisuustoiminta, nikkeli- ja kiviainekset, kalajauhetehtaan, Liinahamarin satami-
neen ja runsaine erikoisliikkeineen sekä turismin ympärillä pyörivine matkailijoi-
neen. Se oli aikaa, jota kaikki siellä asuneet ja siellä matkailleet muistelevat suurella kaiholla. Petsamo-Suomi Jäämeren rannalla - näyttely oli osa Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhluksen ohjelmaa vuonna 2017.

Juhlapäivän aattona maakuntamuseo järjesti kutsuvieraille tilaisuuden päästä näkemään tämä museon tuottama näyttely, keskustelemaan näyttelyn järjestäjien, rakentajien sekä tiiviisti mukana olleiden yhteistyötahojen kanssa näyttelystä. Petsamo - Seuran hallitus oli kutsuvieraiden joukossa. Tilaisuuden avasi Maakuntamu-

Varejoki-Ryhmän esittämät laulut toivat jälleen mieleen sen ikuisen Petsamon kaipauksen.

seon johtaja Hannu Kotivuori toivottaen vieraat tervetulleeksi. Tilaisuudessa kuultiin Anita Kraatarin esittämänä kaihoisa runo Petsamosta, siitä suuresta orpoudesta ja surusta, joka sielujamme kalvaa ja niistä tuhansien unelmien mahdollisuuksista, jotka jäivät toteutumatta ja mitkä tuohon satumaahan sisältyivät. Petsamo - Seuran

puheenjohtaja Topi Kunnari kiitti Maakuntamuseota ja erityisesti sen työntekijöitä siitä suuresta työstä, minkä he olivat tehneet tämän ainutlaatuisen näyttelyn aikaansaamiseksi. Kunnari hoksautti kuulijoita siitä, että Petsamossa asui jo paljon ennen Petsamon liittämistä Suomeen väestöä, jonka jälkeläisiä on tänäänkin täällä tilaisuudessa. Siten tämä näyttely tulee tukemaan osaltaan nyt tehtävää Petsamo - Seuran työtä ja valaisee niitä käytännön arkisia asioita, joita vanhempamme ja isovanhempanne kokivat. Ennen varsinaisen näyttelyn avajaisia kuulumme vielä Varejoki - Ryhmän esityksiä, jotka sanoitukseltaan liittyivät Petsamoon, sen luontoon, kalastukseen, asukkaisiin ja siihen pohjattomaan kaipuuseen ja juurettomuuteen, minkä alueen menettäminen aiheutti. Kuoro päätti esityksen juhlavaan ”Petsamon lauluun”, jonka on säveltänyt kuuluisin petsamolainen opettaja Samppa Luoma ja sanoittanut Uuno Kaila.

Petsamonäyttelyssä on kalastusta koskeva materiaali näyttävästi esillä.

Petsamo 1920 -1944 - Suomi Jäämeren rannalla – näyttely oli puhutteleva. Meri-installaatio avasi katsojalle sitä kalastuksen voimaa ja ankaraa työtä, mikä tuohon ammattiin liittyi. Välineistö oli aitoa, Petsamosta sieltä tulneiden mukana tuotua, joka nyt päätyi kaikkien asiasta kiinnostuneiden katseltavaksi. Eräälle seinistä oli rakennettu ”Jäämerentie”,

The Great Arctic Highway, tuo 531 km pitkä taival, joka lähti Rovaniemeltä ja päättyi Liinahamarin satamaan. Petsamo oli monikulttuurinen alue, monine kielineen ja kansallisuuksineen. Näyttelyssä on esillä kuvia Petsamon kehityksestä, koulujen rakentamisista, kauppojen synnystä, Petsamon Osuuskaupan historiasta sen erilaisine toimintamuotoineen. Yhdistystoiminta oli Petsamossa hyvin vilkasta. Kuvat ja erilaiset urheiluun ja liikuntaan liittyvät välineet Tunturipoikien ja Turjantytärtien harrastuksista on näyttelyssä esillä. Petsamon kalanmyyntiosuuskunnan sekä Kolosjoen nikkelikaivoksen toimintaan voi myös näyttelyssä tutustua.

Petsamon luonto on aivan erityinen kokonaisuus. Petsamon luonnonsuojelualueet ja erityisesti ornitologien paratiisi, Heinäsaaret, lintuineen, ovat näyttelyssä kuvina mukana. Terttu ja Unto Kusminin tekemä esitys Petsamon kylistä ja ihmisistä on uusi ja hyvin ymmärrettävä tapa tuoda tietoa petsamolaisten jälkeläisille omien sukulaistensa asuinpaikoista ja heidän naapureistaan Petsamossa.

Petsamo-näyttelyn avajaisissa 5.12.2017, vas. Terttu ja Unto Kusmin ja Annu Vuononvirta

Näyttely oli kokonaisuutena ottaen hienosti rakennettu ja näyttelyssä olleet esineet, kuvat ja rakenteet sommiteltu ammattitaidolla. Näyttelyssä kävijät ovat olleet erittäin tyytyväisiä saamaansa antiin. Yleinen toive olikin, että mahdollisimman moni petsamolainen tai heidän jälkeläisensä voisi vierailla tuossa kaikkia petsamolaisia yhdistävässä speктаakkelissa.

Rovaniemi Arktikum.

Alatasolla Petsamon sankarivainajien muistotaulu ja II-tasolla Petsamovuonon Kultakurun sumukello. Sumukellon löysi Erkki Lilja Mobilian museon varastosta ja kello saatiin Petsamo-Seuran toimesta tänne museon hoiviin, edustavalle paikalle. Sumukellon vieressä on uusi Petsamo-näyttelytila.

Viereiseen huoneeseen tulee myöhemmin Salla-näyttely
<http://www.arktikum.fi/nayttelyt.html>

Unelma Jäämerestä – Petsamo kartoissa näyttely osana Suomi 100-juhlavuoden ohjelmaa

Pekka Vuononvirta

Rovaniemen kaupunginkirjaston Lappi – osaston toteuttama ”Unelma Jäämerestä – Petsamo kartoissa” - näyttely on kiertänyt Pohjois-Suomen kirjastoissa osana Suomen juhlavuoden tapahtumaa. Erkki Liljan Rovaniemen kaupunginkirjaston Lappi – osastolle lahjoittama kartta-aineisto on ollut näyttelyn keskeinen osio. Karttoja ja muuta aineistoa on näyttelyssä esillä myös lukuisilta muilta Petsamo- ja kartta-asiantuntijoilta, julkisilta laitoksilta sekä yhdistyksiltä ja sanomalehdiltä.

Ylipäättään vanhoissa kartoissa paljastuu sen aikaisten ihmisten maantieteellinen tietämys, mutta samalla myös mielikuvitus, asenteet ja vahvasti myös visuaaliset tunnelmat. Vanhat kartat ovat taidokkaasti tehtyjä ja siksi tämän päivän ihmisten mieliä kiehtovia. Kartat kertovat ihmisten maailmankatsomuksesta ja ehkäpä teki-jöiden ajatusmaailmastakin. Vanhojen karttojen ääressä on helppo viihtyä, sillä niiden kuvitukset ovat kauniita yksityiskohdiltaan, upeita taidonnäytteitä ja kertomus jo itsessään.

Ensimmäiset maininnat Petsamosta löytyvät jo yli 400-vuotta sitten julkaistuisa kartoissa. Ranskalaisen maantieteilijän ja kartografin Guillaume De L’Islen konstruoima kaksiosainen Skandinavian kartta ja erityisesti sen pohjoisosa, joka julkaistiin L’Islen kuoleman jälkeen vuonna 1788, on väriykseltään ja kokonaisuuden hahmotelmaltaan upea. Vielä tänäkin päivänä kartan paikkatieto on realistinen. Kartassa näkyvät mm. Petsamon luostari, ”Monastere de Petzinka” ja Suonikylä, ”Enare habitation Suedoise”.

Unelma Jäämerestä tuli kuitenkin todeksi vasta Tarton rauhansopimuksen myötä vuonna 1920. Tällöin Korvatunturilta Kalastajasaarennolle piirretty viivoitinviiva määräsi sen aikaisen valtioiden välisen rajan pohjoisessa. Toki Jäämeren rantaa oli luvattu autonomiselle Suomelle jo Venäjän vallan aikana vuonna 1864, mutta keisarin lupausta ei kuitenkaan pantu tuolloin täytäntöön. Oululaisen kirjailijan ja lehdimiehen, A. W. Ervastian tekemät Jäämeren matkat 1880-luvulla ja niistä kirjoitetut matkakertomukset paljastavat kuitenkin totuuden siitä, että suomalaisia, eripuolilta nykyistä Pohjois-Suomea, oli muuttanut aluksi tilapäisesti ja myöhemmin pysyvästi Jäämerenrannalle asumaan jo 1800-luvulla. Siten Jäämeren rannoille muuttaneet suomalaiset pioneerit toteuttivat käytännössä sitä unelmaa, jota autonominen Suomi tavoitteli ja joka sitten toteutuikin, kestäen kuitenkin vain vaivaiset 24 vuotta. Tarton rauhansopimuksessa Petsamon liittäminen Suomeen vauhditti myös kartoitusta Petsamon alueesta. Kiinnostus luonnonrikkauksiin oli varmaan eräs syy aktiivisuuden lisääntymiseen. Petsamohan poikkesi muusta Suomesta läntisen käsivarren lisäksi siinä, että maaston korkeuserot vaihtelivat voimakkaasti. Petsamo oli tuntureiden

maa. Siten käyteenotetut topografiset kartat, jossa maasto kuvattiin korkeuskäyrin, toivat uutta näkökulmaa karttojen hyödyntäjille.

Kartat tehtiin mittakaavaan 1:20.000, nelivärisenä ja 25 metrin korkeuskäyrävälillä. Toisen maailmansodan aikana vuonna 1941 Petsamon topografikartoista otettiin uusia painoksia saksalaisten käyttöön, ja eräin paikoin ne täydensivät näitä karttalehtiä. Etenkin karttoja täydennettiin Neuvostoliiton puolelta ja siellä olleiden alueiden venäjänkielisiä nimiä jopa suomennettiin. Sodan jälkeenhän Suomen piti luovuttaa kaikki Neuvostoliittoon liitettyjen alueiden kartat, siis myös Petsamoa koskevat kartat, Neuvostoliitolle. Edes arkistokappaleita ei saanut jäljentää. Kielto kumottiin vasta vuonna 1989, kun voitiin todeta luovutettujen alueiden karttatiedot jo vanhentuneiksi ja nykyinen satelliittikuvaus teki ne tarpeettomiksi.

Nyt kirjastoissa esillä ollut Petsamoa koskeva kartta-aineisto ja etenkin 1920- ja 30-luvuilla tehdyt topografikartat herättävät muistoja petsamolaisien jälkeläisissä. Kartat ovat tarkkoja, niihin on paikoin jopa asuintontteja nimetty. Itselleni ei ollut suuri yllätys, että Parkkinan karttalehdellä on kylän julkiset rakennukset, kuten sairaala, osuuskauppa, apteekki, kansakoulu jne. merkittynä. Mutta kartasta löytyy myös isoisäni, Matvei Kubatsinin, omistama tontti nimettynä. Hän oli ostanut sen vuonna 1907, saatuaan Venäjän asutushallitukselta avustusta maanhankintaan. Liekö maanviljelystontti keskellä kylää ollut sellainen ominaisuus, että se siksi sai erityistä huomiota.

Kun ihminen etsii juuriaan, vanhojen kirkonkirjojen, veroluetteloiden ja erilaisten rippikirjojen tuoma tieto nykyisen DNA-tutkimuksen rinnalla kertoo sukulaistemme elämän poluista. Nämä tiedot eivät kuitenkaan aina kysyjille riitä, vaan halutaan konkreettista tietoa alueista, missä nämä sukulaiset ovat asustelleet. Rovaniemen Arktikumissa esillä olevassa Petsamo

Karttanäyttelyssä, keskellä Rovaniemen kaupungin kirjastonhoitaja Mari Ekman, vas. Airi Heiskari, oik. Salla Selin ja Annu Vuononvirta

- näyttelyssä voimme tutustu Terttu ja Unto Kusminin tekemään aineistoon Petsamon kylistä ja siellä asuneista ihmisistä. Uskon, että Kusminin aineisto ja nyt esillä ollut kartta-aineisto yhdistettynä tuovat meille, tiedonhaluisille, entistä konkreettisempaa kuvaa sukulaistemme asutushistoriasta ja varmaan mielikuvia jopa heidän arkielämästään.

<http://lapinkavijat.rovaniemi.fi/petsamo/index.html>

Pienet luennot Petsamosta ja petsamolaisista kiinnostavat ihmisiä

Kuvat ja teksti Toivo Kunnari

Pekka ja Anna-Liisa Vuononvirta

Vanhempieni Petsamo – miten petsamolaisuus on vaikuttanut sukumme elämään

Ympäristöneuvos Pekka Vuononvirta on yhdessä vaimonsa Anna-Liisan kanssa pitänyt useita esitelmätilaisuuksia. He ovat kertoneet Kubatsinin (nyk. Vuononvirta) suvun matkasta Suma-kauppalan ja Uhtuan Röhön kautta Petsamoon ja elämästä Parkkinassa. Miten myöhemmin siirtolaisuuden tuomat haasteet ja Petsamon menettämisestä johtuva ikuinen ikävä on vaikuttanut perheeseen. Tilaisuuksia on ollut Oulussa, Rovaniemen kirjastossa ja Varejoellakin. Pekan kertoman mukaan tilaisuuksissa on ollut yhteensä satoja kuulijoita.

Näyttää siltä, että juuri tällaiset mikrohistoriaohjelmat vetävät ihmisiä paremmin kuin pitkät luennot. Yhden perheen kohdaloihin on helpompi sijoittaa omien läheistensä kokemuksia Petsamossa ja evakkomatkoilla.

Erkki Lilja Sallassa

Erkki Lilja esitelmöi Sallassa Sodan ja jälleenrakennusmuuseon 40 v tilaisuudessa Petsamon radansuunnitelmasta ja muista tiehankkeista. Lahjoitimme Petsamo-Seuran puolesta museolle kehystetyn kartan Pohjois-Suomesta, jossa Petsamokin mukana. Kartan on piirtänyt Georg Alfthan vuonna 1860. Hän toimi Oulun läänin kuvernöörinä samoihin aikoihin.

Petsamo-Seuran puheenjohtajalla on joissakin tilaisuuksissa ollut pieni osa, jossa pj. kertonut Petsamo-tänään ja Petsamo-Seuran toiminnasta.

Petsamo-Seura tulee jatkossa ottamaan toimintaansa erimuotoiset esitelmä- ja luentotilaisuudet. Pitää vain saada tietoon, missä näitä olisi mahdollista sijoittaa johonkin valmiisiin puitteisiin, jotta järjestelyt onnistusivat etänäkin. Esitelmäviiden henkilöiden siirto tilaisuuksiin kyllä järjestyy helposti. Odotamme vinkkejä ja toiveita. (tk)

PETSAMOON JÄÄNEIDEN VAINAJIEN MUISTOMERKKI

*Teksti lyhennelmä :Mirjam Kälkäjä Petsamo-seura ry
40 vuotta 1972-2012 Historiikki*

Kauan oli vireillä Petsamoon haudattujen suomalaisten muistomerkkihanke. Kuvanveistäjä Ensio Seppäsen suunnittelema muistomerkki oli tarkoitus pystyttää Petsamon Parkkinaan, Petsamovuonon pohjukkaan, kirkon raunioiden edustalle. Asiassa seuran hallitus kävi neuvotteluja Lapin lääninhallituksen ja Petsamon hallintoviranomaisten kanssa myös paikan päällä Petsamossa. Hankkeeseen suhtauduttiin Venäjän taholta myönteisesti, mutta tulokset jäivät laihoiksi. Vuosia kestäneiden neuvottelujen jälkeen saatiin lopulta Venäjältä sopimus, jossa määriteltiin muistomerkin paikka ja hoito. Ehtoina muistomerkin pystyttämiseksi oli se, että paikan vuokraaja pitää huolen muistomerkin ympäristön puhtaudesta ja muistomerkin kunnossa. Vuokra olisi viisi ruplaa kuukaudessa, ja se olisi suoritettava kuukausittain.

Muistomerkin huolto ja vuokranmaksun hankaluus sekä vuokranantajan oikeus sanoa halutessaan vuokrasopimus irti, aiheuttivat sen, että hankkeesta perädyttiin.

Alettiin etsiä uutta sijoituspaikkaa Suomen puolelta.

Useita kohteita tutkittiin. Lopulta päädyttiin Inarin Nellimiin, jossa muistomerkki sijoitettiin ortodoksisen tsasouna lähetyville, komealle mäentöyräälle. Paikalta on 8 km:n matka Venäjän rajalle. Muistomerkin muodostaa luonnonkivi, johon kiinnitettyyn kuparilaattaan on kaiverrettu teksti: Petsamolaisten sodissa kaatuneiden ja kotiseudulle jääneiden vainajien muistoksi. Petsamo-Seura ry 5.11.2005

Muistomerkin arvokas paljastusjuhla pidettiin v. 2005 pyhäinpäivän tapaamisjuhlan yhteydessä. Tilaisuuden avasi puheenjohtaja Arvo Kaarninen ja patsaan paljasti maaherra Hannele Pokka. Puheenvuoronsa käyttivät Inarin kunnanjohtaja Reijo Timperi, Inarin ev.lut seurakunnan kirkkoherra, lääninrovasti Jouko Lepistö ja Lapin ort.seurakunnan kirkkoherra, Isä Jyrki Penttinen. Ivalon Laulumiehet esittivät Uuno Kailaan sanoittaman ja Samppa Luoman säveltämän Petsamon laulun. Myöhemmin muistomerkin ympärille rakennettiin samanlainen riukuaita, mikä rajaa myös tsasounan tonttia.

Tämä muistomerkki on luovutettu Inarin kunnalle 2015. Samoin luovutettiin Ivalossa Petsamontien päässä oleva Jäämeren kansan evakkotie patsas.

Muistomerkistä tulee aina kyselyjä Petsamon matkoilla. Petsamoon jääneiden vainajien muistomerkin saamiseksi Parkkinaan on oltu myöhemminkin yhteydessä tahoihin, jotka neuvottelevat vastaavien muistomerkkien parissa venäläisten kanssa. Asia ei ole yksinkertainen ratkaista, mutta pyrkimyksenä on sellainen vielä sinne sijoittaa. Joudumme varmaan odottamaan, että virallinen historia myöntää Petsamon kuuluneen Suomeen ja siellä suomalaisten asuneen. Aivan viime aikoina on estetty muistotilaisuuksien viettoja mm. Krasny Borin joukkohauta muistomerkillä ja niiden historiaa on muunneltu. Aika on nyt tällainen ja sille me voidaan vain osoittaa ihmetyksemme. (tk)

Parkkinen rautatie

Kotiseutu jäi sinne rajan taa

Tornio 21.4.2018

Unto ja Terttu Kusmin

Tarina alkaa vuoden 2005 tienoilta. Silloin aloitimme sukujeni tutkimisen. Sukujuurien aukeamisen myötä myös kiinnostus synnyinseutua kohtaan alkoi vähitellen heräillä. Eräänä aamuna kahvin juonti jäi kesken, kun kuulin radiosta seuraavat laulun sanat. ”Kotiseutu jäi sinne rajan taa, mutta muistoja meiltä ei saa”. Silloin vasta tajusin, että enhän minä tiedä synnyinseudustani Petsamosta paljon muuta, kuin että olen syntynyt siellä jatkosodan alkupäivinä. Ensimmäinen hämärä muistikuva on surullisen näköisistä venäläisistä sotavangeista, joille vanhimman sisareni kanssa veimme leipää. Eihän se ollut luvallista, mutta kiitollisina he ottivat sen vastaan.

Kerrottuaani ajatuksistani vaimolleni Tertulle, totesimme, että asialle pitää tehdä jotain.

Petsamon asutussuunnitelmien etsintään

Aluksi etsimme tietoja netistä ja luimme Petsamo -aiheista kirjallisuutta. Petsamo-Seuran avulla saimme vinkkejä henkilöistä, jotka mahdollisesti haluaisivat kertoa meille elämästään siellä. Useampi henkilö suostui jakamaan muistojaan kanssamme, ja saimme vierailla heidän luonaan. Joidenkin luona kävimme useamman kerran. Tarinoillaan he veivät meidät keskelle sen aikaista elämää ja saimme kokea heidän ilon ja surun hetkiänsä. Lisäksi kauempana asuneiden kanssa pidettiin yhteyttä sähköpostin ja puhelimen kautta. Petsamo suorastaan vangitsi ajatuksemme.

Tarton rauhansopimus allekirjoitettiin 14.10.1920 ja astui voimaan 31.12.1920. Lähtökohtana työllemme on Petsamon asutustilojen perustamista koskeva laki vuodelta 1925, joka oikeutti valtion maiden luovuttamisen paikkakunnan entisille asukkailla, myös uusia tiloja perustettiin. ”Vuokramies, jolle Petsamon alueen Suomelle siirrettyä on annettu valtionmaata vuokralle, olkoon niin ikään oikeutettu saamaan alueensa tilaksi.”

Sitten suuntasimme kohti Oulun maakunta-arkistoa tietoa etsimään. Ja sieltähän sitä löytyi roppakaupalla. Löysimme juuri nuo vuoden 1925 lain ja asutussuunnitelman mukaan laaditut kartat ja tilojen tiedot. Kuvasimme isoja karttoja kameralla ja kotona olikin haasteellista yhdistellä ja muokkailla paloja toisiinsa. Näistä paloista valmistui lähes 30 karttaa. Harrastelijoina jouduimme oppimaan kaiken kantapään kautta, mutta petsamokuume vei vauhdilla eteenpäin. Työmme tueksi keräsimme monenlaista muuta tietoa.

Liekö aavistimme tulevaa, kun arkistokäynnit piti tehdä urakalla. Monta mutkaa on matkan varrella, niin myös meillä. Jouduimme olosuhteiden pakosta hiljentä-

mään tahtia ja välillä lomallekin. Tulipa välillä sellainenkin tunne, että jääkö tämä touhu kesken. Mutta olimme kuitenkin sen verran innostuneita, että periksi ei voitu helpolla antaa.

Nyt olemme hyvällä mielellä, ja pitkästä aikaa kävimme Oulun maakunta-arkistossakin. Nimitkin on tänä aikana ehtinyt muuttua, joka on Kansallisarkisto Oulun toimipiste. Tätä kirjoittaessa työemme on loppusuoralla, ja toivomme saavamme kirjan painatetuksi tämän vuoden puolella. Kysymykset vaan eivät ota loppuakseen. Yhtä ainoaa oikeaa vastausta löytää harvemmin, koska jokainen katsoo asioita omalta kantiltaan, ja aiheesta riippuen oikeita vastauksia voi olla useita. Vanha sananlaskukin sanoo: ”Niin on monta mieltä, kuin on miestäkin”.

Kuva Unto Kusmin, Yläluostari 2011

Elämää Petsamossa

Talvisodan päätyttyä asunnontarve Petsamossa oli suuri. Lisäksi Kalastajasaarennon 451 henkilön asuttaminen aloitettiin 22.7.1940. Petsamon Tiili Oy:n Trifonan tiilitehtaan (kuului Kirkonkylän alueeseen), tyhjillään olevia rakennuksia päätettiin antaa vuokrakäyttöön, koska tehdas ei ollut toiminnassa. Kaikenlaiset asunnot kelpasivat silloin. Eräs henkilö ilmoitti asuinpaikakseen moottoriveneen Liinahamarissa.

Tiilien tarve oli suuri, mutta sotatoimista johtuvat vahingot estivät yhtiön tuottavan toiminnan. Tästä syystä Salmijärvellä olevaa Petsamon Tiilen Markkinaojan tehdastakaan ei voitu ottaa käyttöön. Jatkosodan aikana harkittiin uudelleen toiminnan jatkomahdollisuutta, mutta kun jo yhteen työvuoroon tarvittiin 30 – 40 työntekijää, todettiin ettei riittävää väkimäärää saataisi kokoon, joten kumpikaan tehdas ei ollut toiminnassa talvisodan jälkeen.

Tehdasalue oli Salmijärven eteläosassa Janne Pursiaiselta vuokratulla alueella (Markkina-oja Rno 90). Alue rajoittuu Ivalo - Petsamo maantialueeseen Markkinapuron (-ojan) kohdalla, ja joka on paaluilla maalle merkitty. Markkinaoja laskee Menikanjokeen. Tehdasrakennukset omisti Yrjö Veijalainen, seuraava omistaja oli Petsamon Tiili Oy. Lopulta tehdasalue vuokrattiin saksalaisille.

Täytyy ihmetellä petsamolaisten sopeutuvaisuutta ja uskoa tulevaisuuteen sodan keskellä. Lukemiemme ja meille kerrottujen tarinoiden mukaan kukaan heistä ei olisi halunnut jättää Petsamoa, mutta muuta vaihtoehtoa ei annettu. Evakuoiminen aloitettiin 4.9.1944.

Hiukan suvustani

Äitini isä Josef Martin oli 7-vuotias, kun hän sisarustensa ja vanhempiensa Andreas ja Julianen Olsenin kanssa muutti Kalastajasaarentoon Norjan Vardösta ensin Tsypnavolokiin (Tsipna Volo) ja Martin myöhemmin Vaitolahteen. Vaitolahteen muuttivat myös äitini isovanhemmat Iistä, Pekka ja Kaisa Alatalo (ent. sukunimi Kämärä).

Isäni isovanhemmat Ivan ja Vasilista Kusmin/Kosmin/Kuismin asuivat Vienan Karjalassa Uhtuan Röhön kylässä. Vanhimpien lasten syntymäpaikaksi oli ilmoitettu Uhtua, tytär Marfan syntymäpaikka oli Kestenskajan yhdistys (Kiestinki), Lovarovskajan kylä ja syntymäaika 18.7.1884. Luultavasti he olivat silloin matkalla kohti Petsamoa, koska seuraava lapsi syntyi Näsykässä.

Tämän välissä olleen aikajakson sukuni tarinasta jätän tässä kertomatta ja harppaan loppusyksyyn 1944, joka muutti kaiken ja lapsikin vaistosi yleisen levottomuuden. Lähtö tuli ja sinne jäi hämrien muistikuvien Petsamoni.

Evakkovuodet

Viiden evakkovuoden aikana asuimme kolmessa eri paikassa. Petsamosta puhuttiin harvoin. Muistot olivat ilmeisesti liian raskaita kantaa. Petsamossa oloaikana perheissä sattui monia surullisia asioita, joten en ihmettele, että ei haluttu muistella niitä.

Äidin isä Martin, me kutsuimme häntä ukiksi, kulki evakkoajan perheemme mukana. Hänen jalkansa oli jäänyt jäälauttojen väliin puristuksiin ja katkennut polven yläpuolelta, joten hänellä oli puujalka. Neuvostoliiton hyökätessä talvisodan alkaessa Vaitolahteen, luoti osui kyseiseen puujalkaan.

Sitten helpotti hiukan, kun saatiin ikioma koti ja kylässä oli muutama muukin evakko. Naapurin isäntä oli Höyhenjärveltä ja isäni Näsykästä. Isännällä oli tapana tulla meille sunnuntaiaamuisin maailmaa parantamaan. Olihan se joskus Petsamo -kysymyskin asialistalla.

Elämän vakiinnuttua tulikin sitten se ikävä, joka kesti monella elämänsä loppuun saakka. Kaipaus kätkeytyä syvälle sydämeen, helpointa hiljaisuus.

Nyt kun viimeistelemme työtämme, alamme vähitellen tajuta, kuinka suuresti tämä aihe on meitä kosketanut.

Lopuksi nöyrät kiitokseni kaikille teille, jotka olette henkilökohtaisesti kertoneet, kirjoitelleet ja soitelleet omia tuntemuksianne. Niiden avulla olen löytänyt polun, joka johtaa lapsuuteni maisemiin. Ympyrä on sulkeutunut.

Hanna Vuononvirta evakkotiellä:

LASTEN TAKIA PITI JAKSAA

Teksti ja kuvat Pekka Vuononvirta

Selatessani vanhoja lehtileikkeitä, pisti silmiini äitini tarina, jonka Rantapohjan toimittaja, Auli Haapala, oli kirjoittanut äidistäni ja joka julkaistiin paikallislehdessä 30.11.1989. Talvisotahan oli alkanut päivälleen 50 vuotta sitten.

”Olen kaikki mutkat kulkenut ja nähnyt tarpeeksi ruumiita, tuskaa ja kärsimystä. Kunpa kenenkään ei tarvitsisi kokea sodan kauhuja”. Näin juttelee Haukiputaan Martinniemessä asuva 73-vuotias Hanna Vuononvirta. Hän joutui evakkoon Petsamosta talvisodan syttyessä ja vaarassa oli, että lapsi syntyy matkan aikana kuorma-auton lavalla. Vuononvirtojen kaikki viisi lasta ovat syntyneet eri paikkakunnilla. Sotaevakoilla ei ole aina ollut helppoa. Ryssänimitykset olivat alkuaikoina tuttua kuultavaa. Nyt kun talvisodan syttymisestä on kulunut tasan 50-vuotta, voi Hanna vain todeta, että yhteen ihmiselämään voi mahtua monenlaista kiemuraa. Lapsien vuoksi hän kertoo taistelleensa. ”En ole ollut löyhä itkemään, mutta nyt jos kuulen radiosta Anneli Saariston esittämän evakon laulun, se pistää vesittelemään. Muistuu mieleen aika, kun istuin pakkilaatikon päällä Kalajoen koululla kahden lapseni kanssa, eikä meitä kukaan huolinut”.

Hyrynsalmelta Petsamoon

Hanna Vuononvirta syntyi Hyrynsalmella vuonna 1916. Karjanhoitokoulun käytyään hän lähti Sotkamoon töihin ja sieltä keväällä 1938 Petsamon kunnalliskodille karjaksi. Petsamossa hän tapasi miehensä Heikki Kubatsinin ja yhdessä muutettiin uuteen hirsitaloon asumaan. Myöhemmin sukunimi muutettiin Vuononvirraksi. ”Petsamossa oli hyvä elää. Palkat olivat puolta suuremmat kuin Sotkamossa. Jäämeri ja vuono tarjosivat hyvät kalastusmahdollisuudet ja liikenne oli kovaa yötä päivää, kun nikkeli-kaivosta rakennettiin”.

Kun lentokoneet tulivat, lihasoppa jäi liedelle

Marraskuun viimeisenä päivänä 1939 talon vanhaemäntä, mieheni äiti „Anastasia, oli keittämässä lihasoppaa, kun lentokoneet alkoivat jylistä Parkkinan kylän yllä. Poliisit ilmestyivät kylän raitille ja antoivat käskyn lähteä. Talvisota oli alkanut. Trifonan kylän liepeillä seissyttä postilaivaa oli pommitettu. Parkkinan kylässä odotettiin pelon vallassa illan hämärtymistä ja pakkauduttiin sitten kuorma-autojen lavoille. Hannalla ja Heikillä jäi kolme lehmää navettaan ja keittopata liedelle. Vastamaalatut ikkunatuplat olivat seinää vasten kuivumassa. Edessä oli kolmen päivän reissu Tervolaan. Hanna oli viimeisillään raskaana ja hän

pelkäsi, että lapsi syntyy matkalla. ”Huudin auton lavalla tuskissani ja vanhaemäntää huoletti, että jos lapsi syntyy, se varmasti paleltuu”. Puolesta matkasta Hanna pääsi lämpimään autoon ja lopulta päästiin Tervolaan ja isoon maalaistaloon.

”Mitä te ryssät lähittä, oisitte pysyneet siellä”

Maatalossa oli kuitenkin tyly vastaanotto.

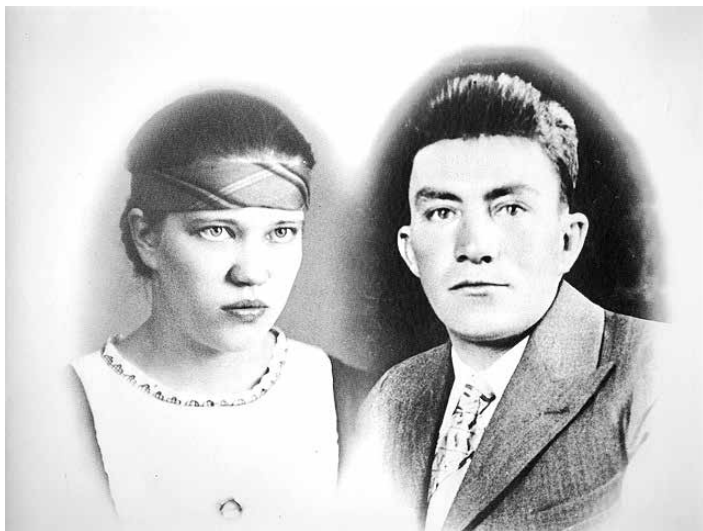
”Mitä te ryssät tänne lähittä ihmisten ristiksi, olisitte vaan pysyneet siellä”. Matkalaiset kääntyivät kannoiltaan ja oli etsittävä uusi paikka, joka löytyi eläkkeellä olevan kunnanjohtajan luota. Tulijat otettiin lämpimästi vastaan ja nuorelle Hanna-rouvalle laitettiin lapsivuode ja kättilö haettiin paikalle. Eeva-Liisa syntyi 2. päivänä joulukuuta. Hanna Vuononvirran sukua oli evakuoitu Kestilään ja sinne Hannakin siirtyi Heikin päästyä lomalle perhettään muuttamaan. Maaliskuun 13. Päivänä tulikin rauha. Tervolaan jäänyt vanhaemäntä hälytti, että nyt pitää lähteä kotia kohti. Paluumatka Petsamoon taittui taas autonlavalla. Hanna piti pientä tyttövauvaansa tiukasti itseään vasten, jotta tämä tarkenisi. ”Matkalla jännitettiin, että ovatkohan talot Petsamossa pystyssä. Suomalaiset itse sytyttivät lähtiessään tienvarsilla sijainneet talot, jottei niistä olisi venäläisille majaa”. Pakkanen oli kova ja porukka jäi matkan varrella sijaitsevien talojen raunioille mustina töröttävien piippujen keskelle. Alkoi kova siivous- ja raivaustyö. Vuononvirtojen talo oli säilynyt ehjänä, mutta siellä oli asuttu. Venäläiset olivat jättäneet lapun, jossa luki: ”Oli hyvä ja lämmin asua”. Navetta oli kuitenkin tyhjillään ja lehmien kohtalo jäi epäselväksi.

Elämä jatkui, lyhyt rauhan aika

Ja niin elämä asettui uomiinsa Petsamossa. Ei päästy kuitenkaan kuin vuoden 1941 juhannukseen, kun kylään alkoi puskea saksalaisia sotilaita, muuleja ja sotakalustoa. Kukaan ei kertonut mitään, mutta kuiskittiin, että pian alkaa saksalaisten hyökkäys. Saksalaiset alkoivat tehdä parakkikylää, lentokenttää ja siltaa Petsamojoen yli Murmanskiin. Kylässä oli arviolta 40.000 sotilasta. Muulirukat kuljettivat sillalle raskaita panoksia ja kansakoulun pihalle pystytettiin järeä tykki, jonka piipulla oli pituutta. Jatkosota oli alkanut. ”Sotilaita oli joka paikka täynnä. Sotilaat ottivat siviiliasunnot osittain käyttöön ja sain luvan asua lapseni kanssa yhdessä kamareistamme”.

Hanna pesi sotilaiden pyykkiä ja hoiti karjaa. Vanhan emännän kanssa tehtiin heinätoita ja siinä sivussa teurastettiin elukoita ja kalaverkot käytiin kokemassa kahdesti päivässä. Joskus täytyi yölläkin lähteä verkoille, kun laskuvesi tuli.

”Muistan kerran, kun vanhaemäntä korjasi pihalla lohiverkkoa ja katsoin Venäjälle päin kohti auringon kajoa. Auringon siltaa pitkiin lähestyi kahdeksan ryssän ko-

Hanna ja Heikki Vuononvirran (Kubatsin) häähaku. Petsamon Parkkinassa vuonna 1939.

netta ja huusin saksalaisille, että vihollinen tulee”. He eivät uskoneet minua, hokivat vain ”nein, nein” ja luulivat koneita omiksi. Pian kuului kuitenkin kova rytinä ja ”sokeritoppia” alkoi tippua. Venäläiset koneet pommittivat sillan mäsäksi ja Petsamojoen vesikin muuttui aivan savivelliksi. Uskomatonta, mutta totta, maa repeili niin, että vuonojen välissä hillasuokin muutti paikkaa.

”Oli se rytinää. Heittäydyin tytön kanssa tuvan lattialle ja ajattelin, että nyt se on menoa”. Mutta taas selvittiin. Petsamossa suurin osa siviiliasunnoista säilyi pommituksilta. Hanna Vuononvirta uskoo, että venäläiset säästivät Petsamoa, koska tiesivät jo ottavansa sen itselleen.

Ruumiita kuin halkoja

”Olen minä eläissäni ruumiita nähnyt. Kerran kun tykkien jylinä kantautui kovana, huhuttiin, että kohta tulee ruumiita. Ja niitähän tuli. Kuorma-auton lavoilta kipattiin saksalaissotilaiden ruumiita kuin halkoja ja lähellä sijaitsevaan ruumismaahan haudattiin varmaan 11.000 saksalaista”. Venäläiset sotavangit kaivoivat pitkiä hautarännejä yötä päivää. Saksalaiset asettivat komean hautaristin ruumismaan merkiksi. Saksalaiset olivat luonteeltaan arvonsa tuntevia, mutta eivät tehneet siviileille pahaa. Esimerkiksi saksalaislääkärit olivat päteviä ja he ottivat vastaan myös suomalaisia.

Jotkut saksalaissotilaat saattoivat juopotella ja mellastaa yökaudet. Hanna koetti asua huoneessaan, kun saksalaiset juhlivat viereisessä huoneessa. ”Ja pahankurinen kun olen, suutuin moisesta menosta ja ilmoitin, että mekastus saa lop-

pua. Minun on saatava nukkua, jotta jaksan pestä pyykkiä ja hoitaa huushollin”. ”Tällöin yksi alikersantti pillastui ja alkoi osoitella sohlollaan. Silloin säkäsin kauhallisen vettä miehen naamaan ja potkaisin aseensa pois”. Ja tokenihan se, muistelee Hanna, mutta kostonasi asuntoa hävitettiin ja sotkettiin.

Asia tuli saksalaisen sotapoliisin tietoon, joka kysyi, mitä Hanna haluaisi korvaukseksi tapahtuneesta. ”En minä mitään vaatinut, kun tiesin, että saksalaiset pitivät toisilleen kovaa kuria”. Mutta tulipa myöhemmin isoja suklaalahetyksiä anteeksi-pyyntöksi.

”Pelkäsin pappia kuin surmaa”

Sota-aikana elettiin jatkuvassa pelossa ja jännityksessä. Mustapukuinen pappi kävi tuomassa suruviestejä eikä sankarihautajaisista tullut loppua. ”Pelkäsin mustapukuista pappia kuin surmaa, että se tulee meille. Onneksi ei tullut”. Yhteen otteeseen ei rintamalta kuulunut yli kuukauteen mitään ja Hanna oli varma, että Heikki oli kaatunut. Töitä tehdessäni hyräilin laulua ” Siellä lepäävät sankarit Suomussalmen, Summan, Raatteen ja Kollanjoen...”. Mutta sitten ilmestyikin Heikki lomalle. Olivat kuulemma joutuneet mottiin.

Viimeinen lähtö Petsamosta 8.9.1944 härkävaunulla

Huhut alkoivat kiertää, että siviilien olisi pian lähdettävä Petsamosta. Samaa hoki myös ”Ryssäntilaksi” tituleerattu radioääni etterissä. Vielä ei kuitenkaan osattu aavistaa, että se olisi lopullinen lähtö Petsamosta.

Petsamolaisilla oli pari päivää aikaa pakata kampeensa. Suomalaiset sotilaat auttoivat karjan teurastamisessa ja Hannakin varasi matkalle mukaan suolattua lohta ja lampaanlihaa. Alkoi matka kuorma-auton lavalla Rovaniemelle ja sieltä härkävaunulla Kalajoelle. Hannalla oli mukanaan kaksi tytärtään ja hän oli viimeisillään raskaana. Kalajoella evakot kokoontuivat koululle, josta kalajokiset hakivat riuskoja työmiehiä koteihinsa. ”Minä jäin viimeiseksi. Kahden lapsen kanssa ja raskaana ollessani en kelvannut kenellekään”. Tuli kuitenkin mukava kauppiaanrouva, joka otti perheen huostaansa. Pian syntyi Matti-poika.

Kemin kautta Martinniemeen

Sota loppui ja rauhanehdot olivat katkera pala. Petsamo oli menetetty. Vuononvirrat suuntasivat kohti Keminmaata Heikin saadessa töitä Veitsiluodon tehtailla. Anneli syntyi vuonna 1946. Alkoi jälleenrakentamisen aika ja siirtoväki sai anoa valtiolta asunnon paikkaa. ”Tervolasta oli saatu tontti, mutta minä halusin lähelle merta ja kouluja”. Niinpä pääsimme Martinniemeen, muistelee Hanna. Vuonna 1947 tehtiin

talon perustukset ja talo nousi nopeasti pystyyn rivakoiden kirvesmiesten auttamana. Viides lapsi, Pekka, syntyi vuonna 1949.

Ja niin elämä alkoi soljua uudella kotipaikkakunnalla. Lapset aloittivat koulunkäynnin, mutta evakkotieltä tulleiden elämä ei aina ollut helppoa. Lapset saivat kuulla koulutiellä olevansa ryssänpentuja.

”Hyvä täällä on ollut asua, mutta silti Petsamoa pidän kotipaikkakuntanani. Vielä sinne haluaisin, ja eipä tiedä vaikka pääsenkin. Jos Gorbatschovin politiikka etenee, saatanpa vielä nähdäkin kotikonnut”, sanoo Hanna Vuononvirta.

Ps. Ei päässyt äitimme käymään enää Petsamossa. Hänen kauniit muistikuvansa Petsamosta ja koti-ikävä sinne säilyivät voimakkaana hänen mielessään elämänsä loppuun saakka. Äitimme elämä päättyi Haukiputaan vanhainkodissa vuonna 1997, 81-vuotiaana.

Anna Sepin leipomo

Seppi Annan leipomo mahdollisesti Kuvernööriksen seutuvilla. Anna huolsi tietyö-maita ja muita savottoja. Silloin ei ollut direktiiveja estämässä käytännöllistä toimintaa. Petsamossa käytettiin vanhempaa aikana varsin yleisesti ulkouunia. Tupaan ei aina saanut sopimaan paistouunia avouunin lisäksi. Uusiin taloihin niitä tietysti muurattiin, kun niihin ei tehty avouunia. (valokuvat petsamo-seuran arkistosta)

Kiviunin leivän tuoksu ja maku on varmasti monella vielä muistoinakin aistittavissa, kuin aitona hetkenä.

Anna Sepin työmaa-ruokala jossain savotalla. Taustalla leivinuuni.

Petsamolaistyttö Liisa muistelee

Pekka Koivisto

Kirjoittaja on Liisan tyttären aviomies

Liisa Koski oli vasta kolmivuotias menettäessään oman äitinsä Petsamon Näsykän kylässä keväällä 1925. Tuolloin hänen nimensä oli vielä Liisa Elisabet Stefanintytär Bogdanoff, sukunimi on muutettu Merenluodoksi vuonna 1941.

Omasta äidistään hänellä ei ole mitään muistikuvaa mutta jo pikkutyttönä hän ymmärsi jääneensä orvoksi vain 22-vuotiaana keuhkotautiin kuolleesta Anna-äidistään. Kuolema oli ehtinyt vierailla jo useasti Bogdanoffin perheessä. Liisan molemmat veljet, Ivan ja Nikolai olivat menehtyneet ihan pikkuvauvoina. Samoin oli jo käynyt kolmelle isän ensimmäisestä avioliitosta syntyneelle lapselle. Myöhemmin vielä neljä näistä sisaruksista menehtyi jo nuorena.

”Kun kotipihaamme laskeutui kerran pikkulintu, kuvittelin oman äitini tulleen siinä

Liisa Koski 90-vuotispäivänään tyttärensä tekemä kanervaseppele kutreillaan

minua tervehtimään”, Liisa muistelee nyt 95-vuotiaana palvelutalo-asunnossaan Oulussa. Yksinäinen pikkutyttö katseli lintujen lentoa useasti tällaisin lohduttavin ajatuksin. Stefan isän piti Jäämeren kalastajana viipyä usein viikkokausia merellä kunnes palasi Norjasta kalansaalisrahoilla hankittujen runsaiden tavaroiden kanssa. Liisasta oli pitänyt huolta naapurin emäntä, jota äiti oli

ennen kuolemaansa siihen pyytänyt. ”Naapurin Mari oli myös parhain leikkiverini lapsena. Myöhemmin en häntä enää missään tavannut, mihin mahtoikaan kadota.”

Monta kirkasta muistikuvaa hän pystyy palauttamaan yhä mieleensä vanhasta Petsamosta. Mieluisimpiin niistä kuuluvat useat käynnit isän kanssa luostarissa, jossa saatettiin viipyä monta päivää kerralla. Isä keskusteli munkkien kanssa venäjänkielillä, Liisa sitä ei osannut. ”Joku munkeista taputteli päätäni kehuen isälle, että sinullapa on kaunis tyttö”, Liisa kertoo. Ortodoksinen usko oli isälle tärkeä koko

vuonna 1966 päättäneen elämänsä ajan. Liisa tietää isänsä olleen hiljaisesti kovin pahoillaan, kun tytär avioliittoon mennessään siirtyi luterilaiseen seurakuntaan.

Sukuselvityksistä on käynyt ilmi, että Stefan Bogdanoffin vuonna 1915 liki 90-vuotiaana kuollut ukki Leonti Feodorinpoika oli muuttanut Petsamoon Vienan Karjalasta, Kiestingistä. Sieltä oli 1800-luvun jälkipuoliskolla siirtynyt monia perheitä Petsamoon välttääkseen syrjintää, joka uskonnollisista syistä kohdistui tuolloin vanhauskoisiin eli raskolnikkeihin. Myös Venäjän valtiovalta edisti Jäämeren rannikon asuttamista tarjoamalla siirtolaisille monia etuja verovapaudesta lähtien.

Liisa muistelee, että heillä kotona tuntui tuvan penkillä aina istuvan vieraita. ”Isän tarvitsi vain vilkaista pannun suuntaan niin tiesin, että nyt tulee keittää kahvit. Naapureita kävi usein myös kysymässä kaloja, joita isä sitten pyysi minua hakemaan kellarista. Kaikilla naapureilla ei ollut veneitä eikä kaloista otettu heiltä maksua.”

Vartuttuaan Liisa liikkui paljon luonnossa kiiveten monesti tunturiin ihan yksin pelkäämättä karhujakaan. Marjojakin hän keräsi ahkerasti. Hilloja, mustikoita ja puolukoita säilöttiin saaveihin kellariin. ”Meidän lähellä oli saari, josta löytyi hyviä sienisiä. Kerran tuuli yltyi juuri, kun olin yksin soutamassa sinne. Naapurit alkoivat kovasti vilkuttaa rannalta, että minun pitääkin kääntyä takaisin”, hän muistelee.

Naapuriapu ja tarkka huolenpito toinen toisistaan kuuluvat Liisan hyviin muistoihin Petsamosta. Stefan isän sisko Anna Mosorin asui lähellä ja Liisa muistaa juosseensa usein Anna-tätinsä luokse. Siellä hän sai syödä ihania piirakoita, pyöreänmuotoisia, pullataikinaan tehtyjä. Vähän kauempana asui Petsamossa toinenkin isän siskoista, Klaudia Haapasaari perheineen. Mieluusti hän vieraili heidänkin luonaan.

Myös Bogdanoffien talossa vuokralaisena asunut Tilma Kaikkosta Liisa muistelee lämpimästi. ”Joskus hän jopa esitteli minut omana tyttärenään, lapsia hänellä ei ollutkaan. Kaikkoset asuivat myöhemmin Rovaniemellä, jossa sitten monet kerrat tapasimme samoin kuin Haapasaaretkin.”

Liisan koulunkäynti Petsamossa sujui niin hyvin, että kansakoulunopettajansa kävi heillä ehdottamassa Liisan laittamista oppikouluun. Isä ei halunnut siihen suostua, koska ei uskaltanut sallia tyttärensä lähtemistä kauas kotoa. Voimistelusta kovasti innostunut Liisa kulki voimisteluseura Turjan Tyttäreiden harjoituksissa nuorisoseuran talolla ja toimi sihteerinä kokouksissa. Liisa olisi päässyt ohjaajakursseillekin Varalan liikunta-opistoon, mutta suojelevasti isä ei sallinut hänen lähteä kauas Etelä-Suomeen asti. Kuuliaisesti tytär siihen tyytyi.

Raskaimmat muistot Petsamosta liittyvät sotaan ja lopulta koko kotiseudun menettämiseen. Talvisodan syttyminen ja äkillinen lähtö evakkoon kovassa pakkasessa kuorma-auton lavalla yli 500 kilometrin päähän oli ankara kokemus petsamolaisille.

Turjan Tyttären voimistelijoita Petsamossa ennen sotia. Takarivissä neljäntenä Liisa Bogdanoff, jonka luonteenpiirteisiin onkin kuulunut pysytellä aina mieluiten hieman taustalla

”Meidän lehmätkin oli jätettävä navettaan ja puurolautanen jäi minulta syömättä”, hän kertoo. Rovaniemelle ehdittäessä Liisa pystyi vain kontaten nousemaan portaat hotelli Lapinmaahan, jossa pakkasen pahoin kylmentämät jalkansa vähitellen lämpenivät. Evakkomatka jatkui sitten vielä Tervolaan.

Talvisodan päätyttyä päästiin takaisin Petsamoon. Ensimmäisten joukossa palanneet Stefan isä ja poikansa Grigori totesivat kotitalon olevan yhä pystyssä, mutta puna-armeijan jäljiltä asumiskelvottomaksi rikottuna ja sotkettuna. Talon kun nostamisen ja perusteellisen siivouksen jälkeen keväällä 1940 saattoi Liisakin palata Näsykkään yhdessä Grigorin puolison Martan ja heidän pikkupoikansa kanssa.

Sodan sytyttyä uudelleen kesäkuussa 1941 Liisa oli ehtinyt saada lääkintälotan koulutuksen. Palvelupaikakseen hän sai Petsamoon perustetun kenttäsaaran, vaikka ei ollut ehtinyt ihan saavuttaa vaadittua 19 vuoden ikärajaa. ”Haaveeni oli päästä vielä joskus opiskelemaan sairaanhoitajaksi”, hän kertoo.

Petsamossa taisteli 1941-44 paljon saksalaisia sotilaita, joista suuri määrä siellä haavoittui ja kaatui. Lähellä Liisan lapsuuskotia luonnonkauniille paikalle Näsykkään perustettuun sotilashautausmaahan haudattiin noin 6 000 saksalaista ja itävaltalaisista

sotilasta. Siellä lienee sekin nuori sotilas, joka kenttäsairaalassa saneli Liisalle viestini lähetettäväksi omalle kotiväelleen.

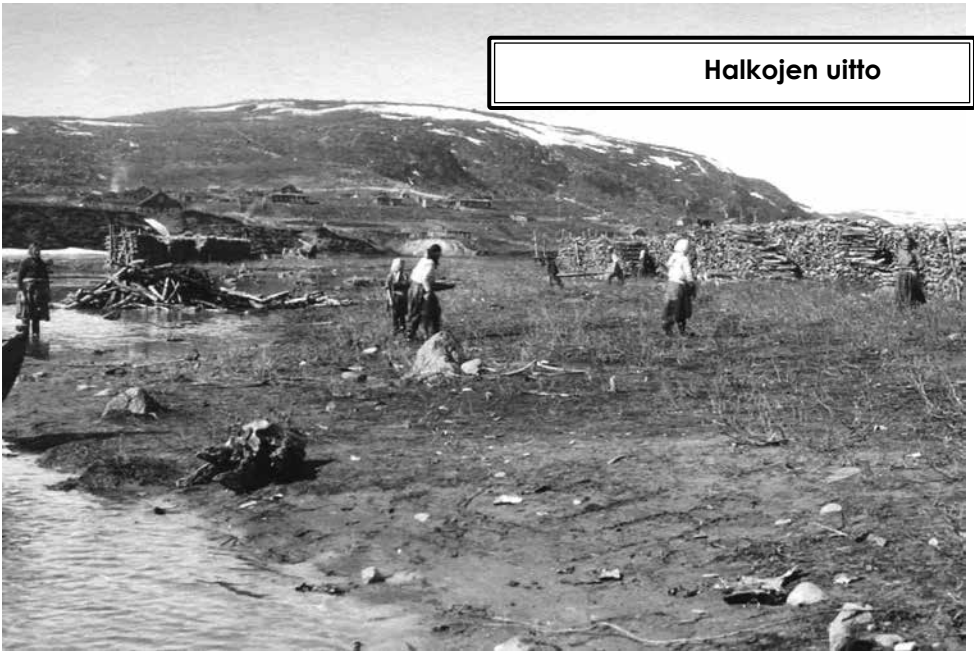
Raskasta oli nuoren lääkintälöytö työ pahoin haavoittuneiden hoitamisessa kenttäsairaalassa, joskus yövuorossa yksinkin päivystäen. Sodan jatkuessa Liisa-lotta sai siirron Kemin saksalaiseen sotasairaalaan. Ennen sodan loppuvaihetta, vihollisuuksien puhkeamista syksyllä 1944 entisten aseveljien kanssa Liisa oli ehtinyt jo palata omaan siviililyöhönsä Petsamon kunnantöimistöön, joka viimevaiheessa toimi Kalajoella. Stefan isän ja Grigorin perheen viimeinen evakkomatka Petsamosta päättyi Haukiputaalle ja vihdoinkin uuteen kotitaloon Martinniemielle.

Liisa meni avioliittoon Leo Kosken kanssa vuonna 1946 ja heidän kotinsa oli runsaan vuosikymmenen ajan Rovaniemiellä. Sieltä perhe muutti neljän lapsensa kanssa vuonna 1959 Ouluun, joka sitten on ollut kotipaikkana jo lähes 60 vuotta. Puoliso Leo kuoli kesällä 2011. Omien lastensa lisäksi Liisa-mummolla on nyt 10 lastenlasta ja 13 seuraavaankin sukupolveen kuuluvaa jälkeläistä. Heidän kaikkien elämää hän tahtoo valppaasti edelleen seurata.

Nyt jo korkeaan ikään ehtineenä Liisa Koski saattaa tynesti muistella omaa monivaiheista, tapahtumarikasta elämäntulkuaan, joka on alkanut Jäämeren rannalla elokuussa 1922. Vain pari vuotta aiemmin Petsamo oli liitetty osaksi Suomea, joka kolme vuotta aiemmin itsenäistyneenä oli irtautunut Venäjästä. Ankarissa Jäämeren oloissa karaistuneelta kalastaja-isältään ja sukunsa vankasta karjalaisuudesta Liisa on saanut verenperintönä perustaa omaankin sitkeyteensä, valoisaan mieleensä ja vahvaan elämäntulkunsa. Vaikeimmissakin tilanteissa, sotien ja monien vakavien sairauksien sattuessa hän on luottavaisesti halunnut aina uskoa niistä selviytymiseen, kuten on tapahtunutkin.

Halkojen uitto

Petsamojoessa uitettiin halkoja Näsykkä- Kaakkuri alueille. Halkojen rantauttaminen oli taiteilua nousu- ja laskuvesien kanssa. Veden korkeusero oli parimetriä näiden välillä. Laskuveden aikana kiireesti kanneltiin halot rantaan pinoon työssä olivat kaikki kynnelle kykenevät. Uitto oli helpoin keino metsäalueelta, sillä talvella niitä olisi saanut kelkkoa poroilla kovemmalla työllä. Halkoina uitto toi kaikki puut perille, sillä ne eivät uponneet kuin pyöreäpuu. Halkojen uittoa on tehty varsinkin Kainuussa aikoinaan paljon huonojen kuljetusyhteyksien vuoksi. (valokuva petsamo-seuran arkisto)

TAPAHTUMARIKAS SEIKKAILU SIRKAN KANSSA

Airi Heiskari

Martti Kankaanranta

Sirkka Elisabeth Ellefsen on norjalainen nainen, joka on syntynyt Petsamon Trifonnassa. Hän koki lapsena 40-luvulla surun, mutta myös ilon hetkiä. Muuttoa seurasi useasti muutto, mutta kotiin muutto oli aina suuren ilon hetki. Eri paikkakunnilla Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa asuneena hän oppi skandinaaviset kielet rikastuttamaan elämäänsä.

Tapasin Sirkkan ensimmäistä kertaa Petsamo-Seuran vuosijuhlissa Kemissä pyhäinpäivänä 2016. Hän on ahkerasti käynyt näissä tapaamisissa. Syntymäkoto Petsamossa ja siellä koetut asiat varhaislapsuudessa ja sodan pakottamana poismuutto ovat pitäneet yllä jonkinmoista kaipuuta entiselle kotiseudulleen. Tapaamisissa on ollut mahdollisuus muistella ja keskustella samanlaisia asioita kokeneiden petsamolaisten kanssa. Nyt vierailusta tuli toisenlainen, kuin aikaisemmin, ei niin positiivinen, mutta toisaalta ei myöskään ylitsepääsemättömän vaikea.

Tässä kuvattu tapahtumaketju lähti siitä, kun hän käveli päin Kemian Cumuluksen lasista ulko-ovea. Olo muuttui jotenkin sekavaksi, hämmäntäväksi ja muisti tuntui olevan hukassa. Petsamo-Seuran ydinporukka pohti tilannetta ja mihin tässä tilanteessa tulee ryhtyä. Sirkka oli matkustanut Kemiin ensin lentokoneella Oslosta Helsinkiin ja sitten junalla Kemiin. Pohdittiin sitä, että voiko hän matkustaa yksin paluumatkan Osloon.

Kerroin, että olen menossa Helsinkiin työpalaveriin autolla ja voin muuttaa aikataulua niin, että Sirkka ehtii maanantai-illan Oslon koneeseen. Otimme yhteyttä Sirkkan poikaan ja kerroimme hänelle tilanteen. Hän oli selvästi kiitollinen toimistamme äitinsä auttamiseksi.

Nyt johtopäätös oli sellainen, ettei häntä voinut viikonlopun jälkeen maanantaina päästää yksin matkustamaan junalla Helsinkiin ja sieltä lentokoneella Osloon. Todettiin myös, että hän ei voinut olla yksin hotellihuoneessa sunnuntai- ja maanantain välisenä yönä, koska sekavuutta oli sen verran paljon. Siinä sitten mietittiin, miten asia hoidettaisiin. Airi Heiskari lupautui asian hoitamaan.

SIRKAN JA AIRIN HAUSKA PÄIVÄ KEMISSÄ

Elettiin pyhäinpäivän jälkeistä sunnuntaipäivää. Aamulla puhelimeeni oli tullut useita soittoyrityksiä Petsamo-Seuran hallituksen jäseniltä. Soitin heti takaisin ja

puheenjohtaja Toivo Kunnari pyysi minua saapumaan hotelli Cumulukseen. Hotellilla olimme viettäneet edellisenä päivänä Petsamo-Seuran juhlaa ja vuosikokousta.

Pian minulle selvisi, että pankin automaatti oli nielaissut erään jäsenen, Norjassa asuvan Sirkkan pankkikortin, nyt hän oli rahaton, iäkäs ja kaukana kotoaan eikä voinut maksaa hotellimajoitustaan.

Perhe puhui norjan kieltä, mutta Sirkka osasi sekä ruotsin, että suomen kielen. Ongelma oli se, että Sirkkan raha-asiat täytyi saada kuntoon, niin kuka ottaisi yhteyden Sirkkan perheeseen Osloon. Pian saimmekin avun pulmaan, sillä seuran jäsenen Arja Kankaanrannan aviopuoliso Martti osasi ruotsin kielen. Martti otti puhelun Sirkkan pojalle Osloon. Asiat hoituivat niin kuin Martti on edellä kertonutkin.

Muut paikalla olleet Petsamo-Seuran jäsenet saivat huojentunein mielin lähteä koteihinsa, minun jäädessä Sirkkan kanssa hotellille.

Tästä alkoi Sirkkan ja minun tarina: Sirkka oli todella väsynyt, ja hän kertoikin ettei ollut saanut nukutuksi pankkikortin katoamisen jälkeen. Jutustelimme hotellin aulassa, miettien miten kulutamme päivän. Sirkka nousikin kysymään hotellin respalta, ”koska ne Petsamo-Seuran juhlat alkavat”? Respa vastasi juhlien olleen eilen. Tällöin ajattelin, että Sirkkan on saatava ensin levätä kunnolla. Huoneeseen saavuttuamme sain puhuttua Sirkkan käymään pitkäkseen, minä katselin TV-tä sohvalta.

Sirkka nukkui sikeästi yli tunnin ja venyttelyn jälkeen nousi pirteänä ylös. Kahvitelimme sitten hotellilla voileipien kera ennen kuin lähdimme Kemin kiertoajelulle, jota olin Sirkalle ehdottanut.

Niin kuin aina marraskuussa elimme jälleen kaamosaikaa, joten iltapäivä Kemissä oli jo alkanut hämärtyä. Kaupunki oli kuitenkin asentanut jouluvalaistuksen ydinkeskustaan usealle eri kadulle, jota Sirkka ihasteli - eikä turhaan sillä valaistus oli upea kaikkine loistavine tähtineen ym. valo koristeineen. Lopulta Sirkka totesi ”Kyllä tämä Kirkkoniemi on kaunis”. Tällöin ymmärsin että, Sirkkan on päästävä ajoissa nukkumaan, sillä hänen on jaksettava nousta seuraavana aamuna varhain, päästäkseen Martin kyydissä Helsinkiin.

Sirkka halusi käydä jossakin asustekaupassa, niinpä ajelimme lähellä olevaan City-markettiin. Hän katseli asusteita, mutta totesi ettei tarvitse mitään.

Saavuttuamme kotiini, Sirkkan levähtäessä valmistin meille aterian. Tämän jälkeen selasimme hyllyssäni olevia Petsamo-aiheisia kirjojani, keskustelumme liittyi tietysti Petsamon vaiheisiin. Meillä oli oikein hauskaa, sillä tarinoistamme löytyi paljon mukavia kokemuksia.

Oik. Pekka Vuononvirta, Terttu ja Esa Konola, Anna-Liisa Vuononvirta, Airi Heiskari, Markku Volotinen, Anita Heiskari (tk.)

Pyysin Sirkkaa kertomaan hänen omasta elämästään ja hänhän kertoi. Hänen elämänsä oli ollut erittäin vaiherikasta, paljon oli ollut suruja, mutta myös iloja.

Sirkka kertoi lapsuudestaan Trifonassa, myös lastenkoti ajastaan, sekä sotalapsivaiheistaan Ruotsissa. Hänen tarinansa sai silmäni kostumaan useita kertoja, sillä niin paljon hänen elämässään oli ollut surua. Surullisistakin kokemuksista huolimatta Sirkka oli valoisa, positiivinen, herttainen ja erittäin mukava ihminen. Hän piti kokemuksiaan rikkautena!

Iltasella lähdimme hotellille, joka on ”kivenheiton päässä kotoani”. Ajatuksiini tuli, että enpä tiennyt aamulla, että nukun seuraavan yön hotellissa vieraan mummon vieressä parisängyssä. Sitten tarkemmin ajateltuani Sirkka ei tuntunut alusta alkaenkaan vieraalta, sillä koko yhdessä vietetty sunnuntaipäivä, ja yö sujuivat kuin itsestään. Viihdyimme hyvin toistemme kanssa, olihan meillä vahva yhteinen side, sukujuuremme Petsamossa.

Tuo em. vuorokausi Sirkan kanssa oli minulle arvokas kokemus, joka säilyy mielessäni erittäin rikkaana muistona. Lisäksi se, että sain auttaa, iäkästä ihmistä, sekin on onnea! Minulle ei olisi tullut mieleenkään kieltäytyä auttamasta apua tarvitsevaa lähimmäistä.

Nukuimme kumpikin hyvin Cumulus-hotellin pehmeissä vuoteissa, ja aamun koittaessa siirryimme alakertaan aamupalalle. Pian Martti saapuikin. Sirkka ja minä hyvästelimme toisemme ja hänen matkansa alkoi Martin turvallisessa kyydissä kohti Helsinkiä.

AUTOMATKA ALKAA

Alkumatkasta tuntui siltä, ettei hän ollut vielä toipunut kolauksesta. Hän oli selvästi hämmentynyt ja ajattelevainen. Jututin häntä koko ajan. Hämmentyneisyyttä oli ilmassa ja hän kysyi useaan otteeseen, mihin olemme menossa. Hän oli kuitenkin hyvin rauhallinen ja tuntui luottavan asioiden sujumiseen.

Kun hän luki tien laidassa Martinniemen menevän kyltin, hän kertoi siellä jonkun aikaa äitinsä ja veljensä kanssa asuneen. Hän kertoi joutuneensa muuttamaan sieltä enonsa luo Norjaan. Kielivaikeuksia ei enää juurikaan ollut, koska hän oli oppinut ruotsin kielen Ruotsissa maatilalla asuessaan. Hän kertoi kokemuksiaan 40-luvulla hänen kohdalleen tulleista tapahtumista ja myöhemmistä vaiheista, kun hän meni naimisiin norjalaisen miehen kanssa. Ajattelin, että hän on todella kokenut paljon ja elänyt rikasta elämää. Havaitsin myös sen, että hämmentyneisyys väheni kaiken aikaa ja mielestäni Helsinkiin tullessa tilanne oli aika lailla normalisoitunut.

Pysähdyimme matkan aikana kolme kertaa, kahville ja syömään. Kun autoni penkit ovat korkeammalla, kuin tyypillisissä henkilöautoissa, sanoin tulevani auttamaan hänet alas. Mitä vielä, sirpakka Sirkka hyppäsi autosta sutjakasti kuin nuoremmat sisaret.

Keskustelimme matkan aikana ja pysähdystauoilla kaiken aikaa eri asioista. Pidin Sirkan poikaa Björniä ajan tasalla matkan aikana ja sovin, että ilmoitan lentokentältä vielä tarkan saapumisaajan Osloon ja kerron lentoemännälle tilanteen konsanaan. Tämäkin huojensi Sirkkaa.

Kuvassa keskellä Sirkka, Airi ja Martti.

Saavuimme Helsinki-Vantaan lentokentälle illansuussa. Lentokenttä oli ruuhkainen. Menijöitä ja tulijoita lappoi ovista solkenaan. Menimme Sirkan kanssa lentovirkailijan luo ja näytin hänelle Kunnarin Topin sunnuntaina ostamaa lentolippua Oslon koneeseen ja selitin Sirkan tilanteen. Pyysin päästä viemään hänet portille, jotta olisin voinut kertoa tilanteen myös koneen lentoemännälle. Halusin varmistaa, että lentohenkilökunta osaisi hoitaa matkan perille asti niin, että hänet saatetaan Oslon päässä häntä vastaan tulevan poikansa huomaa. Sehän ei käynyt, koska minulla ei ollut lippua, vaan virkailija kertoi lentokentän työntekijän tulevan hakemaan Sirkan, vie portille ja kertoo lentoemännälle pyyntöni.

Kohta paikalle tulikin lentokentän työntekijä, ystävällinen nainen, jolle kerroin tilanteen ja toivomukseni. Sanoin, että Sirkan tilanne on mielestäni parantunut Kemi – Helsinki Vantaa matkan aikana aika lailla, mutta halusin varmistaa, että hänen matkansa sujuu kommelluksitta kotiin asti. Sain virkailijalta lämpimän hymyn ja vakuutuin, että hän hoitaa asian mallikkaasti.

Halasimme ja jätin Sirkan virkailijan huomaa ja lähdin parkkihalliin hakemaan autoani. Sain siellä viestin, että Kemistä Helsinki – Vantaalle lentäneet, samaan palaveriin tulevat, olivat juuri laskeutuneet. Kerroin, että olen parkkihallissa K 8. Tulkaa tänne niin vien teidät keskustan hotelliin, jossa yövyimme. Oletpa sinä, kun tulet meitä Torniossa Helsinki – Vantaa lentokentältä hakemaan, ihmettelivät miksi tämä palvelu! En kertonut heille ensiksi, miksi olin kentällä, myöhemmin kyllä mainitsin.

Sitten illan aikana Sirkan poika Björn ilmoitti, että äiti on turvallisesti perillä ja olemme ajamassa kotiin Oslon-Gardermoenin lentoasemalta. Olin iloinen viestistä. Iloinen myös siitä, että sain kokea pitkän yhteisen automatkan elämässä paljon kokeneen, viisaan ja lämpöä täynnä olevan Sirkan kanssa.

Seuraavana vuonna, pyhäinpäivänä 2017 näin jälleen Sirkan Kemin Cumuluksessa saapuneena Petsamo-Seuran tilaisuuteen. Ymmärsin, että nyt hänen poikansa olivat sopineet, että äidillä pitää olla mahdollisuus käydä tässä vuosittain toistuvassa tilaisuudessa. Nyt oli mukana seuralainen, hänen toinen poikansa, jonka nimeä en nyt muista.

Rakastuin Petsamon luontoon

Aili Kumeniuksen haastattelu

Pekka Vuononvirta

Liisa Hiltula

Aili Kumenius (os. Lohva) on syntynyt 21.5.1923. Tuolloin perhe asui Lapinlahdella, mutta vanhempien lomamatkalla Kainuussa, Ailin ja hänen kaksoissisarensa syntymisen aika yllättäen koitti. Syntymäpaikaksi kirjattiin kaksosille Sotkamo. Ailin elämästä voi sanoa, että se on ollut kokemusrikas, mielenkiintoinen ja yllätyksiä täynnä. Perhe muutti lasten ollessa teini-ikäisiä ennen talvisotaa Ouluun, mutta Aili jäi äitinsä kotiin Kiuruvedelle asumaan. Ensi kosketuksensa Petsamoon Aili sai vuonna 1938, ollessaan 15-vuotias. Hän lomaili kesällä tuolloin muuttaman viikon Petsamossa, Parkkinassa. Hänen setänsä, Aarne Lohva, oli tuolloin Petsamon Osuuskaupalla töissä. Ailin elämä ei soljunut teini-ikäisenä suruitta. Hän sairastui vakavasti ja oli hoidossa Oulussa, Tuiranpuiston sairaalassa, neljä kuukautta keväällä 1940, juuri samaan aikaan, kun Talvisota päättyi. Toipilaana hän matkusti kuitenkin toiselle Petsamon matkalleen keväällä 1941. Nyt tavoitteena löytää työpaikka pohjoisesta. Lopulta hän päätyikin 18-vuotiaana Petsamon Nikkeliin puhelinkeskuksen hoitajaksi. Samalla hän toimi myös ilmahälytysten antajana tarvittaessa. Petsamon Nikkelissä elämä oli vilkasta. Yövuoron jälkeen Aili sai aina kaksi vuorokautta vapaata, joten vapa-ajat hän vietti pääasiassa Parkkinassa, setänsä vaimon luona.

Aili Kumenius kotonaan Oulussa.

Evakkoon lähdön aika

Puhelinkeskuksen hoitajana hän jatkoi syksyyn 1944 saakka, jolloin syyskuun viimeinen päivä oli myös Ailin evakkoon lähdön aika. Evakkoretkestä muodostuikin yllätyksellisen. Kymmenen naisen kolonna oli Parkkinan Osuuskaupalla odottamassa evakuoitinkuljetusta, joka sitten järjestyikin armeijan toimesta. Matkaan tuli kuitenkin mutkia. Naisjoukko jäikin yllättäen Salmijärvelle kyydistä, kun kuskille tuli määräys autoineen muualle. Syksyisessä säässä hytisevä naisjoukko ei tiennyt mitä tehdä. Ei ruokaa, ei juomaa eikä kattoa päänpäälle. Ailin hoksottimien ansios-

ta Salmijärven Osuuskaupan saunan ovi saatiin murretuksi, ja värjöttelijät pääsivät lämmittelemään saunan lattialle. Aili sai yhteyden puhelimitse kaupan konttorista Rovaniemelle, josta löytyi Aarne-setä, joka järjesti onnistuneesti jatkokuljetuksen naisväelle. Nyt naisjoukko oli viisaampi. Heitä ei enää jätettäisi puolimatkaan, vaan he halusivat perille Rovaniemelle. Saksalaisilta ostettiin konjakkipullo, josta eräs ryhmän naisista tarjoi autokuskille matkanvarrella lämmikettä seurauksella, että Vuotsossa kuskin ajokunto oli jo niin häilyvä, että jouduttiin pitämään siellä tauko. Lopulta, seuraavana aamuna, kuormuri kuitenkin kaarsi Rovaniemen juna-asemalle ja viimeisellä junalla Aili tovereineen matkasi Ouluun.

Muutto ulkomaille

Sodan jälkeen työnsaanti Oulussa oli naisille vaikeaa. Rintamalta palaavat miehet valtasivat pääasiassa työpaikat. Aluksi Aili oli töissä Oulun Lyseolla toimivassa Inkeriläisten kokoontumiskeskuksessa. Kovalla sinnikkyydellä Aili sai tämän jälkeen hankittua pysyvän työpaikan Oulujoen Nimismiespiirin kansliasta vuonna 1946, jossa vierähtikin yhteensä 32 vuotta.

Elämän kulku voi olla arvaamaton. Ainakin Ailin kohdalla tämä pitää paikkaansa. Hän innostui tyttöystävineen Majorcan matkoista ja yllätys, yllätys, hän löysikin sieltä suomalaisen miehen, Otto Kumeniuksen, jonka kanssa avioitui vuonna 1978. Jos Majorcalle lähdeittiinkin alussa vain lyhyelle lomamatkalle, Aililla matka venyi 30 vuoden mittaiseksi. Aililla oli siellä miehensä kanssa iso talo, jonka puutarhan luomuviljellyt hedelmät olivat hyvin kysyttyjä lähiasukkaiden keskuudessa. Suomalaiset elivät mielellään myös Majorcalla toistensa läheisyydessä, jolloin yhteiset suomi-illat Ailin ja Oton luona tulivat kaikille siellä olleille suomalaisille tutuiksi.

Paluu juurilleen

Miehensä kuoltua, liekö koti-ikävä alkanut painaa Ailin mieltä, koska vuonna 2011 hän palasi takaisin Ouluun.

Kun Aililta kysyy hänen Petsamon muistojaan, ylitse muiden nousee Petsamon luonto. Hän rakastui Petsamon luontoon. Mielellään hän olisi jäänyt Petsamoon pysyvästi asumaan. Harrastuksena Aililla oli Petsamossa ollessaan nuorten keskinäinen seurustelu ja Nikkelin Lottaosastossa työskentely vapaaehtoisena. Myös Turjan tyttäret tulivat Ailille tutuiksi voimisteluharjoituksineen ja esiintymisineen. Parkkinan vierailuillaan Petsamotuntureilla vaeltelu yksin oli hänelle rauhoittavaa aikaa.

Jokunen vuosi sitten Aili teki veteraanimatkan entisille asuinseuduilleen Nikkeliin ja Parkkinaan. Syvälinen järkytys ja alakulo olivat matkan anteja. Alue ei ollut entisensä.

Ihmisen mieli on onneksi valikoiva. Positiiviset muistot valtaavat kaikesta huolimatta mielen ja rauhaista sanoma siitä, että Aili sai yli kolme vuotta elää ja asua luonnonkauniin, ainutlaatuisen Jäämeren rannalla, mitä Petsamo edusti silloin. Nämä muistot eivät katoa mielestä koskaan.

Ailin pirteä elämänmyönteinen ote on varmaan ollut myötävaikuttamassa siihen, että korkeasta iästä huolimatta hänen elämänsenteensä on edelleen kohdallaan. Vaikka ehkä heikkenevä näkö on hieman rajoittanutkin liikkumista, hänen innostuksensa jokapäiväisten asioiden seuraamiseen ja kommentointiin ei kuitenkaan ole lainkaan vähentynyt.

Tunnista koululaisia

Petsamo-Seuran arkisto

Salmijärven koululaisia 1918-1920 syntyneitä

1 Samppa Luoma 2 Juhani Sieppi 3 Kalle Karppinen 4+ 11 Tyrväisen poikia 5 Eemeli Ranta (Akselin poika) 6 7Santeri Ranta 8 Frans Ranta 9Maija Laurila 10 Hilma Ranta 12Ranta-Riston poika 14 Martta Ranta (Martinof) 15Senja Ranta 17Laura Äärelä 18Naimi Halinen 19Eila Koskela 20 Aino Ranta (Kola) 22Aarne Mäki23 Anne Nemtsinkoff 24Elma Vuolli 25 Konrad Heiskari 26 Petteri Heiskari 27 Siiri Vuolli 28 Anni Kinnunen 30 Klaara Ranta (Tammela) 32 Ilmari Seurujärvi 37 Olga Luoma (Samppa Luoman vmo , kättilö) 38 Ellin Keränen (opettaja) 39 Jenny Ranta 40 Olga Ranta (Holm) 42 Aina-Maria Ranta (Kinanen) 45 Maire Mylläri (Tervaniemi) 48 Tilda Mikkonen 54 Matti Laurila 55 Lempi Ursin .

Tämä luettelo Klaara Tammelan tunnistuksen mukaan. Lisää tunnistuksia toivotaan lähetettävän Petsamo-Seuran osoitteeseen.

SUKUTUTKIMUSTA

Toivo Kunnari

Sukututkimus saa yhä enemmän suosiota ja sitä harrastetaan monitasoisesti. Petsamolaisilla se teettää monesti enemmän töitä, kuin ns. vanhassa Suomessa eläneille. Petsamoon virtasi väkeä Karjalan mailta ja muualta Suomesta, joten kirkonkirjoissa on monenlaista virhettä ja osa kirjoista puuttuu kokonaan. Sotien jälkeen, kun selviteltiin sotakorvauksia yms, huomattiin petsamolaisissa olleen paperittomiakin ja maattomia, siis henkilöitä, joita ei oltu koskaan kirjattu Petsamossa asuviksi. Nykyisin saa jo Venäjältä jonkin verran tietoja, mutta kirkonkirjoja on tuhoutunut sodan aikana, myös tuhottu sen jälkeen. Näin ainakin Aleksandrovskin arkistolle lienee käynyt ja siellä mennyt vanhimmat petsamolaisia koskevat tiedot. Petsamo-Seuran piirissä on useita hyvin pitkälle sukututkimukseen perehtyneitä harrastajia, joten tästä joukosta on apua pienimuotoisessa tutkimuksessa. Yleensä olisi hyvä tapa tehdä tietojen vaihtoa, eikä vain poimia itselleen tarpeellista, toisen suurella vaivalla kokoamaa aineistoa.

Tulevan, 2018 vuosikokouksen yhteydessä järjestämme illan, jossa käydään läpi sukututkimuksen vaiheita ja asiantuntijat ohjaavat poluille, joista tietoja kannattaa etsiä. Suomessa on Hiski ja joitakin kanavia amerikkalaisiin mormoonien keräämiin arkistoihin. Norjasta kannattaa myös poimia tietoja pohjoisen vaeltajista. Karjala-tietokanta Katiha on kehittyvä hakupalvelu ja rekisteri, jota toteuttaa ja kehittää Kaakkois-Suomen amk:n tutkimuskeskus Digitalia. Tietokannan osoite on <https://katiha.mamk.fi>. Sieltä löytyy Petsamon molempien seurakuntien väkeä. Uusimpana muoti-ilmiöksi kasvava DNA-tutkimus. Tämä on jo vakavammin asiaan perehtyville sopiva menetelmä.

Petsamolaisista suvuista osa erehtyi kulkeutumaan 1920 määritellyn rajan itäpuolelle ja lähes kaikki kokivat lopun 1938 puhdistuksissa. Näin kävi heillekin, jotka jäivät rajanvedossa vapaaehtoisesti rajan itäpuolelle. He päätyivät tuhansia vainajia sisältäviin joukkohautoihin, joista kaikista ei ole mitään tietoa. Monet viruivat vankileireillä, tehden epäinhimillisissä oloissa töitä niin kauan kuin jaksoivat. Ellei kuollut nälkäisenä, tautisena, niin ammuttiin hyödyttömänä isänmaan vihollisena. Monista leirikokemuksista on julkaistu kirjoja, joita lukiessa voi vain ajatella, että miten ihmiset katsovat vapaaehtoisesti sadismia ja väkivaltaa viihteenä.

Talvisodan jaloista siirrettiin Kalastajasaarennosta kolmisen sataa siviiliä Neuvostoliiton toimesta heidän huomaansa. Leireillä olleista moni on muistellut oloja aivan hyviksi, mutta on toisenlaisiakin juttuja olemassa. Lähes kaikki pääsivät kuitenkin palaamaan Petsamoon, joka oli kuitenkin saanut itärajan paljon lännemmäksi kuin lähtijät arvasivatkaan. Muutamille kävi heikommin sillä matkalla.

Seuraava luettelo kertoo näiden leiritettyjen nimet. Käytetään monesti näistä sanontaa, vangitut, mikä tuolle sitten oikea muoto olisikaan.

Luettelo poimittu kirjasta. Tyyne Martikainen : Talvisodan evakot ja siviilivangit (2000 Fenix)

Kirja löytyy varmasti lähikirjastostasi luettavaksesi.

Luettelo perheittäin 30.5.1940 Neuvostoliitosta palautetuista suomalaisista:

Pummankilaiset:

1-9. Enojärvi Teodor Antinp (5.4.1881), vaimonsa Hilda Kustaantr (20.11.1894) ja lapsensa: Alma (5.4.1917), Alli (20.4.1920), Toivo (30.11.1922), Aarne(14.6.1924), Helvi (18.5.19 27), Olavi (14.6.1928)ja Ilja (8.3.1932).10-12. Enojärvi Vilhelm (Ville) Andreas Villep (14.6.1882), vaimonsa Matilda (Tilda) o.s. Björk Immanuelintr (18.9.1886)ja lapsi Viljam Andreas (9.6.1910).13. Jalonen Aarne (5.9.1929). 14-17. Granroth Arvid Kaarlomp (18.9.1908), vaimonsa Briita Kaisa o.s. Ranta (18.9.1914), lapsensa: Esko Antero (1.1.1934). 18-23. Granroth o.s. Mamonto ff, Juliana Nikorovitr (19.8.1923), lapsensa: Milma (15.5.1921), Andreas (19.8.1923), Sulevi Anselmi (24.2.1927), Lyyli Anelma (7.12.1929) ja Terttu Anja (18.8.1932). 24.Granroth o.s. Pesonen Maria Madleena, Kustaantr (15.6.1872).25.Granroth Konrad Adolf Konradinp (23.4.1903) 26-27. Granroth Johan Arvid Kondradinp (10.12.1882), vaimonsa: Anna o.s. Tör mänen (25.11.1880) 28. Heikkinen o.s. Moilanen Karoliina Iisakintr (4.6.18 82).29-30. Heikkinen Jenny Hanssina Jalmarintr (17.6.1913), lapsensa: Eila Irmeli (23.7.1933) 31.Heikkinen o.s. Enojärvi Magna Josefina Villentr (2.9.1908) 32.Moilanen Artturi Iisakinp (12.3.1888). 33Inkilä Anna Eveliina Kallentr (20.5.1920) 34.Ittelin , Johan Petter (Pekka) Johaninp (17.8.1878) 35Ittelin Herman Kustaa Pekanp (12.7.1906) 36.-39. Karjalainen o.s. Heikkinen Laila Siviä Jalamarintr (17.7.1916), lapsensa: Tauno Voitto (23. 10.1932), Pentti (8.11.1934) ja Milja Kaarina (21.7.1938)40.Niskanen Kreeta Liisa Joanintr (4.3.1891) 41.Oikarinen Sofia, Joosepintr (6.9.1889) 43. Pesonen Johan Herman Kustaanp (25.5.1866)44-52. Pesonen Vihtori Hermanninp (28.8.1902), vaimonsa: Fanni Serafiina Juha nintr o.s. Simonen (4.12.1904), lapsensa: Lempi (30.10.1924), Hilikka Sinikka (8.7.1929), Helly (30.8.1930), Veikko Armas (4.3.1932), Elvi (19 34), Uuno (1935) ja Olavi (marrask 1938).53-55. Simonen Ilona Teresia Johanintr (16. 11. 19 11), lapsensa Hilja Irmeli,(15.5.1936) ja Sisko Orvokki (30.10.1938)56. Simonen Edvin Evert Johaninp (9.4.1910)57.Simonen Anna Eerikintr o.s. Hagman (23.5.1972 ?)58-63. Tausta Evert Sigfrid Sigfriidinp (19.6.1909), vaimonsa: Kaisa o.s. Granroth Johanintr (15.6.1913) , lapsensa: Pertti Allan (1934), Vappu Esteri (1936), Maija Liisa (1938), Anja (2.1.1940).64-71. Vainionpää o.s. Granroth Jenny Maria Kaarlont (18.5.1902) lapsensa: Aune (11.7.1928), Vilho (11.6.1933) , Jenny (18.5.1931), Lilli (26.6.1933) Tuulikki(7.5.1935) Kyllikki (3.11.1938), Taisto

(s. Venäjällä 6.5.1940)72.Tausta Usvald Petteri Sigfridinp (5.8.1905)73.Tausta o.s. Mikkola Eeva Aleksandra Mikaelintr (11.3.1870)74.Suominen o.s. Granroth Kaisa Maria (1903)

Petsamon Vaitolahdesta olevia

75-79. Olsen o.s. Sunnari Alfa Adele Jaakontr (10.2.1892),Venäjällä olevan Sigurd Olsenin vaimo, lapsensa: Arvo Olavi (25.8.1925), Einar Raimo (23.9.1926) , Jarl Osvald (25.?.1928), Tyyne Rakel (17.11.1930)80-86. Määttä o.s. Olsen Signe Emilia (26.9.1900) , mukanaan Kustaa Järvilehdon Vaitolahdesta lapset: Helge Gottfried Kustaanp Järvilehto (30.4.1925), Eino Ensio(1927), Rauha Rakel (1928) , Henry (1930), Eeva Kreetta (1935), Eila Siviä (1937)87. Inkilä Elli Jaakontr (26.10.1917)88-90. Takkinen Herman Abrahaminp (16.6.1882), vaimonsa: Kaisa Sofia Gustafintro.s. Tuovila (4.8.1877), lapsensa: Laila (23.9.1916).91.Inkilä Maria Eugenia Heikintr (23.7.1912)92.Tuovila Juhani Sigfrid Kustaanp (3.7.1875)93-94. Keränen Johan Petter Johaninp (1.11.1879), vaimonsa. Emma Matintr o.s.Rastas (26.12.1882)95-96. Rasmussen Torvald Andreas Rasmuksenp (3.10.1886), vaimonsa Ida Elisabet Johan-Eerikintr o.s. Björn (4.9.1883)97-101. Rasmussen Tyggve Johannes Torvaldinp (14.1.1907), vaimonsa: HelmiMaria Heikintr o.s. Nykyri (21.4.1910), lapsensa: Anja Maria (7.10.1932), Aarne Antero (1.6.1934), Viljo Johannes (11.6.1936)102. Lahti Katri Maria Aapontr (1.6.1898)103-8. Kesti Maria Eugenia Hermannintr o.s. Takkinen (12.7.1909) lapsensa. Kalle Johannes (11.6.1934), Helli Maria (19.7.1935) Kauko Vesa (21.1.1937), AilaHelvi (17.12.1933), Kalervo (20.2.40)109-10. Alatalo Pekka Pekanp (23.6.1877), vaimonsa: Kreetta Johanna Aapontr o.s.Liinan-ki (12.7.1874)111. Kalmari Alfa Karoliina Artuntr o.s. Inkilä (8.11.1911)112-13. Saira Helga Alfuilda Artuntr o.s. Inkilä (28.8.1918), lapsi: Meeri Maijatta (29.10.1938)114. Olsen Josef Martin Andreaksenp (4.11.1870)115.Aaltonen Hilda Söster Hildegard Johan -Eerikin tr o.s. Inkilä (22.6.1888)116.Aaltonen, Verner Erland Aukustinp (1.5.1879)117-21. Aaltonen Aukusti Alfred Vernerinp (6.7.1913), vaimonsa: Helmi Serafiina Jonnentr o.s. Ruonansuu (8.6.1914), lapsensa: Martti Aukusti (5.10.1934), Mauri Armas (23.11.1935) Mauno Allan (19.8.1938)122. Inkilä Tuomas Juho-Eerikinp (17.3.1877)123-125. Tuovila Helga Amalia Vernerintr o.s. Aaltonen (28.8.1916), lapset: Ritva Tuulikki 23.11.1937, Elna (10.1.1940).126-127. Jörstad Ragna Kaisantr o.s. Haitta (23.8.1895), ottolapsi Helvi Heta Sandrantr Dianoff (27.11.1933), rekisteröity Jörstadin nimellä,128-34. Olsen Hilda Vilhelmiina Pekantr o.s. Keränen (20.7.1906), lapset: Aili Inkeri (5.2.1926), Irja Amalia (20.4.1927), Mirjami (28.11.1929), Erkki Johannes(23.5.1931), Lea Elisabet (7.5.1937) Antti Ilmari (21.4.1939)135. Veikanmaa Johan Leonard Rasmuskenp (30.7.1923)136-37. Laine Lempi IhanelmaArtturintr o.s. Inkilä (6.10.1914), lapsi: Tuovi Kyllik-ki (23.6.1936)138. Rosendahl Aina Maria Johanintr o.s. Inkilä (8.6.1894).139. Alatalo Olga Harriet Juho-Eerikintr o.s. Inkilä (8.11.1982)140.

Olsen Dagny Elisabeth Adolfintr (17.9.1923), käyttänyt myös sukunimeä Alatalo, 141-42. Heikkinen Ville Villenp (27.3.1887), vaimo: Ida Loviisa Laurintr o.s. Tauriainen (19.1.1899) 143-44. Ränä Andreas Henrik Juhonp (30.11.1858), vaimo: Anna Kreeta o.s. Leino nen (24.8.1846) 145. Takkinen Viljam Arvid Arvidinp (14.7.1921) 146-49. Takkinen Aune Aurelia Arvidintr (17.3.1923), veljet. Reino Marius (17.7.1927), Aarno Fredrik (9.10.1929), Leo Ilmari (24.8.1934) 150-156. Ränä Rikhard Heikinp (15.5.1888), vaimo: Anna Lyyli Matintr o.s. Hirsi vaara (7.8.1887), lapset: Vilma Sylvi (8.3.1923), Onni Edvin (31.3.1924), Tauno Kalevi (9.9.1927) Anna Hilkka (10.2.1929) , Yrjö Oiva (30.10.1932) 157-62. Ränä Hilda Emilia Fransintr o.s. Piippola (24.5.1894), lapset: Bernhard Adolf (20.6.1921), Saima Elisabeth (30.6.1929), Arvo Kustaa (13.12.1927), AnjaElina (16.5.1932), Kerttu Kaarina (13.3.1934) 163-69. Kemell Leonard Emanuelinp (24.7.1894), vaimo Matilda Eliaksentr o.s. Ronkainen (? .11.1894), lapset: Alma Irene (5.9.1926) , Aune Helli (7.9.1928), Lauri Oskari (19.9.1932, Elvi Anneli (25.2.1937) Eino Antero (15.3.1939) 170- 72 . Hirsivaara Sakari Tuomaksenp (13.7.1874), vaimo: Anna Kreeta Kallentr o.s. Heikkinen (24.12.1872), lapsi Lyyli Vilhelmiina (20.7.1917) 173. Haataja Vieno Martanp (15 .9 .19 25) 174. Olsen Vappu Artuntr (24.9.1924) 175-76. Kaikkonen Maria Susanna Jaakobintr, o.s. Sunnari (6.9.1889), lapsi. Impi Irene (8.4.1929) 177-85. Hietala Kreeta Katri Elias-Kustaantr o.s. Ronkainen (8.4.1900), lapset: Hel mi Amalia (13.11.1921), Eila Anja (1.4.1925), Sylvi Elviira (20.3.1927), Irja Maila (27.8.1929), Osmo Herman (10.12.1931), Terttu Elisa (27.1.1934), Maire Siviä (15.12.1935), Heli Ann eli (3.10.1937) 186- 191. Moilanen Dagmar Rosalia Salomonintr o.s. Arpela (25.9.1900) lapset. Toini Ellinor (12.11.1926), Ella Inkeri (13.1.1926), Viljo Herman (1 3. 1.1930), MarttiPauli (11.9.1934), Irma Sirkka (3.2.1939) 192. Moilanen Kreeta Liisa o.s. Nevala (4.11.186 3) 193- 95. Aartola Anna Joosefiina Jaakotr o.s. Salmela (21.1.1891), la pset. Irene Astr id, Eli aksentr (4.12.1924), Adele Pauliina Eliaksentr (3.8.1926) 196 - 200. Leinonen Frans Viljam Eli aksenp (18.5.1892) , vaimo: Katri Dagmar Juhontr o.s. Freis (20.6.1901), la pset: Lahja Anelma (4.11.1930, Voioo Viljam (16.7.1932), Heikki Anselmi (20.1.1939)

Petsamon Moskovan kylästä kotoisin olevat

201- 206. Kiprianoff Aleksander Iisakinp (10.7.1891), vaimo: Akilina Mukarintr o.s. Koputoff (6.4.1903), lapset: Iisakki (3.8.1928), Johannes (17.2.1931), Feodot(18.5.1933) , Domma (2.9.1935) 207-213. Titoff Nikolai Timofeinp (31 .7.1883) , vaimo: Elena Ostakintr o.s. Sverloff (1893), lapset: Anastasia (22.12.1914), Aleksandra (24.5.1920), Matti (1924), Prokopi (1928), Martta (1931) 214. Feodoff Uljana Timofeintr o.s. Titoff (1865) 215- 217. Jeremoff Aksenti Dmitrinp. (3.12.1887), vaimo: Ofimia Jogorintr o.s. Kus min (1874), lapsi: Elikanida (1932) 218- 219. Jefremoff Prokopi Dormidonp (8.7.1910), vaimo: Katri Arhipirintr o.s. Gerasimoff (24.11.1910) 220-221. Gerasimoff Elli Arhipintr (1913), lapsi: Olga (1935) 222-225. Koputoff Maxim Ivaninp (1873), vaimo: Daria Jaakontr o.s. Jefremoff

(1884), lapset: Usti (1.10.1913), Gregori (1928)226- 227. Kopytoff Nikofor Vasilip (2.6.1879), lapsi. Uljana (1907) (1905) ?228. Kopytoff Uljana Erkintr o.s. Gerasimoff (24.12.1916)229. Matrehin Pavil Andreinp (15.1.1909)230. Jefremoff Aleksander Romananp (1906)231- 238. Kopytoff Manuil Kuismannp (22.1.1894), vaimo: Serafina Makarintr o.s. Kopytoff (19.6.1900), lapset: Nikader (2.11.1923), Marfa (1 1.7.1926), Olga(5.7.1928), Katri (24.11.1932) Obresinja (7.2.1935), Palagea (4.5.1937)239. Afanasjeff Mari Kuismanntr o.s. Koputoff (1876)240-248. Jefremoff Ilja Pavelinp (1887), vaimo: Feodosia Jaakotr o.s. Jefremoff (1895), lapset: Grigori (1818), Anni (1921), Mooses (3.7.19 26) Anton (1929)Helga (1931), Simeon (1934), Matrona (1936)249-251. Jefremoff Ovodja Iljantr (1905), lapset: Elina (1937), Anni (11.11.1939)252.253 . Kopytoff Paula Gerasimintr o.s. Jeremoff (1873), lapsi: Kaisa (9.7.1913) 254-256. Orttonen Marfa Pekantr o.s.Jakovloff (84.7. 1896) , lapset: Kiprianoff Serafiina (27.?. 1923), Heikki (24.12.1927)257.Jefremoff Boris Anisiminp (24.4.1904)258. Jefremoff Anton Anisiminp. (7.12.1906)259-264. Jefremoff Bermidon Jaakonp. (2.10.1887), vaimo : Katri Akimintr o.s.Fedotoff (7. 1 2.1903), lapset. Roman (14. 10 .19 21) , Anni (1 1.9. 19 24), Olga(11.7.1929), Ivan (7.7. 19 32)265.-266. Sverloff Anastasia Oskarintr. (1911), lapsi: Kaisa (1933)267. Vasiljeff Fekla Jaakolr o.s. Valalkin (1875)268.Hipagin Evdokia Andreintr o.s. Nimtschinoff (1870)269.Kostin Vladimir Maximinp (15.7.1876)

Parkkinasta ja Trifonasta kotoisin olevat

270-273. Hagelherg Karl Herman Akselinp (23.5.1873), vaimo: Aili Katariina o.s.Onni (19.6.1897), lapset. Arvo (14.7.1934), Matti (9.2.1936)274.Kivennenä Janne Aukustinp. (1.1.1885)275.Myöhänen Janne Aukustinp (23.7.1899)276-277. Leppikangas Kustaa Antinp (23.7.1886), lapsensa: Heino Tauno (3.3.1922)278. Niemi Kaarina Helena o.s. Heiskala (8.7.1894)

Petsamon Salmijärveltä kotoisin olevat

279.Vegelius Kustaa Arvid Samuel Samuelinp (14.11.18 76)280.Aunola Juho Aaponp (13.7.1881),281.Nikkilä Juho Alarik Hermaninp (s.?)

Petsamon munkit

295.AkuloffVasilj (Varlaam) Andreinp (6.2.1857)296.Drjanitshnikoff flja (Tona) Makarinp (15.7.1 872)297.Levonenko Leontij (Leonid) Ivaninp (4.6.1876)298. Pelevin Aleksej (Aleksander) Mihailinp (14.3.1870)299.Popoff Prokopi Feodorip (Munkki Pantaleimon) (n. 1874)300.Shestakoff Varlaam Markinp (Varsanofij) (2.11.1880) 301 . Tabakoff Anatolij Aedalioninp (20.11.1893)302.Zelenin Dimitrij Dimitrinp (Munkki Dosifei) (12.10.1885)303.Babkin Larion (n. 1880)304.Holodiloff Ilja (n. 1869)305.SchelesnoffFilip (työmunkki) (n. 1864).

Pihapiirimme Näsykässä muistuu aina mieleeni

Pekka Vuononvirta

Anna-Riitta Mosorin

Siviä, aikoinaan ystäväiltään tupaantulijaislahjana saatujen pionien keskellä.

Siviä Leskinen astelee nykyisen kotinsa pihamaalla Haukiputaan Asemakylällä. Kauniissa auringonpaisteessa muistuvat mieleen kotitalo Näsykässä ja sen mieleenpainuva piha. Luonto on aina ollut Siviää lähellä. Tuosta ajasta on kulunut jo useita vuosikymmeniä. Siitä huolimatta Petsamo on kotipaikka, joka ei mielestä koskaan katoa.

Siviän isä Santeri Jeremejeff oli syntynyt Petsamossa. Santerin Avksenti-isä oli muuttanut Vienan Karjalasta Petsamoon 1870-luvun tienoilla ja Julita-äitinsä oli myös viankarjalaisia, Uhtuan Röhöstä muuttaneen Mihael Lazaroffin tyttäriä.

Äiti Signe Siviä o.s. Kosonen oli taas syntyisin Viipurista. Sitä, missä Siviän vanhemmat olivat toisensa tavanneet, ei Siviällä ollut muistikuvaa. Isä oli Jäämeren kalastaja ja oli paljon merellä. Talon naisten tehtävänä oli hoitaa taloutta ja huolehtia lapsista.

Siviän elämä ei olisi voinut alkaa surullisemmin lokakuussa 1934. Vain yhdeksän päivän ikäisenä hän menetti äitinsä lapsivuoteeseen. Sairaalassa oli samaan aikaan ollut synnyttämässä Rajalinin Julia, joka oman lapsensa lisäksi imetti alkupäivinä Siviääkin. Isän sisko oli aluksi hoitanut Siviää, sen aikaa, että isä oli saanut järjestettyä Pummangista Svensenin Kaisan avukseen. Apua tosiaa tarvittiin, sillä Siviä-vauvan ja kahden pienen lapsen lisäksi Jeremejeffeillä asui myös isän yli 70-vuotias vanhaäiti Julita. Isä meni myöhemmin Kaisan kanssa naimisiin ja perheeseen syntyi lisää lapsia.

Isän synnyinkoti vanha Jeremejeffien talo ja sisäänlämpiävä sauna olivat Petsamojoen rantatörmäällä. Heidän kotinsa oli siinä lähellä. Isällä oli tapana käydä lapsikatraansa kanssa saunomassa rantasaunalla. Vanha talo oli kaksikerroksinen, yläkerrassa oli 5-6 huonetta, joita vuokrattiin ja alakerrassa oli navetta. Lehmistä tuli mieleen, jotta heillä oli tapana hakea solkkuja elukoille ruoaksi Parkkinasta Meritähti-hotellin omistajalta Sainion muorilta, joka oli Siviän äidin sukulainen.

Alle kouluikässä tapahtui taas jotain poikkeuksellisen järkyttävää. Syntyi talvisota ja kaikkien petsamolaisten oli lähdettävä kiireesti evakkoon ja kohti Tervola. Louessa vietetyn evakkoajan jälkeen perhe palasi kotiinsa Näsykkään. ”Naapurin” sotilaat olivat kohdelleet kaltoin Siviän perheen kotia. Kunnostuksen jälkeen talosta saatiin

kuitenkin asuttava, ennen saksalaisten tuloa. Saksalaisia asui Jeremejeffin talossa vuokralla, niin kuin monissa muissakin Näsykän ja Parkkinan taloissa. Vuodet vierivät ja ensimmäinen koulupäiväkin koitti Siviälle aikanaan Parkkinan kansakoulussa.

Kirkkaita muistivälähdyksiä Petsamosta

Viinirypäleitä. Siviä leikki Arhipoffilla vuokralaisena olleen perheen tytön kanssa. Arhipoffin talossa oli Johanssonin kauppa ja talon vintillä kaupan varasto. Tytöt menivät varastolle, jossa näkivät vanerista tehdyn matalan laatikon, joka oli foliolla vuorattu ja siinä viinirypäleitä. Tytöt nappasivat yhdet rypäleet ja maistelivat elämänsä ensimmäiset rypäleet.

Vaarallista leikkiä. Saksalaisten autoja kulki tiellä. Kantolan Marshan Reino-poika otti yhden kuorma-auton takalavasta kiinni, roikkui ja liirasi auton perässä. Yhtäkkiä saksalainen pysäyttää auton ja tulee taakse, ottaa Reinosta kiinni ja nakkaa hänet kauas lumihankeen.

Kerran Siviä meni törmän päällä olevaan Kantolan Marshan pikkumökkiin Reino hakemaan ulos. Ennen kun oli kylmät mökit, niin paljon oltiin kiukaalla eli lämpimällä uuninpankolla. Marsha sieltä kiukaalta alkaa huutamaan: ”Siviän perrkele!”. Siviä säikähti kamalasti ja lähti juosten pois. Marsha oli semmoinen erikoinen persoona.

Pommituksia oli aika tiheään, yhtä äkkiä, yöllä ja päivällä. Oli neuvottu, että kun pommitus tulee, niin kotona ollessa oli mentävä suojaan hellan kuvetta vasten kyyhöttämään pommituksen ajaksi. Ulkona ollessa, jos oli vaikka vedenhaku- tai saunareissulla jokirannassa, tuli suojautua törmää vasten eikä saanut lähteä juoksemaan.

Yksi pommitusmuisto. Siviä oli Esa-veljen ja Ollikaisten poikien kanssa mustikassa puron takana olevalla törmällä. Yhtä äkkiä pommikoneet ilmaantuivat ja alkoivat pommittaa siltaa. Lapset kyyröttivät törmää vasten. Oli kauhia pommitus ja rapaa lensi heidänkin päälleen. Kun pommitus rauhoittui, niin he lähtivät kotiin. Esa jäi ulos katsomaan tuleeko lisää pommitusta ja Siviä meni käymään sisällä. Keittiössä hän huomasi ison lätytlautasen, jonka nappasi mukaansa. Pihalla sanoi veljelleen ”Nyt lähetään Iivanalle kattomaan. Ei täällä oo kettään, kaikki vanhemmat on tapettu. Syyvään siellä lätytyä.” Arhipoffin Iivanan talolta he löysivät pommitusta paenneen kotiväkensä ihan ehjänä.

Syksyllä 1944 toinen evakkomatka vei Ruotsiin.

Flärkessä oli erääseen rukoushuoneeseen laitettu paljon sänkyjä evakoita varten. Siellä käytiin saunassa ja saatiin uudet vaatteet, vanhat vaatteet kai poltettiin. Siviän

mieleen on jäänyt saamansa ihana yöpuku, paita ja housut, jotka olivat keltaiset ja kuviona mustia laikkuja. Flärkessä oli hyvä olla, oli lääkäriä ja väkeä pitämässä heistä huolta.

17-vuotias Siviä-neiti Haukiputaalla 50-luvulla.

Perheen lasten evakkomatka Ruotsiin tuli tavallaan muuttamaan Siviän elämää tulevaisuudessa. Haaparannassa evakkokyytiin liittyi pari poikaa Oulun seudulta. He olivat seikkailunhaluisena lähteneet Ruotsiin. Toisen pojan nimi oli Paavo ja kotoisin Kellonkylästä Haukiputaalta. Noh, evakostakin palattiin ja seuraava surullinen tapahtuma oli jo ovela. Petsamon menettäminen Neuvostoliitolle.

Perhe vaelsi Kalajoelle. Evakoita sijoitettiin missä vaan oli tyhjiä paikkoja. Jeremejeffien perheessä oli 6 lasta ja heidät sijoitettiin tyhjäksi jääneeseen

Lankilan maatilalle, jossa oli yksihuoneinen talo ja navetta. Talonomistaja leskeksi jäänyt emäntä tyttärensä kanssa oli muuttanut vanhempiensa kotitalolle asumaan. Eräänä aamuna herättiin katolta kuuluvaan kolinaan. Kaisa meni pihalle katsomaan mikä jyrinä siellä oli. Piippu oli purettu kattoon asti! Emäntä oli antanut yhdelle miehelle tehtäväksi piipun purkamisen, jotta saisi heidät hädettyä pois. Siinä tuli Kaisalle kamala hätä mistä löytyisi perheelle uusi paikka. Seuraavaksi he saivat

asunnon Plassilta, jossa Santaholman työmiesten Miilutupa oli tyhjillään. Talossa oli kaksi huonetta ja se oli maailman paras, sillä siinä ei ollut omistajia, jotka olisivat tarvinneet talon omaan käyttöönsä. Niin he saivat asua siinä koko Kalajoella olo ajan. Siviä kävi koulua Kalajoella, perheen työväkisten ollessa töissä sahalla.

Sitten tuli kuitenkin aika taas vaihtaa maisemaa.

Valtio osoitti petsamolaisille asutustiloja Tervolan Varejoelta. Jeremejeffit hankkivat palstan, raivasivat osan siitä pelloksi ja rakensivat rintamamiestalon. Siviä jatkoi koulunkäyntiään Varejoen kansakoulussa. Heistä ei kuitenkaan tullut pysyviä varejokisia, vaan Santeri möi tilan ja muutti perheineen Haukiputaalle. Haukiputaalle oli asettunut muitakin heidän petsamolaisia sukulaisperheitään asumaan. Sukulaiset toivat tavallaan turvaa vieraalla paikkakunnalla. Oli tuttuja, joissa saattoi piipahtaa arkiaskareiltaan päivittäin.

Kohtalo puuttui Siviän elämään kesällä 1954. Siviän kävellessään siskonsa kanssa Oulun kauppatorilla, sisko huomasi tutun näköisen pojan. Hän huikkasi pojalle. ”Mitä se Paavo täällä tekee”? Paavo oli yllättynyt, kun joku hänen nimeään huuteli. Poika oli sama, jonka he olivat tavanneet evakkomatalla Ruotsiin yli kymmenen vuotta sitten. Näin siinä lopulta kävi, että Siviä vihittiin Paavo Leskisen kanssa tamikuussa 1955. Heille syntyi kolme lasta, kaksi tyttöä ja poika.

Petsamo-Seura perustettiin Oulussa vuonna 1972. Siviä on perustajajäseniä. Hän on ollut yksi aktiivisimmista Petsamo-Seuran vuosijuhlissa kävijöistä. Näitä tilaisuuksia hän ei halua jättää väliin, niin kauan, kun vain kunto antaa myöten. Hän asustaa edelleen miehensä kanssa rakentamassaan talossa. 14 vuotta sitten Siviän puoliso Paavo menehtyi. Siviän ei kuitenkaan ole tarvinnut olla ihan yksin. Hänen poikansa asuu aivan naapurissa, eikä tyttäretkään kovin kaukana. Lapsenlapsetkin vierailevat mummonsä luona säännöllisesti.

Siviän hyvän kunnon salaisuus on kesäinen pyöräily. Sukulaiset ja tuttavat tavoittaa helposti pyöräillen ja talvisin kutominen ja kotityöt ovat pitäneet myös ajatukset virkeinä. Petsamolaisuus on rikkaus, joka on siivittänyt ja myötävaikuttanut varmaan Siviän elämän käännekohtissa. Sosiaalinen kanssakäyminen ja ystävien tapaaminen ovat asioita, joita ihmisen ei pidä koskaan unohtaa, toteaa tosipetsamolainen, Siviä.

Petsamo-Seuralla viidesvuosikymmen täyttymässä

Toivo Kunnari

Petsamo-Seura on pian 50 vuotias. Tuo merkkipaalu saavutetaan pyhäinpäivänä 5.11.2022. Seura perustettiin Oulussa ja sen sääntöjen mukainen kotipaikka on Rovaniemi. Seuralla on jäseniä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa. Alkuinnostuksen jälkeen jäsenmäärät ovat vaihdelleet, käyden välillä kolmensadan pinnassakin. Uusia jäseniä on tullut 2010 vuoden alusta tasaisesti ja kokonaismäärä on ollut 435- 465 vaiheilla. Vuosittain saamme vähintään pois menevien määrän uusia. Seura on siirtynyt ajan mukana uusiin toimintatapoihin ja pyrkii olemaan kaikessa kehityksessä mukana. Hallituksen toiminnassa edetään muutokseen edustuspaikasta nykyaikaiseen tiimityön kautta toimivaan ryhmään.

Petsamo-Seuran hallitus tulee syyskuun kokouksessa päättämään esityksestä vuosikokoukselle, koskien 50 vuotisjuhlaa. Ennakoiden voidaan uskoa hallituksen päätyvän Rovaniemen Arktikumiin ja kahden päivän tilaisuuteen. Arktikumissa on uusi pysyvä Petsamo-näyttely, joten onko sopivampaa juhlapaikkaa. Vuosikokouksissa tulisi päättää varattavaksi vuosittain juhlaa varten rahaa, jotta puitteet ja ohjelma voidaan järjestää tuolle merkittävälle juhlapäivälle.

Meillä on edelleen mukana jäseniä, jotka olivat perustamassa seuraa Oulussa pyhäinpäivänä (silloin vielä pyhäinmiesten päivänä) 4.11.1972. On ilo saada heitä mukaan tilaisuuteen kertomaan muistojaan tuosta päivästä ja seuran alkuajoista.

Petsamo-Seura ry oli perustettaessa malliltaan valtuustohallintoon nojaava, koska uskottiin perustettavan toimivia alaosastoja eripuolille maata. Varsin nopeasti huomattiin, että kaikki ei käy niin helposti ja sääntöjä muutettiin yhden yhdistyksen malliin. Sen aikaisilla tavoilla yhdistyksillä oli erikseen tilikokoukset ja varsinaiset vuosikokoukset. Tällä sääntömuutoksella ei koskettu tilikauteen ja niin vuosikokous käsitteli käytännössä aina vuoden vanhaa tilinpäätöstä. Vuoden 2010 vuosikokouksen hyväksymillä muutetuilla säännöillä määrättiin tilikausi päättyväksi niin, että saman vuoden vuosikokous käsittelee tilinpäätöksen.

Vuoden 2017 vuosikokouksessa hyväksyttiin jälleen uudistetut säännöt ja sen mukaan hallitukseen valitaan entistä vähemmän jäseniä. Hallituksessa toimii nykyään puheenjohtaja ja viisi varsinaista jäsentä sekä kaksi varajäsentä. Toinen muutos koski jäsenmaksujen maksuaikataulun tiivistämistä ja rästiläisten poistoa tilikauden sisällä.

Monia asioita on muutettu ja tehdään toisin kuin ennen ja niin tulee jatkossakin tapahtumaan aina tarpeen mukaan. Seuran on elettävä ajassa ja toteutettava niitä

asioita, joihin se on perustettaessa määritelty. Nuo perusteet eivät muutu tai vanhe-
ne, sisältö kasvaa ja tarve laajenee.

Seuraavasta luettelosta moni lukija löytää vanhempiaan ja isovanhempiaan sekä
muuta tuttuja nimiä ja toivottavasti huomaa, jos itse ei olekaan tullut liittyneeksi
tähän mittavaan ketjuun. Petsamo-Seuralla on tehtävää myös tulevaisuudessa, ter-
vetuloa mukaan.

Kuluneen toimintavuoden aikana on usea petsamolainen ja seuramme jäsen poistu-
nut ajasta iäisyteen, heidän muistonsa elää keskuudessamme.

topi pj.

www.petsamoseura.net

PETSAMO SEURAN JÄSENLUETTELO 4.11.1972

(Perustajajäsenet)

125 jäsentä

Helander Helga Turku ,Heikkinen Lyyli Lahti, Heikkinen ToivoLahti, Kivelä Lyyli
,Kivelä Raili Olsen Elli Pello, Olsen Otto Pello, Pyttynen Mari Taivalkoski , Pytty-
nen Toivo Taivalkoski, Pyttynen Yrjö Taivalkoski, Ränä Viktor Tervola, Hakarila
Kaisa Oulu, Hakarila Kalle Oulu Hämäläinen Hellevi, Tervo Elisa Pusula ,Granroth
Vieno Rovaniemi, Ananin Glaudia Rovaniemi, Vainionpää Vilho, Kaukoranta Tyy-
ne, Äärelä Veikko Inari, Äärelä Terttu Inari, Rinneketo Herman Oulu , Rinneketo
Anna Oulu, Kela, Sylvia, Junttila Tuulikki , Junnonaho Tyyne,Väisänen Feodosia
, Feodoroff Simo, Uhlgren Solveig, Udd Olga Kuusamo, Hangosjärvi , Pölkky
Aili Aavasaksa , Kekkonen Tamara Ivalo, Hagelberg Laina Noormarkku , Hako-
salo Pirkko Oulu, Hakosalo Jukka Oulu, Kovalainen Maj Rovaniemi, Lohva Aili
Oulu ,Ollikainen Väinö, Koski Liisa Oulu ,Ollikainen Kirsti, Kuittinen Anja Oulu
,Hepoaho Olga Varejoki, Saijets Sisko Ivalo , Saijets Matti Ivalo, Remsujeff Saara
Ivalo, Honkonen Natalia Vaala, Tervo Martti Pusula , Tervo Oiva Pusula, Tervo
Alli Pusula , Laitila Alma, Vilppola Kerttu, Kokko Mari, Karpoff Erkki Rovaniemi
. Puhakka Olga, Luosalo Voitto , Leskinen Siviä Haukipudas, Lampinen Tuulikki ,
Rauanheimo-Blomqvist Liisa Oulu, Niemelä Helmi Lahti , Koskenkorva Helena
Martinniemi, Granroth Kaisa Oulu , Jeremejeff Santeri Haukipudas, Granroth Arvi
Oulu, Saurikoski Eila Oulu, Kinnunen Elsa , Kinnunen Hilding, Lalli Lilli, Nurmi-
nen Sonja , Väihkönen Saimi Riihimäki, Suoma Tapaninen, Tapaninen Matti Ro-
vaniemi , Tapaninen Laina Rovaniemi , Aho Linda , Hakola Helmi, Alasuutari Eeva
, Granroth Timo, Alasuutari Antti, Partanen Olga, Enojärvi Viljam , Penttilä Maija,
Ittelin Anni , Moilanen Irma Oulu, Moilanen Viljo Oulu, Törmälä Helga Oulu , Tör-

mälä Heikki Oulu, Kauppi Jorma Kemi, Pesonen Juho Kemi , Pesonen Sonja Kemi, Heiskanen Tuula, Korjonen Oili, Puttonen Ulla, Korjonen Antti Kempele, Malmila Saija, Ekman Kyllikki, Puljula Irene, Hyvönen Paula, Mosorin Yrjö, Nurro Veera Lahti, Nurro Eino Lahti, Uurasmaa Matti , Uurasmaa Jorma Naantali , Uurasmaa Pekka, Uurasmaa Tyyne, Soini Tuulikki Naantali, Talvitieva Helga Sysmä, Aitto-oja Sirkka Oulu, Mäenpää Tyyne, Mäenpää Toivo, Mölsä Kaisu, Suhonen Seppo , Suhonen Erkki, Raekallio Urho, Raekallio Sulo Pori, Rasmussen Trygve Rovaniemi , Laine Olavi, Konu Alli Kalajoki, Vanhanen Rauni Rovaniemi , Heiskanen Ville Kalajoki, Österholm Mildrid Naantali, Heiskanen Ida Kalajoki, Olsen Reidar Pello , Pahta Siviä Kalajoki, Olsen Marjatta Pello, Väänänen Toini Oulu

Ensimmäinen hallitus ja valtuusto 1972

Petsamo Seura ry:n alkuaikoin sovellettiin valtuuston ja hallituksen hallintomallia. Ensimmäiseen Petsamo Seuran valtuustoon valittiin 20 jäsentä:

Liisa Blomqvist	Simo Feodoroff
Arvid Granroth	Jukka Hakosalo
Jorma Kauppi	Maila Kinnunen
Helena Koskenkorva	Mai Kovalainen
Siviä Leskinen	Viljo Moilanen
Yrjö Mosorin	Väinö Ollikainen
Martti Saijets	Eila Saurikoski
Helka Talvitieva	Matti Tapaninen
Jorma Uurasmaa	Vilho Vainionpää
Matti Vuononvirta	Toini Väänänen

Petsamo Seuran ensimmäiseen hallitukseen valittiin 10 jäsentä:

Väinö Ollikainen, puheenjohtaja
 Jukka Hakosalo, varapuheenjohtaja
 Toini Väänänen, sihteeri
 Matti Vuononvirta, rahastonhoitaja, vars. jäsen
 Liisa Blomqvist, vars. jäsen

Simo Feodoroff, vars. jäsen

Arvid Granroth, vars. jäsen

Jorma Kauppi, vars. jäsen

Mai Kovalainen, vars. jäsen

Matti Tapaninen, vars. jäsen

Kustantaja : Petsamo-Seura ry 1999

Kirjaa vielä saatavana. Hinta 27 € kuluineen

Suoramyynti 20 €

Kirjan myynti www.petsamoseura.net

Tervanpoltto luostarilla

Luostarilla oli kauan keitetty merivedestä suolaa, mutta 1906-07 erakkolan luo Petsamojoen rantaan rakennettiin tervanpolttimo, johon mahtui 1,25 kuutiosyltä, eli noin 200 puutaa männynkantoja ja juuria. Kertoo D.A. Anufrijevin muistiinpanot Trifon Petsamolaisen luostarin jälleenrakentamisesta vuosina 1890-1915. Tervanpolttimon tilavuusmitat vastasivat n 7,5 kuutiometriä ja n 3300 kiloa. Polttimosta ei kerrota enempää, mutta kyseessä ei kaikesta päätellen ollut meillä tunnettu tervahauta. Tervanpolttimo tuotti tärpättiä 7 puutaa (n.115 kg) , tervaa 34 puutaa (557 kg),hiiltä 57 puutaa (934 kg) , tervapikeä 7 puutaa (115 kg) yhteensä 105 puutaa, eli 1720 kg. (tk)

Yrjö Mosorinin elämää ja ajatuksia tämän päivän petsamolaisuudesta

Pekka Vuononvirta ja Anna-Riitta Mosorin

Yrjö Mosorin toimi Petsamo-Seuran puheenjohtajana kymmenen vuotta, vuodesta 1977 lähtien. Kun selaa vanhoja Petsamolaista-lehtiä tuolta ajalta, ehkäpä jopa yllättyy Yrjön visionäärisyydestä. Hän nosti tuolloin esille teemoja, jotka vielä tänäkin päivänä, 30 vuotta myöhemmin, ovat aivan keskeisiä Petsamo-Seuran toiminnassa.

Kotiseuturakkaus, petsamolaisuuden ja kulttuuriperinteen vaaliminen sekä muistojen tallentaminen ovat niitä kokonaisuuksia, joilla Petsamoa ja petsamolaisuutta viedään tänäkin päivänä eteenpäin.

Yrjö itse kuitenkin kokee suurimmaksi ja vaikeimmaksi haasteekseen Ivaloon vuonna 1985 pystytettyä ”Jäämeren kansan evakkotie, Petsamo-patsashanketta”, joka vaati valtavan paljon työtä kaikilta mukana olleilta ja joka oli myös taloudellisesti raastava erilaisine rahankeruineen. Myöskään ei sovi unohtaa Yrjön näkemystä Petsamon historiaa koskevien julkaisujen visioinnista sekä tavallaan ”jäsenkortiston” laatimistarpeesta, jolloin tulevien sukupolvien tavoitteet ”juuriensa” löytämiseksi helpottuisivat. Oleellista ja tärkeää on Yrjön mielestä kuitenkin se, miten Petsamo-Seuran hallitus työtään tekee. Hallituksen pitää olla yhtenäinen, toisiaan tukeva ja kaikkien ajatuksia kunnioittava.

Yrjön mottona voisi todeta vuodelta 1987 sen, että hän oli vakuuttunut, että muutamien kymmenen vuoden kulluttua seuran jäsenet ja asiasta kiinnostuneet keskustelevat voimakkaasti siitä, ”mitähän ne petsamolaiset oikein Petsamossa touhuvat”.

Kun katsoo tämän päivän Petsamo-Seuran toimintastrategiaa ja saavutettuja tuloksia, Yrjön ajatukset ovat todellakin joko toteutuneet tai toteutumassa.

Jäämerenkansan evakkotie -patsaalla, Ivalo 23.9.2014. Kuva Anna-Riitta Mosorin.

Eilan maalaamia tauluja, ylhäällä vasemmalta kalastusaluksia Petsamovuonolla ja oikealla Yrjön Maria-äiti Manifa ja Helena-siskojen sekä Helenan pikkupoikien kanssa. Alhaalla Kii-minkijoen ja Juutuanjoen maisemia. Kuva Pekka Vuononvirta

LAPSUUS PETSAMOSSA

Nykyisin Haukiputaalla asuva Yrjö Mosorin syntyi Petsamon Näsykässä syksyllä 1931. 30-luku oli Petsamossa kovaa kasvun aikaa. Yrjön vanhemmat olivat kalastajia, isä kalasti Jäämerellä ja äiti lähijärvillä, joten jo pikku-poikana Yrjö oppi kalastamaan vanhempiensa apurina. Myös veljiensä kanssa kalastus lähivesillä, marjastus, sienestys sekä riekkojen pyynti täytivät Yrjön päiväohjelman. Kaikilla oli paljon töitä ja leivän jatketta tarvittiin, sillä Mosorinien perheeseen kuului Yrjön lisäksi seitsemän sisarusta.

Idyllisen lapsuuden katkaisi kuitenkin marraskuussa 1939 alkanut talvisota, jolloin perhe joutui lähtemään täysin valmistautumattomana evakkotaipaleelle. Tämän saman kohtalon saivat kokea muutkin petsamolaiset. Kova pakkanen ja kuorma-autonlavalla kyyhöttäminen oli rankka kokemus etenkin lapsille. Matka jatkui ja jatkui ja lopulta turvaton perhe päätyi Tervolaan, jonne Petsamon evakot sijoitettiin. Vastanotto evakoilla ei ollut aina hääviä. Venäläisyyteen vertaamista ja pilkkaa kuultiin valitettavan monen tervolalaisen suusta. Tosin poikkeuksiakin löytyi ja nämä matkalaisiin suhtautuneet myönteiset tervolalaiset jäivät vieraanvaraisuukseensa ainiaaksi petsamolaisten sydämiin.

Talvisodan päätyttyä keväällä 1940 petsamolaiset pääsivät palaamaan koteihinsa. Osalla palaajista oli koti hävitetty, mutta Mosorinien talo oli onneksi pystyssä. Tätä rauhan aikaa ei kuitenkaan kestänyt kauaa. Jatkosota alkoi kesällä 1941 ja Petsamon ”täytyi” saksalaisten armeijoista. Pommikoneiden, tykistön ja ammunnan jyrinä iskostui tuolloin synkkänä lapsen sielujen sopukoihin. Sotatoimialueella elettiin syksyyn 1944 asti, jolloin sota loppui ja kaikille katkerat rauhanehdot ilmoitettiin. Petsamo piti luovuttaa Neuvostoliitolle.

Tämän pohjattoman surun kanssa oli Yrjö-pojan vaikeaa elää. Kalastus, linnustus, marjastus ja etenkin Jäämeren elämän rytmi ja tuoksu. Niin, kaikki ne lapsena opitut kokemukset muuttuivat hetkessä toisiksi.

Mosorit, kuten muutkin petsamolaiset, kuljetettiin Kalajoelle, josta vähitellen kaikki ajautuivat kuka mihinkin Suomen kolkkaan. Mosorinit päätyivät Haukiputaalle, Kuivalanperälle.

Yrjö kävi koulunsa Oulussa, kulkien siellä ”marttilaisella” junalla. Päivät olivat pitkiä ja kun siihen lisättiin vielä kotona tarvittava työpanos iltaisin, ei vapaa-ajan ongelmia nuorella koululaisella ollut. Elämä kuitenkin soljui eteenpäin ja lopulta työpaikkakin löytyi Yrjölle Oulusta, SOK:n Oulun aluevarastolta. Työuraa kesti siellä kaikkiaan 32 vuotta.

Yrjö toimi työpaikallaan myös pääluottamusmiehenä. Petsamossa eletty varhainen nuoruus, evakkotaipaaleiden ja evakkona olemisen haasteet, valtaväestöön sulautuminen sekä ainaisen työnteon tuoma kokemus lienevät myötävaikuttaneet siihen, että Yrjö hoiti luottamusmiestehtävänsä tunnollisesti, tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti.

YRJÖN HARRASTUKSIA

Petsamon ajasta tarttui Yrjön harrastuksiin ehkä kiivaimmin metsästys. Hän toimikin Haukiputaan Riistanhoitoyhdistyksen toiminnanohjaajana 25 vuotta. Hirvenmetsästys ja Poikainlammilla vietetyt lukuisat hanhipassit muistuvat väkevästi Yrjön mieleen vielä tänäkin päivänä. Myös Inarin mökillä arvokalojen narraus on ollut Yrjölle työelämän kääntöpuoli. Petsamo jätti harrastuksiin voimakkaan jäljen.

Intohimoista on mainittava myös hillastus, joka niin ikään on Petsamon peruja, sillä siellä oli ollut mahtavat hillasuot ja hilla oli arvostettu marja, jota kerättiin suuret määrät, osa marjoista myytiin Norjaan ja näin saatiin lisäansioita. Mosorinien hillanpoimintainnostus jatkui edelleen Haukiputaallakin. Hilla-aikaan muut työt ja harrastukset saivat jäädä ja matkattiin kohti hillasoita. Vieläkin, kun hilla alkaa soilla kypsymään, puhe kääntyy tuon tuosta hillareissuihin, vaikka ei enää itsestä olekaan soilla kulkemaan.

Yrjön loputon rakkaus ja kaipuu synnyinseutuunsa kulminoitui Petsamo-Seuran perustajajäseneksi vuonna 1972 ja myöhemmin sen puheenjohtajaksi kymmeneksi vuodeksi.

Mosorinin perhe, isä Matti ja äiti Maria lapsineen, olivat oiva esimerkki petsamolaisesta perheestä, joka jätti myös Yrjöö ja hänen tulevaan elämäänsä lähtemättömän jäljen. Petsamossa ja

Eila ja Yrjö Mosorin kotonaan Haukiputaalla. Oikealla oleva taulu on Paatsjoen maisema Yrjön maalama ja vasemmalla Eilan maisemamaalaus Enontekiöltä. Kuva Pekka Vuononvirta.

petsamolaisilla oli omat tapansa ja omat perinteensä. Etenkin sen vieraanvaraisuuden ja sosiaalisuuden, jotka petsamolaisuuteen perinteisesti kuuluvat, saivat kokea monet Mosorilla vieraillessaan Kuivalanperällä. Pöytä oli aina katettuna mitä maukkaimmilla petsamolaisilla ruoilla. Leivonnaisista sankit, piirakat ja erilaiset karjalaiset herkut ovat vieläkin makumuistoissani.

Petsamolaisen perinteen saimme mekin erityisesti kokea vanhimman tyttäremme synnytyessä. Yrjön äidin, Marian, ja Yrjön veljen, Aleksin vaimon, Kaisun, vierailu rotinoiden kera kodissamme on vieläkin lämpimästi muistoissamme. Samoin Mosorinien syksyiset pyhävierailut kodissani Martinniemessä ja ”mosorinpoikien” pyytämät metsälinnut, joita he lahjaksi meille toivat, mahdollistivat aidon juhla-aterian Vuononvirran perheelle.

Jo perinteeksi tullut jalkojenpesu Jäämeressä, Alta 23.9.2014. Kuva Anna-Riitta Mosorin.

KARJALAINEN LUONNE

Yrjön vanhemmat olivat sukujuuriltaan vienankarjalaisia ja heiltä peritty karjalainen luonne näkyy ja kuuluu Yrjössä. Välitön ja hyväntahtoinen tarinankertoja, joka viihdyttää kanssakuulijoitaan ilmeikkäästi ja äänekkäästi, selvittäen kaikkea suurin elein hurtilla huumorilla. Hänen näyttelijäharrastuksensa on ollut hauskuuttava sivujuonne tästä piirteestä.

Yrjö perusti perheen yhdessä Eila-vaimonsa kanssa vajaa 40-vuotta sitten Haukiputaan Kirkonkylään. Eilan lasten perheet ovat saaneet hänestä mieluisan lapsirakkaan papan.

Yrjöstä kuoriutui vielä kerran aivan uusi ja erikoinen piirre. Varmaan myötävaikuttajana oli vaimo Eila, joka innosti Yrjön aloittamaan taidemaalauksen. Yrjön ja Eilan koti on kuin taidegalleria. Lukuisat kauniit, luontoa kuvaavat maalaukset täyttävät seinät. Pariskunta on osallistunut taideleireille ja molemmat kuuluvat Oulun seudun kuvataiteilijat ry:hyn, jonka puheenjohtajana Eila on toiminut. Nikkarointitaitokin näkyy kodinsisustuksessa ja kaikki taulut tietenkin kehystetään itse. Ahkeralla ja luovalla pariskunnalla on aina jotain tekeillä.

Tunnista koululaisia

Tunnistatko heitä ? Vastaukset Petsamo-Seuralle

1.	16.
2.	17.
3.	18.
4.	19.
5.	20.
6.	21.
7.	22.
8.	23.
9.	24.
10.	25.
11.	27.
12.	28.
13.	29.
14.	
15.	

Merkit

*Katson kuvia,
muistelen silmät
kosteana.
Haen kosketusta
tunteeseen.
Onko aika näyttänyt
elämän kauniit merkit,
ymmärräkö,
löytyykö tasapaino?*

Kuvituskuva

Koskettaa

*Muistan ajan kun
sota runteli pihan
kauniit koivut.
Petsamojoki virtasi
murhellisena,
rentukat loisti,
eivät ymmärtäneet
murhettani.
Koskettaa.*

Kuvituskuva

Mannajoen silta

Mannajoen ylittävä silta on kirjaan Muistelmia Petsamon luostarista, heitetty muuten vaan, sen kuulumatta luostarin ihmeellisyyksiin. Tästä ei mainita mitään pyhää toimitusta, mutta eri lähteissä kerrotaan, että englantilaiset rakensivat sillan ollessaan Petsamossa 1918 kahinoissa. Mannajoki aiheuttaa paikalla kävijöissä pientä ihmettelyä, että mitä mannaa täällä on ollut. Edesmenneet Leif Rantala ja Voitto V Viinanen kertoivat minulle, että nimi on saamea ja manna on mennä tms ja joen nimenä helppoa kulkuväylää joessa tai ylityksessäkin. vrt Petsamojoki, jolla matka olisi tosi pitkä sen mutkaisuuden vuoksi. (tk)

Myöhemmin rakennettiin autolla ajettavia siltoja.

Kuvat Petsamo-Seuran arkisto

Lapsuudenmuistoja Petsamosta

*Uolevi Väisänen ja Mirja Rapun luvalla haastattelun
kirjoittanut Anna-Riitta Mosorin*

Jäämeren rannalla oleva Petsamo oli Suomen aluetta vuosina 1920-1944. Toisen maailmansodan pyörteissä petsamolaiset evakuoitiin muualle Suomeen. Yksi näistä evakoista oli 1910-luvulla syntynyt Feodosia Väisänen o.s. Lettijeffer, joka muisteli vuonna 1980 lapsuus- ja nuoruusvuosiaan Petsamon Näsykän kylässä. Ylen radiotoimittaja Veikko Riihinen haastatteli Feodosiaa.

Veikko Riihinen: Feodosia Väisänen on syntyperäinen petsamolainen. Sinulla on nyt ikää 68 vuotta ja sinä vietit lapsuutesi ja nuoruutesi Petsamossa siellä Näsykän kylässä aina tuohon evakointiin saakka. Kerrotko hieman noista lapsuuden kotioloista, minkälainen perhe teillä oli?

Feodosia Väisänen: - No meillähän oli iso perhe, meillä oli 11 lasta kaiken kaikkiaan syntynyt ja tuota 10 oli lopulla sitten elossa. Vanhemmat oli kalastajia ja mitä siinä nyt maanviljelystä vähän oli. Ja isä oli metsästäjä kans. Poroja oli. Ja kaikennäköistä semmoista pikku maataloushommia oli. Ja keväisin olivat kalastamassa siellä Nurmensätissä ja Paitahaminassa ja on ne käyny Vaitolahessa ja Pummangissakin ja siellä pitkin mistä kalaa ovat saaneet.

Minkälaisia kotieläimiä teillä oli?

- Meillä oli lehmiä ja lampaita ja poroja.

Entä sitten maanviljelystä?

- No sitä oli hyvin vähän maanviljelystä. Tavallista heinää vain ja perunaa. Ei siellä kasvanut noita ohraa eikä kauraa eikä ruista, mutta luonnonheinää tehtiin lehmillä. *Kesäaika Petsamossa oli hyvin valoisaa ja silloin muunmuassa peruna ennätti hyvin kasvaa siellä?*

- Joo, perunat ja nauriit ja muut kasvikset. Ja sitten kesäaikaanahan oli se hilla siellä. *Kerättiinkö sitä syötäväksi vai myytäväksi?*

- Syötäväksi ja myötäväksi ja sieltä vietiin Norjaan hillot aina, isoilla saaveilla. Ensiksi keitettiin semmoisissa isoissa kattiloissa ja sitten vietiin tynnyreillä Norjaan. Ja siellä oli hilloja, varmana siellä ei tarvinnu hilloitta olla. Ja meilläki sitten lopulla mitä minä olin siellä Jokikylässä, niin ihan ei ollut kuin muutama kymmenen metriä hilloihin. Ja vanhemmat keräsi talveksi ihan tuota sitä varten ja Norjasta tuotiin sitten nuo ruokatavarat siihen aikaan.

Vaihdettiin tavaralla?

- Vaihdettiin tavaralla kaikki. Ja niinkuin kalastuskin, Norjaanhan ne vei useasti silloin alussa, mutta sitten kun se tuli Petsamoon se kalatehdas, niin sittenhän se sinne.

Lähtikö teiltä kuinka monta perheenjäsentä aina isän mukana kalastamaan?

- No mitä minä muistan, niin se oli: isä oli ja sitten äiti oli ja vanhempi sisko oli silloin. Ja sitten mekin nuorempana

kun ruvettiin pystymään, niin käytiin joku aina vuoron perään.

Kuinka kaukana tuolla avomerellä kävitte?

- No se oli, minä en sitä määrää tiä, mutta sinne ihan tuota Vaitolahden, Kervannon ja Pummangin vuonoihin asti, ja sinne kävihän ne rajalla asti mihin se kuului se kalastus silloin, että ei yli rajan.

Mitäs pyydyksiä teillä oli mukana?

- No ne oli, minä en muista niiden nimiä enää, se millä turskia pyyettiin semmoiset kelalla, millä ne pyöritti niitä.

Juksa?

- Juksa, justiin juksat. Ja lohta pyysivät verkoilla ja oli siellä lohtakin, sai nuotilla.

Entäs pitkäsiima?

- Oli sekin pitkäsiima. Turskaa ja tuota ahventa ja lohta ja pallasta ja kaikennäköstä. Kaikennäköstä kalaahan siellä lähti.

Mitenkäs kala sitten käsiteltiin ja säilöttiin?

- No nehän tuota suolasi ja nehän kuivatti ja sitten tuoreena mitä kerettiin, suolattiin enimmäkseen.

Ja kalat myytiin Norjaan?

- Kalat myytiin siihen aikaan Norjaan. Mitä minä muistan, niin Norjaan ne vei aina.

Käytettiinkö poroja mihinkään ajoon tai muihin töihin?

- Käytettiin. Nehän puut ja heinät ja jäkälät ja kaikki ajettiin porolla.

Ja porolla oli reet ja ahkiot?

- Niin oli, ahkiot ja reet oli. Niillä sitten ajeltiin.

Sitten sinä lähdit tietysti kouluun. Minkälaiset tuohon aikaan vuoden kaksikymmentä tienoilla kouluolot oli Petsamossa?

- No siellähän oli semmoista yksinkertaista ensiksi. Minä en oo käyny kuin yhen opettajan tykönä koskaan, Petro-niminen opettaja. Ja 12-vuotiaana menin vasta kouluun. Minä en osannut suomen kieltä, en siten A:ta enkä U:ta enkä puhuakkaan. Se oli se karjalan kieli. Oli meleko vaikiaa alakaa koulussa. Tulihan sieltä jonkulainen todistus aina, pöntäsi päähän.

Mutta tämä karjalan kieli poikkesi niin paljon tästä suomalaisesta kielestä?

- Joo, mutta meillä oli siitä hyvä, kun se oli opettaja Petro, se oli ite, niin se oli karjalainen, kreikkalaisia ja rouva oli luterilainen, niin se sitten oli hirveen avulias meitä siinä

Feodosia Väisänen lastensa Tuulikin, Irman ja Veikon kanssa Lettijefferin talon edustalla Näsykässä. Väisäset olivat rakentaneet oman talon Jokikylään.

kohtaan, niin se koitti. Mutta se jäi kyllä karjalan kieli, sitten suomen kielihän siinä tuli sitten. Vaikea oli alaku.

Sinun vanhempasi ovat lähtöisin Karjalasta, Uhtuan suunnasta?

- Niin sieltä Uhtuan ja Kiestinkin, ja isä vissiin oli kiestinkisiä ja äiti Uhtualta.

Kuinka paljon teillä käytettiin venäjän kieltä?

- No siihen aikaan, kun siellä oli venäläiset niin se tuota tietenkin oli aivan venäjän kieltä. Ja kotona kyllä mejän kans karjalaa puhuttiin. En minä venäjää ossaa kun jonku sanan.

Ja sinä menit sitten 12-vuotiaana kouluun, no miksi näin myöhään?

- No kuulepa, kun mulla ei ollu jalakoja.

Mitä se tarkoittaa?

- Ne oli semmoset halvaantunut ne jalat polvesta asti.

Etkä voinu mennä kouluun?

- Ei, en voinu kävellä. Sitten mummo ne hoiti. Meillä oli se kasvattiäiti äitillä, niin saunassa hoiti se minun jalat ja niin minä sain jalat takasi ja pääsin kouluun. Se oli ihan polvesta asti kun tuollailailla repsottivat ja minä en pystynyt liikkumaan. Ja kannettiin selässä isoa tytön möhköä siellä. Karppasen leskeksi sanottiin sitä äitin kasvattiäitiä siellä, se paranti.

Hänellä saattoi olla noita kansanparannuskeinoja?

- Joo, niitä oli paljon.

Muistatko millä tavalla hän hoiti sinun polviasi?

- No sen verran minä muistan, kun tuota me saunassa, joka lauantai piti saunassa ja viimeseksi mentiin saunaan. Ja se uunin sisältä otti hiiliä, isoja hiiliä ja siihen kääri vastanlehtiä. Ja sitten pirunpaskaksi sanottiin semmoista viheriätä, mikähen lie ollu semmoinen kivi, viheriä kivi, se sitä siihen voiti niihin, polvet kaikki voiti ja siihen vastanlehteen ja siihen hiileen ja sitten se jotakin puputti siellä, sanoi niitä sanoja, tietenkin niitä parannussanoja.

Kuinka monta tämmöistä saunaparannusta sinulle tehtiin, ennen kuin polvet tulivat kuntoon?

- No sitä minä en oikein tarkoin muista, mutta oli se pitkä, ainakin vuosi tolokulla se oli. Kato kun minä en päässyt kouluun silloin 7-vuotiaana. Se opettaja Petrokin silloin kun se tuli sinne opettajaksi, niin se kävi kattomassa minua, kun minä en kouluun tullu, että mikä siinä on. Ja se näki tilanteen, niin sano etteihän sille maha mittään. Vaan lääkäriin ei viety.

Olisiko siellä ollut lääkäreitä?

- Oli siihen aikaan jo lääkäri.

Petsamossa?

- Niin oli siellä. Minä en muista sitä lääkärin nimeä, oli kuitenkin, kun se opettaja vielä sano, että se pitäis viedä lääkäriin ja käyvä apteekista hakemassa jotain lääkkeitä. Mummo sanoi ei viii mihinkään lääkäriin, että hän on lääkäri. Se paranti lehmiä, se paranti paiseet kaikki, jos ihmisellä oli paiseita taikka semmosta ihotumaa ja verenvuotoa. Ja se vain tästä paikasta puristi näitä suonია. Minä muistan ikäni, kun se isältä paransi kun se kirveellä lyöny kätteen, se vaan otti suonet tästä

Näsykän kylää. Karppasen lesken, Lettijeffin Vasilin ja Marian o.s. Jegolajeffin perheen talo toinen oikealta. Karppasen leski piti kauppaa tässä talossa kasvattityttärensä Marian kanssa. Vasilin ja Marian mentyä naimisiin, Vasili laajensi taloa, sillä lisää tilaa tarvittiin kasvavalle perheelle. (Kuva Erno Paasilinnan kirjasta "Kaukana maailmasta - Historiaa ja muistoja Petsamosta". Ei ollut valokuvaajaa eikä vuotta mainittuna.)

vastakkain, ja ne käjet meni niinku tönkäksi, tietäähän sen kun puristaa. Ja sitten jotakin vastalehtiä ja hiiliä se pani siihen, ja sillä siisti.

Ja verenvuoto lakkasi?

- Se loppu.

No muistatko minkälaisia keinoja hän käytti kun lehmiiä parannettiin?

- En sitä, sitä ei sanonu koskaan, ja eikä päästäny navettaan silloin. Minä muistan ikäni, kun me kytättiin toisten kans siellä navetanoven takana, että kuuluuko siellä minkälaista ääntäkään. Vaan navettaan se ei päästäny.

Hän yksin hoiti?

- Yksin se hoiti. Ja minä muistan senkin elämänpäivän, kun ennenvanhaan sanottiin, että metsänpeittoon mennee ne lehmät ja meillä oli muutama vuorokauden siellä mettässä etteivät tulleet lehmät. Niin se sanoi muori, että ne on mettänpeittossa, että hänpä lähtee niitä jäläkiä seuraamaan vähän matkaa. Missä nyt viimeksi Mosorinnat asu, niin tuota ne sinne meni, Palonperäksi sanottiin sitä mettäpalstaa. Se tuli lehmien kans. Että kyllä ne tullee kottiin, kun hän käväsee tuolla.

Siihen aikaan ei ollut metsissä mitään aitoja?

- Ei, lehmät oli ihan vapaalla siellä. Aamulla kun päästettiin illalla tulivat.

Mihinkä aikaan keväällä lehmät voitiin päästää metsään?

- No juhannuksen jälkeen vasta siellä ja sitten syksyllä oli meleko myöhään ja

siellähän oli pitkä kesä ja lämmin. Syksyllä vielä syyskuussakin oli lehmät mettäsä toisinaan.

Muistatko vielä muita taikoja tai uskomuksia?

- No kyllä minä muistan, kun tuota oli siellä semmonen tapa ennen että, kun lehmät päästettiin ulos, niin se piti naapurista varastamassa se luuta, navettaluuta, ja se piti vaihtaa, oma luuta panna sinne naapurin navettaan ja naapurin luuta meille.

Yölläkö tämä tapahtui?

- Sitä minä en kyllä tiä milloin se, mutta muori se, Karppas-muori se kävi aina sen tekemässä.

Mikäs merkitys tämmöisellä tapahtumalla sitten oli?

- No minä se oon muistiin jättäny, että se on se lehmän onni siinä, että lehmille ei mittään pitäis tapahtua ja lypsävät hyvin.

Entäs naapurin lehmille?

- No sitä minä en viitti sanoa, mitä se tarkoitti. Se olkoon sanomatta.

Entä sitten tuommosia nuorten seurusteluun ja naimisiinmenoon liittyviä taikoja, muistatko niitä mitään?

- Nehän nuoret meni naimisiin ja sen minä muistan, kun se muori sanoi, ettei koskaan saa mennä silloin kun vihittää, niin ei saa mennä kymmentä askelta niiden perässä kirkkoon, kun ne aina kirkossa vihittiin. Ja sitä minä en saanu tietää, että mikä tarkoitus siinä oli.

Milloinkas heitä sitten sai onnitella ja lähestyä?

- Sitte kun oli häissä, siellä oli hääpioissa, niin sitte.

Hääatalossa?

- Niin siellä. Niin ei siellä koskaan ennen onniteltu niinkun nyt tullaan vihiltä, niin ei koskaan ennenkuin siellä sisällä.

Pariskunta kävi yksin vihillä?

- Kävi siellä ihmisiä kirkossa kyllä, se oli hirviä määrä. Siellä oli kaikki, kutsutut ja kutsumattomat, ei siellä koskaan sitä katottu, että onko kutsuttu. Ja häät oli kaksi, kolme viikkoaki yhtäpäätä. Ne oli kaikki, koko kylä oli häissä.

Ja kaikki ruokittiin?

- Kaikki ruokittiin, kaikki.

Mitenkäs sitten, minkälaisia iltatilaisuuksia oli näissä häissä?

- Tanssittiin. Tanssittiin aamuun asti. Se oli menoa eikä nokitusta silloin.

Soittajat oli omasta takaa?

- Omasta takaa. Ja niitä katrilli-tanssia ja ”potispaatit” ja kaikki semmoset ne vanhanaikaiset tanssittiin. Ei niitä näitä tankoja siihen aikaan ollu, eikä näitä nylykkytyksiä mitä ne nyt tuota hyppii tuollailailla vain, ei niitä semmoisia ollu.

Suurvaltojen nikkelpeli Petsamossa

25.11.2017

Kari Kilpinen

Tarton rauhansopimuksesta 1920 Venäjä luovutti Petsamon alueen Suomelle. Venäläiset kokivat Petsamon luovutuksen kuitenkin ”pakon sanelemaksi”. Suomalaisien kannalta alueluovutuksessa Venäjä vain lunasti vanhan lupauksensa. Nimittäin Aleksanteri II oli vuonna 1864 luvannut Suomelle kaistaleen Jäämeren rannikkoa korvaukseksi siitä, että Venäjä oli liittänyt alueeseensa Rajajoen kivääritehtaan maa-alueen Kannaksella.

Petsamon Kaulatunturilta löydettiin 1921 nikkeli- ja kuparimalmiesiintymä. Kaivostoimilupa annettiin International Nickel Company of Canada (INCO) nimiselle yhtiölle. Yhtiö siirsi toimiluvan tytäryhtiölleen englantilaiselle The Mond Nickel Co:lle. Perustettiin myös Petsamon Nikkeli Oy. Sopimus allekirjoitettiin 1934.

Louhittiin kaivostunnelit, rakennettiin rikastamo ja sulattoa varten Paatsjoen Jäniskosken voimalalaitos. Kaivosalueelle nousi sangen nykyaikaisesti yhdyskunta ja Euroopan korkein savupiippu, joka kohosi 163 metrin korkeuteen.

Kolmen kuukauden jälkeen välirauhan solmimisesta Neuvostoliitto heräsi lähinnä strategisista syistä painostuskeinoin vaatimaan kaivoksen toimilupaa itselleen tai venäläis-suomalaisen yhtiön perustamista, jolle toimilupa siirrettäisiin. Englanti katsoi sivusta kun Suomi puolusti briteille kuuluvaa toimilupaa ja Saksa toimi asiassa enemmänkin kulisissa. Syntyi monitahoinen asetelma, jossa lopulla kauppasuhteet, politiikka ja strategiset näkökohdat säätelivät kolmen suurvallan Iso-Britannian, Saksan ja Neuvostoliiton suhtautumista Petsamon nikkeliin. Asetelma kärjistyi kun Englanti ja Ranska joutuivat syyskuussa 1939 Saksan kanssa sotaan.

Englanti epäonnistui tavoitteessaan estää Petsamon nikkelin joutuminen saksalaisille, kun I. G. Farben -yhtiö ja Petsamon Nikkeli Oy solmivat tuotantosopimuksen 23.7.1940. Siinä Saksa sai 60 prosenttia ja NL 40 % Petsamosta louhitusta nikkelimalmista. Samalla liittolaisina toimivat kaksi suurvaltaa jakoivat Suomen nikkelivarannon. Vuonna 1943 Petsamon nikkelin osuus Saksan nikkelin kokonaiskulutuksesta oli 73 % ja seuraavana vuonna 87 %. Sodan aikana se pelasti Saksan katastrofaalisesta nikkelpulasta.

Kuitenkin saksalaiset pelkäsivät, että venäläiset ottavat kaivokset haltuunsa. Siksi Hitler antoi elokuussa 1940 joukoille ohjeen Renntier -suunnitelman mukaisesti miehittää kaivosalue, jos venäläiset lähtevät liikkeelle. Lisäksi Hitler suojasi kaivosalueen paksuilla betonirakennelmilla. Kaivostoiminta saatiin täyteen tuotantoon vasta sodan aikana kesällä 1943. Vetäytyessään Petsamosta saksalaiset räjäyttivät Jäniskosken padon ja voimalaitoksen koneet 17.10.1944.

Rauhantunnusteluissa 1944 Neuvostoliitto vaati Petsamoa itselleen. Venäläiset suostuivat maksamaan kaivoksen omistajalle monikansalliselle INCO:lle kaivoksesta 20 miljoonaa dollaria ja ilmoittivat hyvittävänsä summan itselleen Suomen maksamista sotakorvauksista. Kanadalaiset olivat tyytyväisiä kun ottaa huomioon, että yhtiöröyppä oli investoinut kaivokseen 6,8 miljoonaa dollaria.

Sodan jälkeen Neuvostoliitto vaati Suomea luovuttamaan 176 km² suuruisen alueen Inarin kunnasta Paatsjoelta Jäniskosken alueelta. ”Kauppahinnaksi” määrättiin 700 miljoonaa vanhaa markkaa. Alue liitettiin Neuvostoliittoon 24.4.1947 solmitulla valtiosopimuksella. Siinä sovittiin myös Inarinjärven säännöstelystä ja siitä, että maksettu summa oli samalla kertakorvaus kaikista mahdollisista säännöstelystä aiheutuneista vahingoista ja haitoista. Lisäpöytäkirjassa sovittiin, että Neuvostoliitto tulee osallistumaan kalakannoille aiheuttamien säännöstelyhaittojen korvaamiseen.

Neuvostoliitto käynnisti uudelleen Jäniskosken voimalaitoksen touko-kesäkuussa 1948, jolloin Inarinjärveä alettiin taas säännöstellä. Siitä seurasi ranta-alueiden voimakasta eroosiota, kalansaaliit romahtivat ja järven ansiokalastuksen merkitys oli kokonaan menetetty. Kun Jäniskosken pato purettiin säännöstely siirtyi Kaitakosken padolle. Tällöin solmittiin Suomen, Norjan ja Neuvostoliiton välinen sopimus (1959) Inarinjärven säännöstelemiseksi. Vasta 1964 lappilaisille ja muillekin paljastui, että valtiot olivat keskenään sopineet Inarinjärven säännöstelystä. Sopimuksen olemassaolo oli pimitetty yli viiden vuoden ajan. Kalastohaittojen korvaamiseksi Neuvostoliitto toimitti sittemmin Suomeen Inarinjärven kalanviljelylaitokselle korvauksetta sähköenergiaa vuosina 1984-2005. Norja suostui maksamaan 1994 säännöstelyhaitoista kertakorvauksen. Säännöstelijälle eli Suomen valtiolle määrättiin lainvoimainen istutusvelvoite, jonka maksumiehinä ovat Suomen veronmaksajat.

Kaiken kaikkiaan Petsamon nikkelistä jäi Suomelle Musta Pekka käteen. Hyödyn sijaan jäljelle jäi Inarinjärven säännöstelyriesa.

Lähteinä on käytetty

Hans Peter Krosby 1966. Nikkelidiplomatiaa Petsamossa 1940-1941.

Esko Vuorisjärvi 1989. Petsamon nikkeli kansainvälisessä politiikassa 1939-1944.

Hannu Rautkallio 2014. Mannerheim vai Stalin. Yhdysvallat ja Suomen selviytyminen 1939-1944.

Kari Kilpinen 2016. Tsaarin ajasta EU-aikaan. 125 vuotta kalatalousneuvontaa.

Luostarin vesimylly

Luostarin vesimylly sai ensimmäisen sähködynamon sähköntuottoon 1907 keväällä. Dynamo oli panssarilaiva Tsetsarevitsin Amiraalin lahja. He olivat tutkineen myllyn vesirataan tuottavan 50 hevosvoimaa. Myöhemmin tsaari päätti anomuksesta lahjoittaa kaksi dynamoä lisäksi, jotka tulivat 1907 kesällä ja Bakan-laivan koneenkäyttäjät ja mekaniikot laitoivat käyntiin. Sama vesiratas käytti myös sorvia, tahkoa ja sahaa. Kertoo D.A. Anufrijev muistiinpanoissaan. Vesimylly oli rakennettu Näsykkäjokeen, pieneen putoukseen josta vesi laski läheiseen Petsamojokeen. (tk. valokuva petsamo-seuran arkisto)

Petsamon Salmijärveltä Krasny Borin (Punamännikön) joukkohautoihin

Toivo Kunnari

Pieni kertomus sukututkimuksen parista leikattuna petsamolaisten veljesten jäljistä neuvostomaahan. Tämä lyhyt juttu on mitään kantaa ottamatta kirjoitettu, historian tapahtuma, joka kuvanee monen suvun vaihteita ja sukututkimuksen kuoppia.

Petsamosta siirtyi jonkin verran ihmisiä neuvostomaahan 1920 aikoihin, kun se oli vielä laillisesti mahdollista. Myöhemminkin siirtyjiä oli, mutta heillä oli perässään lähtömaan, että tulo maan etsijät. Neuvostoliittoon otettiin varoen vastaan näitä loikkareita, mutta harvat heistä saivat mitään kansalaiselle kuuluvaa asemaa. He olivat monenlaisen valvonnan alla.

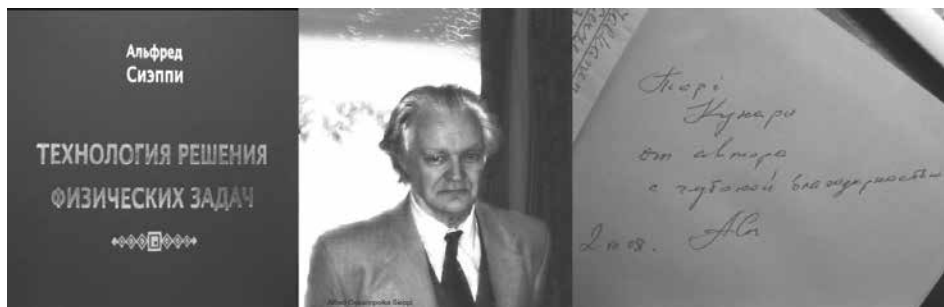
Herman Esaijas Kunnarin (kirjoittajan isoisä) ja Greta Siepin kaksi Petsamossa syntynyttä poikaa, Anton ja Oskar siirtyivät tuohon, silloiseen luvattuun maahan. He toimivat erilaisissa tehtävissä jo Salmijärvellä ollessaan ja uudessakin maassa heille riitti tekemistä monilla portailla paikallisjärjestelmissä. Anton toimi myös opettajanakin kolhoosissa (Jäämeri ärjyy (1933)Lauri luoto) ja Oskar Karjalan tasavallan muutamissa tehtävissä. Heidän siskonsa Iidan on päätelty myöskin siirtyneen itärajan taakse. (Herman Esaijas Kunnari oli Kemijärveltä Heckmanneja ja hän sai sukunimensä Kunnarin talosta, jossa syntyi, sillä isänsä oli tuon nimen ottanut käyttöönsä)

Tiesimme, että he olivat menneet Neuvostoliittoon ja tiedossa oli, että heidän kohdalonsa oli niin kuin 15 tuhannen muun sinne menneen. Etsimme tietoja eri lähteistä ja se oli silloin 1980-1990 luvuilla vielä vaikeaa. Sitten sattuma toi mahdollisuuden, joka avasi ovea, ainakin raotti sitä ja pääsimme katsomaan sen taakse. Myöhemmin avautui uusia tietolähteitä ,jotka saivat asioita selvenemään.

” Sieppi Anton Hermanninpoika, s. 1889. Suomesta, Salmista. Ei puolueen jäsen, suomalainen. Uusi elämä-kolhoosin (myös Levgubski) kalastaja. Asui Muurmannskin piirikunnan Terskoin piirin Lev-Guban asutuksessa. Vangittu 9.12.1937. NKV-D:n komitea ja Neuvostoliiton prokuratuuri tuomitsi 17.1.1938 pykälän 58/6/7/10/11 mukaisesti korkeimpaan rangaistukseen. Ammuttu Leningradissa 27.1.1938. EH.

Sieppi Anton Hermanninpoika, s. 1889 Suomi ViL Salmi, as. Muurmannin alue Uusi elämä-kolhoosi kalastaja, vang. 9.12.1937, tuom. 17.1.1938 § 58/6, 7, 10, 11, amm. 27.1.1938, reh. 13.8.1973. Murmansk ”

Anton Siepin perheestä emme ole saaneet mitään tietoja, mutta kaikista vähäisistä viitteistä päätellen hänellä on ollut perhe.

Alfredin julkaisema oppikirja ja hän itse 2008 Inarissa sekä omistuskirjoitus minulle antamaansa kirjaan.

Sieppi Oskarilla oli samanlainen kohtalo, samoilla yleispykälillä tuomittuna ammuttiin 1938. Tuo laki jolla isänmaan vihollisiksi voitiin tuomita, oli yleislaki, joka sopi vähän kaikenlaisten ihmisten eliminointiin. Oskarilla oli poika nimeltään Alfred Sieppi s.1934 ja isä haettiin kotoa pojan ollessa kolme vuotias. Alfred muisti hyvin tuon tapahtuman. Hän jäi venäläisen äidin huomaan ja myöhemmin elämään tuli mukaan venäläinen isäpuolikin. Alfred kävi kouluja ja fyysikkona pyrki pääsemään avaruusohjelmiinkin mukaan, mutta ”suomalaisuus” hänen tulkintansa mukaan esti etenemisen sinne suuntaan. Hän keskittyi ydinfysiikkaan ja viimein päätyi fysiikan professoriksi yliopistoon Petroskoissa. Hän työskenteli tehtävässä 73 vuotiaaksi ja jäi eläkkeelle 2007. Samana vuonna hän sai viimeinkin julkaisuluvan tekniikan matematiikan oppikirjalleen, jonka julkaisulle oli mielestään esteenä Sieppi, eli suomalainen sukunimi. Eri yhteyksissä häntä oli kehoitettu muuttamaan nimensä venäläiseksi, mutta siihen Alfred ei suostunut. Hän sai matkustusluvan monin Euroopan maihin konferensseihin, joissa tiedemiehet kokoontuivat. Tukholmassakin hän kävi, mutta Suomeen ei matkustuslupaa saanut.

Seuraavat viestit netissä johtivat meidät Alfredin kanssa yhteen 2007-2008.

" Sieppi Oskar

Ytro69

14.8.2007 11:00

Yritän löytää sukulaiset. Isä olin syntynyt Salmijarvella Petsamossa 1903v, aiti oli Greta ja veljet Anton ja Alfred ja kaksi siskoa. Isä muutin Venäjälle , minä syntynyt ja isä ammutin.

Ystävällisesti Alfred Sieppi, asuu Venäjällä Petroskoissa, fyysikan professori, voititte ota yhteyttä Suomessa Vaissero Elena vaissero1@netti.fi. Kiitos!"

Hän oli saanut jonkinlaisen vastauksen ja jatkaa...

" Ytö69

21.8.2007 14:12

Kiitos Sinulle!

Minun ystävä Alfred Sieppi (minun äidin mies) on yrittänyt löytää oma isä ja me saamme Petsamon Seurakunnan kokoelmasta seuraavat tiedot, että Brita Greta Sieppi, s 1858, hänellä oli kuusi lasta:

- *Hans Alfred, s. 7.5.1884*
- *Maria Elmina, s. 29.5.1886*
- *Anton, s. 18.8.1889*
- *Laura Ovidia, s. 27.9.1896*
- *Iida, s 23.6.1897*
- *Oskar Evert, s. 7.4.1900*

Heidän isä oli Herman Kunnari, s. 29.12.1856 Kemijärvi.

Ja meillä on tiedot, että kaksi veljiä Anton ja Oskar lähtivät Venäjälle ennen sodan aikana.

Ja Oskarilla syntyi Alfred 1934v, ja heille aina oli sanottu, että isän vanhempi veli oli Alfred, siksi pieni veli antanut veljen nimi hänelle. Sitten molemmat veljet (Anton ja Oskar) oli kuollut, oli ammuttu.

Alfred Sieppi, fyysikko professori, 73v ja minun äiti Jalkanen Galina (fyysikko opettaja) asuvat Petroskoissa ja Alfredilla on kaksi tyttöä, he asuvat Moskovassa.

Ystävällisesti Vaissero Elena (entinen Jalkanen) ”

Viimein sain viestin, joltakin sivuilla vierailleelta ja tästä pääsimme etenemään nopeasti asiassa.

Elena kertoi, että Alfred haluaisi tulla Suomeen tapaamaan sukulaisiaan ja pyysi auttamaan asiassa. Serkkumme Toivo Sieppi oli järjestämässä 60 v syntymäpäi-

viään elokuussa 2008 Inarin Sikovuonossa, joten esitimme Alfredille, että tulisi Inariin tuolloin. Hän innostui asiasta ja alkoi järjestämään matkaansa Inariin. Viisumin saannissa oli suuria vaikeuksia siellä ja vanhaa miestä piinattiin monilla verukkeilla. Kyseessä oli Suomen Petroskoin konsulaatti, jossa oli kesälomat ja utameja lomittajina. Viimein sain virassa olevan konsulaatin päällikön puhelimeen ja seuraavana päivänä luvat oli kunnossa. Elokuun alussa Alfred ja Galina saapuivat Inariin ja suuri joukko sukulaisiaan oli vastaan ottamassa heitä. Tulkiksi saapui Espoosta Elenan tytär, josta tietysti oli suuri apu keskusteluissa.

Alfred oli huonossa voinnissa, kuumeinen ja kalpea sekä väsynyt pitkästä matkastakin. Hän oli yrittänyt saada papereita kuntoon, että pääsisi Suomeen hoidattamaan itsensä kuntoon. Hänellä oli Ilomantsissa joku äitinsä sukuun kuuluva, joka oli avustanut hankkeessa, mutta vaikeuksia riitti. Otin asian järjestettäväkseni ja siinä edettiin hyvin, mutta jo lokakuun alussa tuli viesti, että Alfred oli menehtynyt sairauteensa. Ehdimme juuri reilun kuukauden aiemmin tavata hänet, ensimmäisen ja viimeisen kerran, mutta tapahtuma on meille merkityksellinen muisto.

Alfredin kaksi tyttärtään ja heidän lapsensa ovat halunneet säilyttää suomalaisen sukunimensä ja ovat Sieppejä Venäjällä. Heidän lapsillaan on nimistään ainakin toinen suomalaisten sukulaistensa nimien mukaan.

Huonosti kävi maailman myrskyissä myös Antonin ja Oskarin sisaren Maria Elmii-nan miehelle Nils Harjulle, Norjan Kirkkonimestä, hän päätyi norjalaisena gestapon leirille Maunthauseniin ja kuoli siellä. Heidän poikansa Osvald Harju virui Neuvostomaan leireillä lähes 13 vuotta ja viimein pääsi vapauteen. Se on eri jutun veroinen asia.

Tässä on vain yhden suvun tarinasta pieni siivu, mutta monella suvulla on vaiettuna varsin samanlaisia tarinoita, historiasta, joihin meillä täällä lukijoina ei ole yhtään mitään osuutta tai salaamisen syytä.

Etsitään Väisäsen suvun jälkiä. Jos teillä on jotain tietoja heidän vaiheistaan sotien jälkeen, niin ottakaa yhteyttä Petsamo-Seuraan.
Lidian / Lyydian poika Norjasta etsii sukuaan.

Stepanenkon kirjassa Ammuttu perhe on Bolsjaja Zapadnaja Litsa –nimisen kylän karttapiirros (Iso Läntinen Litsa/Läätsi). Siinä on kyllä ollut suomalaisperheitä, mutteivät meidän tuntemia:

Akseli Väisäsen talo (myös Jalmari Väisänen asui siinä), Anna Paavalintytär Väisäsen talo, 3-4 km jokea alas

Väisänen Ioann Pavel s. 22.5.1848

> Väisänen Pavel Pavlovits s. 1.1.1863 Suomussalmi

> vmo. Hulkkonen Selma Karlintr s. 1.3.1868 Suomussalmi

> tr. Lidia s. 19.12.1892 Litsa

> tr. Maria Matilda s. 23.9.1894 Litsa

> tr. Elsa Selina s. 7.1.1896 Litsa

> pka. Otto Akseli s. 30.12.1898 Litsa

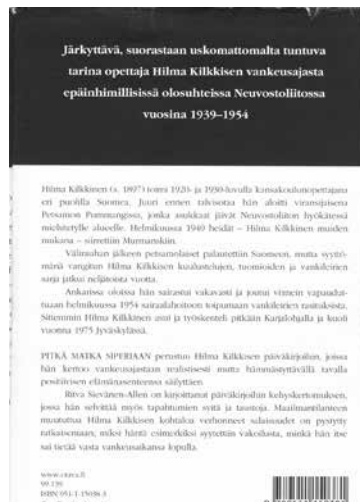
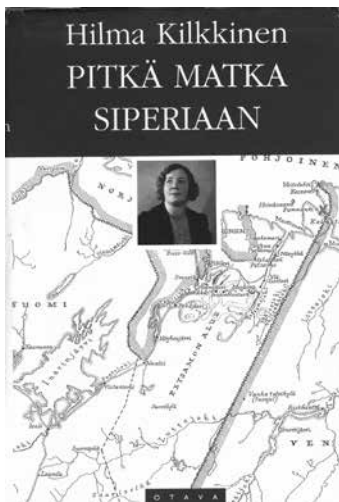
> pka. Jalmari s. 25.6.1902 Litsa

> pka. Nikodemus s. 19.5.1905 Litsa

> tr. Hilma Katarina s. 24.5.1907 Litsa

> tr. Anna Sofia s. 28.5.1914 Litsa

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/11/18/puolet-suomalaisista-loikkareista-kuoli-stalinin-vainoissa>

Trooli- ja nikkeli-diplomatiaa Petsamossa

25.11.2017

Kari Kilpinen

Tarton rauhansopimuksen seurauksena Petsamo siirtyi Suomen haltuun helmikuussa 1921. Komitea alkoi pohtia Petsamon kalastuselinkeinon kehittämistä. Yksimielisesti kannatettiin valtiojohtoisen yhtiön perustamista. Se välittäisi kalastustarvikkeita velaksi kalastajille, vastaanottaisi kalastajien saaliit ja myisi ne eteenpäin.

Oy Petsamo Ab perustettiin 8.8.1921. Yhtiön taloudellinen tila oli jo perustettaessa tukala yksityisosakkaiden jätettyä maksamatta merkitsemiään osakkeita. Valtion oli lunastettava maksamattomat osakkeet. Yhtiön tappio kasvoi vuosi vuodelta, eikä se huolehtinut kalastajien tarpeista. Yhtiö jouduttiin lopettamaan 1926. Samana vuonna perustettiin Petsamon kalanmyyntiosuuskunta, jolle ohjattiin valtion tuki ja se sai lakkautetun yhtiön varastot, laitteistot ja laiturit käyttöönsä, muttei omistukseensa. Osuuskunta osti lähes kaiken merikalastajien saaman kalan.

Sittemmin entinen toimitusjohtaja Halleen perusti Oy Jäämeri Ab -nimisen yrityksen, jonka tarkoituksena oli toimia kalan hankkijana ja jalostajana. Yhtiö anoi ranta-alueita eri puolilta Petsamoa, mm. Liinahamarinlahden rantamilta. Tässä hankkeessa, kuten edellisessä kalastus oli peitetoimintaa Saksan valtion tavoitteiden puolesta. Saksalaiset toimijat yritti huomaamattomasti saada jalansijaa Petsamossa anomalla troolilaivaston tukialukselle toimilupaa Liinahamarista. Liinahamarin satama Petsamonvuonossa on suojainen ja läpi talven jäistä vapaa. Saksalaisten pyrki-myksissä nähtiin myös sukellusvenetukikohdan perustaminen.

Kirjassaan Talvisodan salainen strategia Antti Hietalahti kuvaa kuinka Petsamon alueella vaikutti heimoaatetta kannattavia ja Suur-Suomea havittelevia jääkäreitä ja muita saksalaismielisiä aatteen miehiä. Heidän mielestään vain Saksan voisi tuella he voivat saavuttaa tavoitteensa. Siksi he yrittivät edistää mm. saksalaisten kalastuslaivastojen pääsemistä Petsamoon. Heistä jääkärieverstilutnantti Ragnar Nordström nousi keskeiseen asemaan.

Kun Petsamon Kala Oy oli lopettanut, Ragnar Nordström perusti samalla nimellä uuden yrityksen Loviisan Kalastuksen tytäryhtiöksi. Loviisan Kalastus Oy oli perustettu 1931 ja yhtiö investoi voimakkaasti Petsamoon Liinahamarinlahden ranta-alueille ja sai haltuunsa lakkautetun yhtiön laituripaikat. Nordström osti myös muutamia kalastusaluksia. Toiminta oli kuitenkin vuodesta vuoteen tappiollista. Nordsrtömin arvomaailmaa kuvaa hänen suurimpien troolialusten nimet Viena ja Aunus.

Sillinpyynnistä Petsamon vesille siirtynyt hankolainen Kalastuslaivue Oy, menestyi myös huonosti ja vuosikymmenen puolivälissä se ajautui konkurssin partaalle.

Kaksi rapakuntoista yhtiötä Loviisan Kalastus ja Kalastuslaivue fuusioituivat toukokuussa 1936. Syntyi Suomen Kalastus Oy.

Kalastuskysymys tuli julkiseksi kun Lapin kansa julkaisi kesällä 1937 uutisen, jonka mukaan saksalaiset etsivät kalastukselle tukikohtaa Jäämeren rannikolta. Lehden mukaan hankkeen takana oli Suomen Kalastus Oy. Lontoo reagoi nootilla.

Vielä syksyllä 1938 Suomen Kalastus hyväksyi sopimusluonnoksen North European Fisheries (NEF) kanssa. Se oli sekayhtiö, jossa saksalaistoolareita saksalaisine miehistöineen purjehtivat englannin lipun alla. Saksalaisyhtiön omistus NEF:istä oli 45 %. Suomen Kalastus myisi tuotteita NEF:lle, joka saisi käyttöönsä suomalaisyhtiön Liinahamarissa olevat tuotantolaitokset. Yhteistyö raukesi kesällä 1939. Suomi torjui kaikki saksalaisten toimilupahakemukset Petsamossa.

Petsamon kalastusolot olivat paljon poliittisemmat, kuin miltä äkisti näytti. Jo varhain taustalla vaikutti Petsamosta löydetty nikkeli esiintymä. Saksan teollisuus oli täysin riippuvainen nikkelin tuonnista Kanadasta, Ensimmäisessä maailmansodassa juuri nikkeli pulaa johti Saksan laskemaan aseensa. Jos Saksan laajenemisyhkymykset johtaisivat vihollisuuksiin Englannin kanssa, sen nikkelin saanti Kanadasta jälleen tyrehtyisi. Jälkeenpäin tiedämme, että juuri näin kävi. Petsamon nikkeli varojen saaminen Saksan omaan käyttöön oli eräs tärkeimmistä vaikuttimista Saksan suhtautumisessa Suomeen ja erityisesti Lappiin.

Saksalaiset arvostelivat jo 1930 -luvulla Suomen Englannille myöntämää Petsamon nikkeli kaivoksen toimilupaa. Puolueettomana maana Suomi olisi pitänyt myöntää Petsamossa myös saksalaisille toimilupa kalastustukikohtaa varten. Hietalahden mukaan Petsamon kalastusjärjestelyt ja Hitlerin hyökkäämättömyyssopimuksen torjuminen keväällä 1939 olivat ne kaksi tekijää, jotka saivat Hitlerin antamaan luvan Stalinille käynnistää Suomeen kohdistuvat toimenpiteet. Eli suurvaltojen välinen lisäpöytäkirja olisi ollut ainakin jossain määrin ehdollinen ennen sen toimeenpanoa. Alkoi Talvisota.

Lähteinä on käytetty

Antti Hietalahti 2016. Talvisodan salainen strategia, Nikkelillä Saksan rinnalle.

Kari Kilpinen 2016. Tsaarin ajasta EU-aikaan. 125 vuotta kalatalousneuvontaa.

Kirjaa voi tilata petsamoseura.net kotisivuiltamme

Mirjam ja Petsamolaisen historia

Iiris Taimen

”...kerro vielä

tarinat kiertyvät hämäriin nurkkiin

käärivät illat pehmeisiin keriin

kulkevat tuvassa

valuvat mieleen ja muistiin.”

Tämä ote Mirjam Kälkäjän runosta ”Tarinat” julkaistiin ensimmäisessä Petsamolaista-lehdessä vuonna 1975. Lehden toimitti silloinen Petsamo-seuran puheenjohtaja Liisa Blomqvist. Pääkirjoituksessaan hän toteaa, että Petsamo-seuran tarpeellisuus on todistettu, koska vuotuisiin tapaamisiin osallistuu 250-300 henkeä. Seuralla on säännöt, joiden puitteissa toimitaan, mutta niiden kehyksiin sopii monia asioita mm. lehti uutena toimintamuotona. Sen tarkoitus on pitää yhteyttä eri puolilla maata ja maailmaa asuvien petsamolaisten kesken. Oma lehti on foorumi, johon saa kirjoittaa muisteluita, runoja ja kertomuksia tapahtumista ja omista kokemuksista ja sopeutumisesta uusiin oloihin, luonnehti hän.

Mirjam Kälkäjä on osallistunut kirjoituksillaan jo ensimmäisestä numerosta alkaen lehden sisällön luomiseen. Lehden toimittajaksi hän ryhtyi vuonna 1996 Inkeri Kamulan jälkeen, joka teki lehteä yhdessä tyttärensä Marjaana Kamula-Kummun kanssa vuosina 1986-95. Sitä ennen toimittajana oli isäni Unto Äärelä, joka toimeen tarttui 1977. Petsamolaista-lehden toisen numeron ennen häntä toimitti Rauni Kivilinna.

Mirjam säilytti aloittaessaan vanhasta linjasta säilyttämisen arvoisen ja lisäsi siihen uusia palstoja mm. ”Petsamolaisia taitajia”, Petsamovisailun ja tiedotuksia hallituksen ja historiakirjatoimikunnan työstä. Tärkeimpänä hänkin edelleen piti petsamolaisten itsensä tuottamaa sisältöä: muisteluksia, runoja, kuvia. ”Selatessani vanhoja Petsamolaista-lehtiä löydän sen sivuilta monia tärkeitä tarinoita ja muisteluksia, joiden tekijät ovat jo manan majoilla. On ollut kunnia tutustua heihin ja tallentaa heidän arvokkaat tietonsa ja tuntemuksensa jälkipolville”, hän kertoo. Ensimmäisen Toimittajan terveiset-palstansa hän päättää viestiin siitä, että lehden kirjoittajien tekemän kulttuurityön arvo tullaan tajuamaan vasta tulevaisuudessa.

Tuo ennustus on varmasti toteutunut jo nyt, 22-vuotta myöhemmin. Lapin yliopiston tutkijat ovat monissa yhteyksissä kiitelleet lehteä tallennetuista tiedoista

ja petsamolaisten jälkeläiset ovat sieltä ammentaneet korvaamatonta tietoa omien vanhempiensa ja isovanhempiensa elämästä ja kokemuksista. Viimeisessä toimittamassaan lehdessä vuonna 2017 Mirjam kiittää jokaista lehteen kirjoittanutta tallennetusta historiasta, jota ei muualta löydy.

Tätä historiaa hyödynnettiin myös lehden 25-vuotisjuhlan aikaan ilmestyneessä Turjanmeren maa-kirjassa, jonka toimikunnan puheenjohtaja Mirjam oli. Mirjam kuvaa tunnelmiaan näin: ”Eräs toimintaprojekti ja elämänvaihe on päättynyt. Tunnelma on kuin maratonin juosseella: rättiväsynyt, mutta onnellinen-pääsimmepä maaliin!” Sanat kuvaavat Mirjamia: hän tekee asiat täydellä sydämellä ja itseään säästelemättä.

Mirjamin aikana lehteen on myös saatu kirjoituksia niiltä, jotka itse eivät ole Petsamossa syntyneitä, mutta joiden kohtaloon ja elämän valintoihin Petsamo on monin tavoin vaikuttanut. Lapin yliopiston professori Marja Tuominen kertoo 2015 pitämässään puheessa haastateltavastaan, jonka äiti oli Karjalan evakko ja isä petsamolainen. Äidin hän koki selvinneen Karjala-ikävästään paremmin kuin isän Petsamon menettämisestä, koska Karjala oli niin paljon enemmän esillä. Isä ei samalla tavalla voinut käsitellä menetystään ja ikävä jäi seuraavan sukupolven käsiteltäväksi. Mirjam on antanut mahdollisuuden surun käsittelyyn aikalaisille ja heidän jälkeläisilleen paitsi Petsamolaista-lehden palstoilla myös muilla kirjoituksillaan. Mirjam kertoo tekstien olleen riemastuttavia, surullisia ja tiukan asiallisia. Omakohtaisten lapsuusmuistojen jälkeen tuli Petsamon merkitystä pohtivien asiajuttujen aika ja eri tutkijoiden julkaisuja Petsamosta. ”Sitten alkoivat petsamolaiset kirjoittajat väsyä, käsi ei enää taipunut kirjoittamaan. Alkoi seuraavan sukupolven tilitys Petsamon vaikutuksesta elämään.”

Mirjam on julkaissut romaaneja, näytelmiä, sanoituksia, dokumentteja, runo- ja novelliantologioita ja mietekirjoja. Hän on ollut Varejoki-ryhmän ja Mikin Vintin kantavana voimana. Petsamo ja petsamolaisuus ovat hänen tuotannossaan keskeisenä, mutta evakkojen lisäksi myös muilla tavoin erilaisten poikkeusyksilöiden kokemukset ovat antaneet aiheita kirjoituksille.

Mirjam on ollut toimittajana radiossa ja lehtityössä. Hän on kirjoittanut kolumneja ja pakinoita sanoma- ja aikakauslehtiin ja yleisradioon. Jäätyään eläkkeelle hän on jatkanut kirjoitustyötään, vaikka fyysinen liikkuminen on hankalaa, voi ajatus kantaa rajoituksitta. Mirjamin kaikki kirjalliset työt kertovat samoista teemoista, hän kuvaa yksinäisyyttä, syrjäytyneisyyttä, vammaisuutta, elämän orpoutta vahvoin vedoin. Myös erityisesti naisten ja lasten tunteet ja tunnelmat ovat saaneet hänestä väkevän kuvaajan. Se on ollut erityisen arvokasta myös aiemmin vahvasti miehisessä Petsamon historiankirjoituksessa. Varejoki-ryhmän hienot näytelmälliset musiikkiesitykset ovat olleet monesti Petsamo-seuran tapaamisten liikuttavimpia ja tunteita nostattavimpia elämyksiä.

Mirjam Kälkäjä

Petsamo-seura sai useiksi vuosiksi valtavan lahjan Mirjamilta: ammattitaitoisen ja asiantuntevan toimituksen lehdelleen. Lisänä vielä kokemusasiantuntijuuden, onhan hän itsekkin Petsamon evakkoja ja lähtenyt ensimmäiselle evakkotai-paleelleen jo kolmikuisena vauvana. Nuoruutensa hän vietti perheensä asutustilalla Tervolassa. Siellä hänestä kasvoi monien muidenkin petsamolaislähtöisten tavoin kulttuurin ystävä ja myöhemmin kulttuurivaikuttaja itseopiskelun ja harrastustoiminnan innoittamana.

Mirjamin elämässä tärkeimpiä ovat ihmiset ja työ. Omaiset, ystävät ja harrastusten parista löytyneet lahjakkaat ihmiset ovat antaneet voimaa. Työ on pitänyt elämässä kiinni. Kirjoittamiseen heittäytyminen, sen ilojen ja haasteiden kokeminen ovat täyttäneet elämää ja kun kirjoittaminen sujuu, on ihminen samassa tilassa kuin rakastuessaan, hän sanoo. Tämän kirjoittamisen ilon olen viimeksi tavoittanut lukiessani Mirjamin vuonna 2011 julkaistun kirjan ”Pilvenpitelijät-naisenpuolia asutustiloilla”. Se kuvaa uskomattoman eloisalla kielellä naisten kokemuksia lämmöllä ja herkkyydellä. Mirjamilla on taito maalata sanojen pensselillä tummia ja heleitä sävyjä samaan kirjaan.

Petsamo-seuran täyttäessä vuonna 2012 neljä vuosikymmentä kirjoittaa Mirjam Toimittajan terveisissään, että kotiseutuseura on kansainvälistyvässä ja kiihkeätahtisessa maailmassa yksi harvoista ihmisenkokoisista yhteisöistä, joissa toteutuu yhteys ihmisestä ihmiseen. Hän toivoo tulevienkin polvien voivan kokea sukujensa synnyinseutujen merkityksen persoonansa rakennuspuina. Hän toivoo heille myös ymmärrystä varjella näiden seutujen arvoa, vaikka maailma on monia mahdollisuuksia täynnä.

Seuraavana vuonna Mirjam nostaa palstallaan esille Petsamo-seuran merkityksen Petsamon kohottamisessa muiden maakuntien tasolle. Vaikka Petsamoon ei ehtinyt muodostua yhtenäistä perinnettä, murretta tai kansallispukua, siihen liittyy erityisiä kultturellisia arvoja. Jos niitä ei ehtinyt syntyä siellä asuessa, niitä alkoi syntyä evakkoajan jälkeen. On syntynyt petsamolaiskirjallisuutta, -musiikkia, -taidetta ja -tutkimusta, osaltaan Petsamo-seuran tuella. Mirjam toivoo seuran edelleen kokoaavan petsamolaiset ja heidän jälkeläisensä yhteen tänä sirpaleisena aikana.

Mirjamin oma työ Petsamo-menneisyyden säilyttämisessä elämämme ja ajatustemme rikastuttajana on ollut ja tulee varmasti edelleen olemaan korvaamatonta. Toivon hänelle paljon puhtaita, valkeita papereita, kirkasta ajatusta ja luistavaa kynää. Kiitos sekä omasta että Petsamo-seuran puolesta. / Iiris Taimen

Raivaaja lehti Varejoella 1954

Raivaaja.
M.L.N. Varejoen osaston pää-äänen-
kannattaja.

Toinen vuosi kerta.

Päätoimittaja: Mirja Ranta
Tyhjän toimitt.: M.L.N. Varejoen
osaston jäsenet.

2.

Nyt esiin tuodaan nuori Mirjam Ranta
hän opiskelulle suuren arvon antaa,
On voittanut hän kilpailua monta
ja hän se on aivan mutkatonta.
Osaston aktiivisin jäsen on hän varmaan,
ei koskaan joudu Mirjam tieltä harhaan,
sillä aina näkee hänet tilaisuuksissa,
jos ne lähtöisin ovat M.L.N:stä.
Ei varmaan Gersin tarvis källe kauhtua,
jos sinä vielä Mirjam koulusta.

Kronikka v. 1954 Raivaaja lehden parissa toimivista nuorista. Tässä
Mirjam Rannasta sanottua.

"Nyt esiin tuodaan nuori Mirjam Ranta, hän opiskelulle suuren arvon antaa. On voittanut hän kilpailua monta ja hän se on aivan mutkatonta. Osaston aktiivisin jäsen on hän varmaan, ei koskaan joudu Mirjam tieltä harhaan, sillä aina näkee hänet tilaisuuksissa, jos ne lähtöisin ovat M.L.N:stä. Ei varmaan Gersin tarvis källe kauhtua, jos olisi vielä Mirjam koulussa."

Poimintoja Jäämerentien liikenneturvallisuudesta vuosilta 1940-1941

Erkki Lilja

Moskovan rauhassa 1940 Neuvostoliitto palautti valtaamansa Petsamon alueen Suomelle lukuun ottamatta Kalastajasaarennon läntistä osaa. Saksan vallatessa Tanskan ja Norjan laivayhteys Itämereltä Tanskan salmien kautta Atlantille katkesi. Suomi ja Ruotsi olivat pussissa: ainut yhteys maailmalle oli Petsamon Liinahamarin sataman kautta. Suomen kauppalaivastosta jäi 40 prosenttia Itämeren ulkopuolelle.

Kuukauden kuluttua Moskovan rauhansopimuksesta puna-armeija poistui Liinahamarista. Satamaan saapui Espanjasta höyryalus Greta ja heti sen jälkeen saman varustamon Veli Ragnar. Jäämerentie oli saatu osittain lapioimalla avatuksi. Lastia purkamaan saapui suomalaisten sotilaiden lisäksi sadan kuorma-auton kolonna

ruotsalaisia vapaaehtoisia. Suomalaiset olivat perääntyessään Nautsiin Petsamosta tuhonneet Petsamossa Jäämerentien siltoja, jotka puna-armeija oli kunnostanut tilapäisesti. Gretan ja Veli Ragnarin lasti saatiin kuljetettua Petsamosta routaan-tunutta Jäämerentietä pitkin ja neuvostojoukkojen tilapäisesti rakentamien siltöjen yli Ivaloon ja edelleen etelään.

Henrik Dahlvik (1917-2009) kertoo Vetelin tiemestari Kalevi Hautalalle (oik) Jäämerentien muisteluistaan ja tieliikenteestä. Taltiointi Erkki Lilja 1998.

Tulvat ja kelirikko katkaisivat tien

Laivoja saapui lisää Liinahamariin. Saapui myös kevät Petsamoon lämpimine ilmoineen. Hanget sulivat, tulvat tulivat, tilapäiset sillat menivät tulvavesien mukana, tiepenkat pehmenivät.

Autoilija Henrik Uno Dahlvik ajoi isänsä autoa Sallan tukkisavotassa ennen talvisotaa. Kuva Henrik Dahlvikin kokoelmat

Jäämerentie katkesi. Liinahamarin satamassa tavaramäärät kasvoivat. Tie- ja vesirakennushallituksen tien kunnossapitäjät joutuivat pyytämään apua Suomen armeijalta. Häilytyksen sai Koriolla pioneerirykmentissä komppania, jossa oli asevelvollisuuttaan suorittamassa myöhemmin suomenkuuluksi kirjailijaksi kohonnut taivalkoskelainen Kalle Päätalo.

SA avuksi tienparantamiseen

Kirjassaan Ahdistettu maa Päätalo kertoo pioneerien saamasta komennuksesta keväällä 1940 Petsamoon kunnostamaan Jäämeren tietä. Junalla Rovaniemelle, josta autokyyti Ivalon kautta kohti Petsamoa. Kun Korian pioneerit saapuivat Nautsiin, oli kelirikon aika, josta Päätalo kirjoittaa: ”Olimme matkalla joutuneet rypeytymään, mutta päästyämme Nautsin maisemille maantie alkoi olla kuin kyntöpeltoa. Tämän tästä jouduimme laskeutumaan lavalta ja pukkaamaan autoja. Aina ei auttanut edes työntäminen, vaan meidän oli turvauduttava lapioon ja kirveeseen, kahteen aselajimme tunnusmerkeissä esiintyvään työkaluun. Toiset lapioivat lillinkiä pyörien edestä, jotkut karsivat havuja tienvarren kuusista, joita syötettiin tyhjää jauhavien vetopyörien alle. Ja kohta tarvittiin hakkuakin!”

Komppanian päällikön selostus

Niin asiantuntevasti kuin Kalle Päätalo on kirjoittanutkin teoksiaan, edellisessä kuvauksessa hänellä on tapahtunut ehkä kirjoittamisen innossaan muistivirhe, sillä Nautsin korkeudella ei kasva kuusia, vaan pyörien alle tukitut täytteet ovat olleet koivun ja männyn räippänoita. Sen sijaan Päätalon kuvaus etenemisen vaarallisuudesta pitänee täysin paikkansa, sillä tie ja sen vierustat olivat miinoitettuja, varsinkin

Naamajoen siltapaikan penkereet, josta pioneerikomppanian päällikkö kertoi Pää-talon mukaan: ”Tämä on nimeltään Naama(i)joki, ja tästä suomalaiset räjäyttivät sillan heti sodan ensimmäisenä päivänä, kun vetäytyivät venäläisten edestä. Suomalaiset pidättelivät tässä vihollista useita vuorokausia. Tekivät kai vastahyökkäyk-senkin, ennen kuin joutuivat taas vetäytymään. Venäläiset olivat rakentaneet tähän talvella väliaikaisen sillan, ja sitä kerkesivät käyttää myös suomalaiset sen jälkeen, kun venäläiset kolmisen viikkoa takaperin jättivät Petsamon. Nyt on kuitenkin tulva vienyt tämän sillan.” Naamajoen silta oli 197,3 kilometrin etäisyydellä Ivalosta.

Yli Näsykkäjoen sillan

Päätaalo jatkaa kuvaustaan: ”Näsykkäjoen siltaa eivät perääntyneet suomalaiset ol-leet räjäyttäneet yhtä perusteellisesti kuin Naamajoella. Niinpä siltatyö pääsi nyt alkuun ja edistyi paljon nopeammin. Kun oli miinaharavilla ja muilla pioneerien opeilla varmistettu, ettei siltapenkereissä ja lähistöllä ollut miiinoja tai räjähtämättä jääneitä panostuksia, alettiin siltatyö, jota jatkettiin lähes keskeytymättä vuorokau-det läpeensä. Joukko pioneereja kävi päivittäin Naamajoella viimeistelemässä ra-kentamaamme siltaa. Heti kun komppaniamme pari autoa saatiin siirretyksi osaksi tilapäisiä rakennelmia myöten Näsykkäjoen pohjoispuolelle, alettiin niitä pionee-rejä, joita ei välttämättä tarvittu siltatöissä, kuljettaa komennuksella Liinahamarin

”Lievä” nokkakolari. Petsamon liikenne antoi autoille järjestysnumeron. Kuva Aila Seilek-sen kokoelmat.

satamassa. He tekivät satamassa korjaustöitä ja auttoivat saapuneitten lastien purkamisessa.”

Helle ja kuivuus paransivat liikenneturvallisuutta

Näsykkäjoen vanha silta oli 14 metrin vapaa-aukkoinen tukiansassilta, jonka leveys oli 4,75 metriä. Silta oli rakennettu aikoinaan muita siltoja leveämmäksi Petsamon sisäistä liikennettä silmälläpitäen. Kun pioneerit saivat tuhotun sillan ylikuljettavaan kuntoon, heille tuli määräys palata yksikkönsä Korialle. Jäämerentien paalumatkan aikaista kuntoa Päätahto kuvaa kirjassaan Ahdistettu maa: ”Jäämeren tietä oli vaikea uskoa samaksi kuin se, jota pitkin olimme rypeytyneet kohti Petsamoa. Silloin tie oli ollut kuin upottavaa kyntöpeltoa, nyt se kantoi kauttaaltaan. Tosin se oli paikka paikoin kuoppainen, ja siellä täällä pörhötti raiteissa sinne haudattujen kakkärävarpujen latvoja. Jäämeren tie ei ollut kuitenkaan muuttunut ajokuntoiseksi itsestään ja vain helteisten päivien kuivaamana. Tiellä näkyi lähes jatkuvasti kunnostustöissä olevia miehiä, ehkä enemmän sotilaita kuin siviilimiehiä. Petsamossa olomme aikana oli tienvarteen ilmestynyt paitsi telttayhdyskuntia myös parakkeja.” Päätahto antoi kirjassaan Jäämerentien parantamiselle keväällä 1940 nimen ”isoremmi”.

Liinahamarin sataman isoremmi

Välirauhan aikana 1940-1941 laajennettiin Liinahamarin satamaa ja sen kautta järjestettiin suurimittainen huoltokuljetusoperaatio. Rakennettiin muun muassa kuusi laituria, 10 öljysäiliötä, 25 tonnin nosturi ja 10 000 m² varastoja. Sataman vuoro-

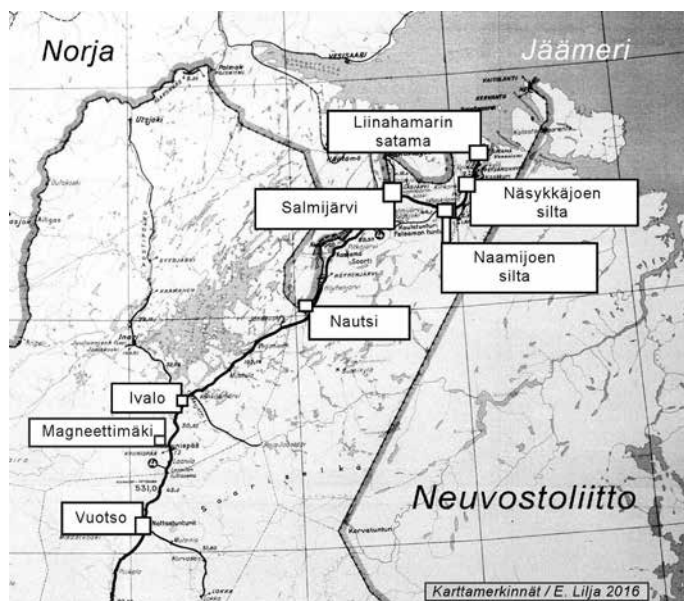

Jäämerentien avaamista talvisodan jälkeen. Kuva Raimo Rämeeen kokoelmat.

kautinen purkausteho oli tämän jälkeen 2 000 tonnia. Vuoden aikana sataman kautta kulki yli kaksisataa laivaa. Tavaraa tuotiin 340 000 tonnia ja vietiin 180 000 tonnia. Tuonnista 85 prosenttia oli elintarvikkeita, jotka siirrettiin Jäämerentietä maakuljetuksena muualle Suomeen.

Tieliikenteen isoremmi Jäämerentiellä

Keväällä 1940 perustettiin valtiojohtoinen Pohjolan Liikenne, joka suoritti valtaisan kuljetustehtävän. Myös Ruotsi osallistui kuljetuksiin, koska sen meriyhteydet olivat poikki.

Maanmittaushallitus 1939. Pohjois-Suomi.

Petsamon Liinahamariin johtavalla Jäämerentiellä nousi liikennemäärä räjähdysenomaisesti. Alko kuumeinen Jäämerentien parantaminen liikenneturvallisuuden nostamiseksi. Kuljetusten aikana Jäämerentietä kunnostamassa oli parhaillaan yli 4000 miestä. Jäämerentien kunto kesti reilusti yli arvioitten, sillä ennen talvisotaa tien kestävyys arvioitiin 400 tonniksi vuorokaudessa, mutta välirauhan aikana kuljetettiin keskimääräisesti 1600 tonnia vuorokaudessa.

Liikenneturvallisuudelle vaarallisin kohta

Pohjolan Liikenne suoritti valtaisan kuljetustehtävän välirauhan aikana 1940-1941 pitäen Suomen hengissä. Ja osan Ruotsiakin. Jäämerentie toi ja vei. Ajossa oli parhaimmillaan 2500 autoa. Koko 531 kilometrin pituisen Jäämerentien vaativin kohta tieosalla Rovaniemi-Liinahamari oli Saariselän Urupään pohjoisrinne. Se sai kuljetusten aikana nimen Magneettimäki. Syntyi legenda Jäämerentien Magneettimäestä ja sen ylittäjistä, joista kerrottiin tarinoita ja tullaan kertomaan vielä vuosien kuluttuakin.

Autoilijoita kautta Suomen Jäämerentielle

Pohjolan Liikenne pestasi sataja autoilijoita Jäämerentielle. Vaasan lähistöltä Teerijärveltä saapui Jäämerentielle autoineen 1917 syntynyt Henrik Uno Dahlvik, johon kulminoituu Lapin maantiekuljetusten historia ja kehitys. Hän sai presidentin erikoisluvalla ammattiajokortin seitsentoista vuotiaana ja oli isänsä kanssa urakoimassa Petsamon Osuuskaupalle heiniä, jotka kuljetettiin Härmästä junalla Rovaniemelle, josta autolla Ivalon pohjoispuolelle Petsamon Osuuskaupan huoltamille Atiffin isoille savotoille. Heinäsavotan jälkeen Dahlvik hankki oman auton ja siirtyi ajoon Sallan suurille tukkisavotoille; sieltä asevelvollisuutta suorittamaan ja edelleen talvisotaan, jonka jälkeen Jäämerentielle. Dahlvik on muistellut muutamia tapahtumia vuosilta 1940-1941 Jäämerentien liikenteestä ja vääränlaisesta liikennekulttuurista, jotka vaaransivat liikenneturvallisuuden.

Yhtiöpäisyydestä

- Mä olin päässy sillon jo armeijasta, maaliskuun viimeisenä päivänä. Mä en muista, että oliko se 28 vai 29 se PR- numero, joka meillä oli tuulilasissa. Niin se oli järjestysnumero, että monesko auto. Se on ollu niitä ensimmäisiä. Niitä oli tuhansia autoja ja Pohjolan Liikennehän perustettiin silloin. Mä ajoin ensimmäisen reissun nupilla, mutta mulla oli perävaunu mukana, että kyllä minä ajoin perävaunullakin koko ajan.

- Kerran kun mä tulin Vuotsoon ja olin menossa ylöspäin, niin siinä oli autoineen kaks poikaa, joita en ollu nähny ennen. Kysyin niiltä, että ootteko käyny ennen täällä? Ne sano, että on ens reissu.

Ehdotin, että he olisivat yötä Vuotsossa, koska edessä tulee semmonen taipale, että he ei tiedä onko vasta- vai myötämäki, suora tai mitä se on. Ne melkein suuttu ja sanovat, että kyllä heillä on ollu tapana pärjätä siellä missä toisetki on pärjäny. Mä sanoin, että siitä ei oo kysymys tällä kertaa, vaan siinä on yks paikka, jota epäilen, jossa te teette virheen. Se on siinä, kun laskette Kaunispäätä Ivaloon päin. Siinä on aika pitkää suoraa, ennen kuin pääsee huipulle ja siitä mä ja muut kuljettajat laskemme aina kakkosella alas, koska sehän ois polttanu jarrut yhdessä reissussa, jos ei ois

moottorilla jarruttanu. Pimeässä näyttää, että se on kuin tasasta tietä. Justiin kun oli suora, niin siinä oli melkein vinkkelimutka oikealle.

Liian kovasta vaudista

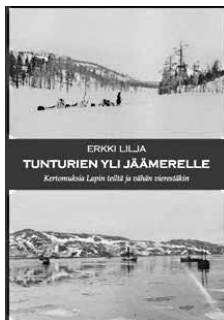
- Pojat lähti ja mä ajoin perässä. Kun minä tulin siihen kohtaan, niin mä näin, että auto makas kyljellään tunturissa. Pysähdyin, menin sinne ja siinä oli justiin nuo pojat. Sanoin niille, että se on justiin tämä, jota minä pelkäsin. Sitten kysyin, että kuka teistä ajo? Toinen vastasi: Se olin minä. Mä sanoin, että kun te tulitte mäen päälle, niin sä näit suoran tien ja tasasen maan. Kun siinä ei ollu puita, eikä minkäänlaista kasvia, niin ei voinu sanoa, oliko vasta- vai myötämäki. Hän vastasi, että hän pani nelosen päälle ja anto mennä, mutta sitten hän huomasi, että alko mennä liian lujaa ja jarrutti, vaan ei se auttanut.

Kuolemankurvista

- Mä koitin niitä jarrurumpuja ja ne oli kuumat vielä ja siinä se makas sivulla. Sitten ne kysy, että onko Ivalossa majoituspaikkoja ja pääseekö he minun kanssa sinne, että he huomenna valon aikaan alkaa purkaa kuormaa. Mä sanoin, että kyl te saatte tulla, mutta jos te tuutta molemmat sinne, niin aamulla ei oo kyl monta pyörää autossanne jäljellä. Kyl se oli niin, jos auto jäi sinne. Ne sano, että luulekko sä niin. Mä sanoin, että en luule vaan oon varma. Sitten ne sano, että he jää molemmat tänne ja että jos he vaan saa auton pois täältä, niin ne ei taho ikinä Liinahamariin. Ne ei halunneet nähdä enää Liinahamaria, taikka ne ei nähneetkään. Tätä samaista kurvia sanotaan Kuolemankurviksi ja siinä on myöhemmin mennyt saksalaisten esikuntaupseerien auto samalla tavalla ja siinä sai surmansa saksalaisia upseereita. Se on vinkkelikurvi ja aivan oikealle kääntyy.

Magneettimäkihän on nykyisin teeveehoon tiemuseokohde.

Magneettimäen tiemuseokohteeksi vihkimistilaisuudessa syksyllä 1993 mukana olleiden Jäämerentien veteraanikuljettajien mielipide oli, että Natsi-Saksa sekä paransi että vaaransi liikenneturvallisuutta vuosina 1940-1944. Lapin sota syksyllä 1944 tuhosi hetkellisesti Lapin tiestön.

*Kirjat ovat myynnissämme
www.petsamoseura.net*

Varppaajat

Paatsjoessa uitettiin puutavaraa aina Inarin taustoilta asti, käyttäen pieniä sivujokia ja puroja kokoamaan tukit isolle joelle. Kuvassa varppaaja, joka toimi lähempänä Elvenesia kokoamassa nippuja ja lauttoja. ATIF oli suuri yhtiö joka toimi pääasiassa suurempien tukkisavotoiden ja tukkien uittojen järjestäjänä. Kerrotaan jollakin osalla Paatsjokea uitetun nippuinakin, jotka koskien yläpuolella jouduttiin aina purkamaan. Jos sinulla on tietoja näistä uitoista ja valokuviakin, niin ota yhteyttä seuran yhteystiedoilla.

Petsamolaista 2018 sisälllys

Toimitus	2
PUHEENJOHTAJAN PALSTA	3
Petsamolaisten kesätapaaminen Hotelli Inarissa 13-15.7.2018	5
Rajanylityksiä 15.7.–17.7.2018	11
Petsamo-Suomi jäämeren rannalla -näyttely	14
Unelma Jäämerestä – Petsamo kartoissa näyttely osana Suomi 100-juhlavuoden ohjelmaa	17
Pienet luennot Petsamosta ja petsamolaisista kiinnostavat ihmisiä	19
Petsamoon jääneiden vainajien muistomerkki	21
Kotiseutu jäi sinne rajan taa	23
Hanna Vuononvirta evakkotiellä: LASTEN TAKIA PITI JAKSAA	26
Anna Sepin leipomo	31
Petsamolaistyttö Liisa muistelee	32
Halkojen uitto	36
Tapahtumarikas seikkailu Sirkan kanssa	37
Rakastuin Petsamon luontoon	42
Tunnista koululaisia	45
Sukututkimusta	46
Pihapiirimme Näsykässä muistuu aina mieleeni	51
Petsamo-Seuralla viidesvuosikymmen täyttymässä	55
Tervanpoltto luostarilla	59
Yrjö Mosorinin elämää ja ajatuksia tämän päivän petsamolaisuudesta	60
Tunnista koululaisia	64
Salli Kajosmäen runoja	65
Mannajoen silta	66
Lapsuudenmuistoja Petsamosta	68
Suurvaltojen nikkeli-peli Petsamossa	73
Luostarin vesimylly	75
Petsamon Salmijärveltä Krasny Borin (Punamännikön) joukkohautoihin	76
Trooli- ja nikkeli-diplomatiaa Petsamossa	81
Mirjam ja Petsamolaisen historia	83
Poimintoja Jäämerentien liikenneturvallisuudesta vuosilta 1940-1941	87
Varppaajat	94

Varejoen ortodoksinen tsasouna ja kellotapuli